BIBLIOTECA MUNICIPALĂ „M. SADOVEANU"
Inventar Nr.

REVISTĂ FONDATĂ LA 1880 DE Alexandru Macedonski

Literatorul

Anul II
Nr. 13 (30)
3 apr. 1992
16 pagini
9 lei

Redactor şef MARIN SORESCU

Eugen COŞERIU

PUNCTE CARDINALE

La nord de Cercul polar,
rătăcesc moldovenii prin
noapte,
în căutare de sălaşuri de iarnă.
Se poticnesc şi cad în troiene.
Lupii miloşi din Carelia
le sfîşie pieptul cu colţii:
nu-i lasă să moară de frig.

La est de lacul Aral,
rătăcesc moldovenii
prin arşiţa Stepei flămînde,
în căutare de vreo oază cu
izvoare.
Se poticnesc şi cad în nisip.
Caii miloşi din Kazahstan
le sfarmă ţeasta cu copita:
nu-i lasă să moară de sete.

La sud de munţii Stanovoi,
rătăcesc moldovenii
prin luncile Amurului,
în căutare de ciuperci
şi rădăcini hrănitoare.
Se poticnesc şi cad în hăţişuri.
Tigrii miloşi de pe Amur
le frîng grumazul cu laba:
nu-i lasă să moară de foame.

La vest de Nistru,
de la Mare la Hotin,
copiii moldovenilor,
şcolari şi şcolăriţe,
cîntă voioşi în limba lor nouă:
"Mărire ţie, Împărăţie roşie,
mărire ţie,
mărire şi ţie, mai ales ţie,
ţar de oţel,
stăpîn înţelept,
tătuc iubitor de oameni,
părinte iubit de noroade.
Că de n-aţi fi fost voi,
n-ar fi ajuns moldovenii în
Carelia,
nici în Kazahstan, nici pe Amur,
Şi n-ar fi avut parte
de mila lupilor,
de mila cailor,
de mila tigrilor".
De la Mare la Hotin,
din Hotin şi pîn' la Mare.

Amazoană pe cal, vas grecesc realizat de Sodates la mijlocul secolului al V-lea, înainte de Christos
■ *Ilustrăm acest număr cu cai. Întreaga herghelie i-o arătăm (ca s-o fure) lui Fănuş NEAGU* ■

FĂNUŞ NEAGU 60 de ani

„Eu sînt un scriitor vesel, cu tot tragismul din străfundul povestirilor mele, şi care vrea să facă lumea să se simtă adevărată şi cu poftă de viaţă."

IARNA NISTREANĂ

Previzibilă, decretarea stării excepţionale pe teritoriul Republicii Moldova sporeşte îngrijorarea celor ce văd în mişcările separatiştilor nistreni un "spectacol" impus: prăbuşindu-se, imperiul roşu face din spectrul războiului civil o ultimă armă.

Dominînd pînă mai ieri, planiglobul, afişînd răspicat credinţa că vor obţine o supremaţie planetară, imperialii îşi leagă ambiţiile de cîteva biete sate româneşti devenite mirabil cap de pod şi "ochi" veghind o Europă etern îndepărtată. Jandarmii cosmici, cei ce vedeau, cu sputnici şi rachete, diriguitori brutali ai pămîntului tot mai cred că fabricînd o republică de buzunar, de felul celei imaginate în Transnistria, vor mai putea să facă legea în teritoriile pierdute. Donul adulmecă Nistrul. Cazacii dau iama în magaziile de costume ale "teatrelor" şi se împodobesc cu veşmintele colorate abandonate o jumătate de veac. Pierzîndu-şi în acest răstimp caii, ei se bulucesc pe drumuri basarabene cu şenile de tanc. Au rachete în locul revolverelor cu butoi, au o veche foame mercenară. Ultima ediţie a "Donului" lui Şolohov explodează fastuos şi schijele ei aduc moartea şi întunericul.

Cancelariile imperiului desfăcut în felii sînt îndeobşte greoaie. Cînd dau glas, refac ştiutele grupuri de cuvinte cu care memoria ni s-a deprins: respectarea suveranităţii... neintervenţia... rezolvarea paşnică a conflictelor etc. Diriguitori ruşi şi ucraineni fac declaraţii fatal neconcordante cu evenimentele tensionate petrecute cumva sub ochii lor. Par ei înşişi miraţi de migrarea (pe o jumătate de continent!) a polcurilor de cazaci şi a echipamentului lor militar. Promit să le oprească din drum pe cele pregătite să întreţină ce a mai rămas din fumurile războinice ale unei Armate, şi ea, roşii.

Basarabenii speră, înaltă rugi, se înconvoaie sub greutatea Crucii purtate cu vibrare antică din România pînă în România şi simt cum zilele negre le umbresc cerul. Sînt gata să-i înfrunte cu mînă înarmată în pripă pe autorii fărădelegilor de la Nistru. Neputincioşi (deocamdată), ei văd cum administraţia de stat e suprimată în Transnistria, văd cum incendii devastatoare se lăţesc peste pămînturi ce n-au mai apucat să fie arate, iau act de crime făptuite cu sînge rece şi, aproape cu mîinile goale, se ridică împotriva omorîtorilor de profesie.

Ce va fi?

Snegur îşi cheamă obştea să facă faţă momentelor de cumpănă. Renunţînd la mecanica adversităţilor politice, opoziţia îi oferă, prin Druc, întregul sprijin. E un gest înţelept ce subsumează retorismul electoral intereselor supreme şi, benefic ilustrat la Chişinău, el îşi poate trimite reflexele şi la Bucureşti.

Vom învăţa să înţelegem, întreagă, amărăciunea acestor zile oferindu-le celor ce nu cred în puterea noastră de obiectivare un chip lucid, ferm; sîntem siguri că ni se întind capcane şi ispita unei intervenţii *directe* a Bucureştiului în Nagorno-Karabahul plănuit la Nistru e solid contracarată de logică. România se vede implicată fără voie în zvîrcolirea cozii dragonului şi provocările cărora trebuie să le facă faţă îi testează intenţiile de viitor cînd, se va simţi chemată să audă glasul românilor din Bucovina de Nord şi a celor din sudul Basarabiei. Lor, anii din urmă le-au adus doar o schimbare de steag opresor, în vreme ce pînza propriului tricolor (cu sau fără zimbru) e arborată doar în suflete.

Formaţiunile politice româneşti vor trebui să-şi cristalizeze, altfel decît în conjuncturi festiviste şi în procesiuni folcloric-bizantine, atitudinea faţă de Basarabia şi basarabeni.

Nu ne cheltuim noi cerneala pamfletelor veştejindu-l pe Vieru (!), dar lustruindu-l cu laude pe un Ţar Boris deloc străin de escapadele căzăceşti-mineresti de la Nistru?

Ni se cere şi nouă "un exerciţiu" de unire.

Trăim zile ce sînt istorie.

Paradoxul face ca în amurg de veac 20 să trăim istorii din veacul al 19-lea, ne retrăim trecutul.

Dar sîntem oameni ai credinţelor neîngenuncheate şi cu Unirea vom intra în veacul ce vine...

Literatorul

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Scrisoare deschisă

Domnule Grigore Vieru,

Acum, cînd în România de peste Prut se petrec multe şi îngrijorătoare evenimente, aveţi, vă rog, bunătatea de a citi încă o scrisoare, cu un expeditor şi - mai ales - o întindere mult mai modestă decît cea pe care v-a adresat-o, luna trecută, revista *România literară*.

Aţi meritat, domnule Vieru, rechizitoriul pe care Gh. Grigurcu vi-l expediază cu atîta elegantă duşmănie. *Aţi meritat*-o, pentru că atunci cînd poezia şi acţiunea dumneavoastră deveneau efigii ale spiritualităţii româneşti ce se încăpăţîna să se afirme şi să reziste, sfidînd gurile de foc ale comunismului sovietic - noi, aici, ne consumam talentele epistolare în corespondenţe mai puţin istorice. Pentru că aţi visat Unirea cu o ţară, cu un popor, şi nu cu un partid, o partidă sau un grup. *Aţi meritat* "urecheala", d-le Grigore Vieru, pentru că aţi îndrăznit să credeţi că aici puteţi avea prietenii pe care-i doriţi, fără să cereţi voie sau să daţi socoteală pentru asta. *Aţi meritat* batjocura epistolară a *României literare*, d-le Grigore Vieru, căci aţi ales din istorie doar exemplele solidarităţii de neam, ignorînd că pe-aici au mai fost cîte unii care vedeau peste Prut doar locul de unde puteau aduna cîteva "steaguri" în solda ambiţiilor lor voievodale. Dacă aţi fi scuipat cîţiva scriitori şi oameni politici pe care noi, alde Grigurcu, aici, cu atîta eroică osîrdie ne străduim să-i îndepărtăm din conştiinţa publică, aţi fi fost răsfăţatul celor mai multe reviste literare, d-le Grigore Vieru. Dacă aţi fi spus că neamul acesta este "un popor imbecil", aţi fi fost primit aici cu braţele deschise, ca un „bun român".

Aţi greşit! Aţi greşit foarte tare, d-le Grigore Vieru. Şi vă asigur că, tocmai pentru aceste "greşeli", sunt mulţi aici care, chiar tăcînd, vă iubesc şi vă respectă. Am vrut să ştiţi asta acum, în vremuri grele pentru români, încă şi mai grele pentru aceia pe care i-aţi făcut să simtă cu suflet românesc.

Andrei GRIGOR

NOUTĂŢI ÎN LIBRĂRII

Încet, dar sigur, economia de piaţă începe să funcţioneze în sectorul editorial, în special în cel privat. Este solicitat un anume gen de literatură, replierile se fac din mers, secţiunea avînd prioritate. Sînt solicitate traducerile, editurile cele mai dinamice sînt pe fază; vin examenele, sînt realizate (uneori numai încropite) culegeri, sinteze, teste de profil; este nevoie - şi este mare nevoie - de lucrări pentru învăţarea sau perfecţionarea limbilor străine, apar dicţionare bilingve (de diferite tipuri), manuale, ghiduri de conversaţie; există interes pentru literatura istorică, se reiau lucrările consacrate, dar sînt avute în vedere şi lucrările originale. Se ştie că un anume titlu este foarte cerut, mai multe edituri se luptă pentru întîietate sau exclusivitate. Aşa se face că, uneori, la intervale foarte scurte, apare acelaşi titlu, dar sub egida unor edituri diferite; cele mai recente exemple: romanul *Obstacole* care a apărut cu circa o lună de zile în urmă la Editura Medicală, iar acum la Editura Venus; lucrarea *Crima lui Sylvestre Bonnard* de Anatole France a fost tipărită aproape concomitent de Editura Excelsior din Timişoara şi Arania din Braşov... E bine, e rău că se întîmplă aşa? Răspunsul la această întrebare nu-l pot da decît cei interesaţi, adică cititorii.

Cît priveşte titlurile pe care le inserăm în rîndurile următoare, facem precizarea că, în marea lor majoritate sînt semnate de personalităţi ale scrisului - între care trei laureaţi ai premiului Nobel pentru literatură, trei aspiranţi la acelaşi trofeu, precum şi scriitori autohtoni de prestigiu.

- Maria D. Alba - *La marginea tăcerii*, Editura Dacia, 171 de lei
- Hans Christian Andersen - *Mistreţul de bronz*, Editura Arania, 265 de lei
- Corin Braga - *Noctambulii*, Editura Dacia, 149 de lei
- Pearl Buck - *Exilata*, Societatea Narcis, 180 de lei
- Paul Butuşină - *Singur pe mare*, Casa editorială "Abrona", 140 de lei
- Julio Cortázar - *Feţele medaliei. Cîştigătorii*, Editura Cartea Românească, 200 de lei
- Valeriu Cristea - *A scrie, a citi*, Editura Dacia, 138 de lei
- Lloyd Douglas - *Obstacole*, Editura Venus, 175 de lei
- Ion Druţă - *Povara bunătăţii noastre*, vol. I-II, Editura Minerva, 160 de lei
- Paul Everac - *Reacţionarul* (Eseu moral-politic), Editura Românul, 100 de lei
- Anatole France - *Crima lui Sylvestre Bonnard*, Editura Arania, 195 de lei
- John Galsworthy - *Floare întunecată*, Editura Porus, 150 de lei
- Prinţul Felix Iusupov - *Moartea lui Rasputin*, Editura Cartea Românească, 135 de lei
- Mario Vargas Llosa - *Istoria lui Mayta. Domnişoară de Tacna*, Editura Cartea Românească, 200 de lei
- Dumitru Matcovschi - *Floare Basarabie* (Poeme de după întîia moarte), Casa editorială "Abeona", 210 lei
- György Méhes - *Raport confidenţial despre un tînăr*, Editura Kriterion, 110 lei
- Emil Pintea - *Gîndirea. Antologie literară*, Editura Dacia, 177 de lei
- Marin Sorescu - *Vărul Shakespeare şi alte piese*, Editura Cartea Românească, 145 de lei
- Nichita Stănescu - *Argotice* (Cîntece la drumul mare), Editura Românul, 120 de lei
- Radu Theodoru - *În luptă cu valurile*, Casa editorială "Abeona", 169 de lei
- George Topîrceanu - *Balade vesele şi triste*, Editura Minerva, 144 de lei
- Gh. Vlăduţescu - *Filosofia în Roma antică*, Editura Albatros, 98 de lei
- Mircea Vulcănescu - *Logos şi eros*, Editura Paideia, 170 de lei
- G.M.Zamfirescu - *Madona cu trandafiri*, Editura Europa, Craiova, 130 de lei.

Marian BĂLĂTICĂ

REVISTA REVISTELOR

"Vieaţa nouă" rediviva

Continuînd spiritul novator introdus în literatura română, la sfîrşitul secolului trecut, de "Literatorul" lui Al. Macedonski, revista "Vieaţa nouă" a lui Ovid Densusianu, apărută între 1 februarie 1905 şi 1 februarie 1925, a avut o contribuţie fundamentală nu numai la promovarea simbolismului autohton, ci şi la modernizarea structurală a literaturii noastre, deschizînd-o spre orizonturile largi ale creativităţii europene şi universale. Alături de "Literatorul" de astăzi, un suflu proaspăt şi tonifiant, în literatura română contemporană, îşi propune să aducă şi noua serie a revistei "Vieaţa nouă", al cărei prim număr, pe luna martie a.c., a apărut recent, avîndu-l ca director pe Ioan Şerb, cunoscut exeget şi editor al operelor lui Ovid Densusianu.

Sub egida Editurii "Graî şi suflet - Cultura naţională", revista are ca obiectiv esenţial "deschiderea totală faţă de toate tendinţele culturale naţionale lucrînd pentru ilustrarea sufletului românesc din toate timpurile şi din toate locurile unde este întrupat în graiul românesc", chemînd la "conlucrarea tuturor forţelor într-un destin unic", se precizează în articolul-program "Rătăciri şi regăsiri", semnat de Marcel Duţă, redactorul şef al publicaţiei. Conţinutul primului număr răspunde acestui deziderat, conturînd profilul unei serioase reviste de cultură, în care literatura şi arta îşi dobîndesc adevărata lor identitate şi menire, armonizîndu-se într-o viziune caleidoscopică, fără nici o deviaţie în zone extraestetice. Locul de frunte îl deţine poezia, primul număr deschizîndu-se cu două admirabile poeme, "Cele mai fragede secunde" şi "Un basm", de Ştefan Aug. Doinaş. Din literatura universală ni se oferă un amplu fragment din "Oda I - Muzele" de Paul Claudel (traducere de Victoria Ana Tăuşan) şi cinci poeme de Carl Sandburg (traducere de Ion Segărceanu). Cum era şi firesc, noua serie a revistei "Vieaţa nouă" îşi începe existenţa prin omagierea fondatorului ei, publicînd un fragment din "Jurnalul" încă inedit al lui Ovid Densusianu (prezentat de Maria Rafailă) şi interesantele "Amintiri din viaţa lui Ovid Densusianu" ale lui I.A. Candrea, datînd din decembrie 1946. Sfera istoriei literare e completată de contribuţia Luminiţei Beiu-Paladi referitoare la filiaţiile operei lui M. Eminescu cu "Cugetările" scriitorului clasic suedez Johan Turesson Oxenstierna, ca şi de articolul lui Mircea Anghelescu "Istoria literară: una sau mai multe?", în care îşi propune să definească specificitatea acestei discipline.

Demn de remarcat este faptul că revista abordează variate zone ale spiritualităţii şi creativităţii naţionale, edificator fiind substanţialul studiu al lui Ioan Şerb despre "Izvoarele populare ale litaraturii române". Înrudit ca problematică este şi articolul omagial al lui Dan Grigorescu "Un artist al sufletului românesc: Marcel Olinescu", închinat regretatului plastician, autorul, printre altele, al excepţionalelor lucrări în stilul vechilor xilogravuri populare, "Mioriţa" şi "Meşterul Manole", din care sînt reproduse şi cîteva planşe în culori.

Dacă "Vieaţa nouă" a lui Ovid Densusianu a înfruntat timpul două decenii, din 1905 pînă în 1925, să-i dorim noii serii a revestei aceeaşi viaţă rodnică şi îndelungată.

Teodor VÂRGOLICI

Un mare fiu al Moldovei din stînga Prutului

Autorul poemului *Puncte cardinale* (vezi p.1) este unul dintre cei mai mari savanţi pe care neamul românesc i-a dăruit ştiinţelor umane la acest sfîrşit de mileniu, unul din principalii fondatori ai lingvisticii, alături de Ferdinand de Saussure, Roman Jakobson, Noam Chomsky şi puţini alţii. Cum o dovedeşte acest text - ca şi recentul volum de povestiri *Anotimpul ploilor* (editat la "Clusium", 1992) - geniul savantului, ca în alte fericite cazuri din cultura română, face bună casă cu talentul literar. Şi iată extraordinara vibraţie a unui mare fiu al Moldovei din stînga Prutului, condamnat de istorie să-şi trăiască întreaga viaţă departe de pămîntul natal, în faţa revelaţiei tragice a destinului comun cu al fraţilor săi *moldoveni!*

Mircea BORCILĂ

Difuzorii particulari din Capitală şi provincie, care doresc să distribuie revista *Literatorul*, sînt rugaţi să ia legătura cu redacţia la telefonul (90) 17.10.23.

Literatorul

Pentru o promptă reflectare a fenomenului literar contemporan, rugăm editurile şi autorii să ne înlesnească accesul la noile apariţii prin trimiterea la redacţie a unor exemplare de semnal. Aceeaşi rugăminte confraţilor noştri de la revistele de cultură.

Redacţia

Literatorul

Săptămînal de literatură şi artă editat de MINISTERUL CULTURII

Anul II, nr. 13(30)/ 1992

Comitetul director: VALERIU CRISTEA FĂNUŞ NEAGU EUGEN SIMION MARIN SORESCU

Colectivul redacţional: Lucian Chişu (redactor şef adjunct), Nicolae Diaconu, Andrei Grigor, Dumitru Nicu, Valerian Sava, Marin Stoian (secretar general de redacţie)

Adresa redacţiei: Bucureşti, Piaţa Presei Libere nr. 1, cod 71341, tel. 17.10.23; 17.60.10, int. 2243, 2248, căsuţa poştală 33-20.

Administraţia: Direcţia Pentru Presă, Publicitate şi Tipărituri, Piaţa Presei Libere nr. 1, sector 1, Bucureşti

Anunţăm cititorii noştri că abonamentele la revista "LITERATORUL" se fac la oficiile poştale, factorii poştali şi difuzorii voluntari din întreprinderi şi instituţii

Abonamentele pentru străinătate se realizează prin ORION - SRL, Splaiul Independenţei nr. 202 A, Sectorul 6, Bucureşti, Telefon 17.34.07, Fax (400) 42.41.69

Publicaţia este înscrisă în Catalogul de presă Rodipet la poziţia 43 ISSN 1220-5583

Tehnoredactare computerizată

Mihaela Iorgulescu
Gabriel Murgăşanu

Tiparul executat la TIPOREX Bucureşti

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

CRONICA LITERARĂ

Eugen SIMION

TÎNĂRUL NICHITA STĂNESCU (II)

Curios că arghezianul Nichita Stănescu, care vede lucrurile înfășurate în marame de tăcere și vorbește de liniștite adînci, primordiale, nu spune nimic despre divinitate și, după toate aparențele, nu simte angoasa mistică din *duhovnicescă* și din *psalmi*. Dumnezeu apare de cîteva ori, dar nu în poemele grave, ci în parafrazele în stilul cîntecelor de lume. *Un cîntec vechi de lună nouă* din 23 ian. 1956 începe cu o sugestie de teroare și mister ("seară grea de stele și de lut", "viermi moi", "ochi pustii și goi" etc.) și continuă cu o imagine a epifaniei în ritmuri, acum, jucăușe și cu notații care îndepărtează ideea de miracol. Miracolul este ratat și poetul nu este nici deznădăjduit, nici bucuros, este doar mirat că astfel de întîmplări se petrec. Este limpede că Dumnezeu nu este grija lui cea mai mare: "Ieșise-n calea sufletului meu/ aiurea, din trotuare, Dumnezeu /... Încet, sub pașii ceasului venit, /se șterge, sur, noptirea-albastră /... și tot mai e ceva neîmplinit /și singur, în iubirea noastră.../ Poate că doina asta veche /tăcerile le ceme rînd pe rînd, /de îți răsună în ureche / pe după cețuri luna lunecînd// Nelinești vechi, și glasul lor hoinar/ spre neștiut încet ne mînă /Ne-oprim o clipă... apoi mergem iar/ prin ceața udă, mînă-n mînă //și văzul tău pe piept îmi suie /ca un păianjăn beat. Și nu îmi spui /că mi s-a prins surîsu-ți amărui /de buze, fată amăruie //Chemările ne scutură în sîn /durut zomăitoarea salbă... //... Și de-aș fi fost copac bătrîn, bătrîn /tu ai fi fost o frunză albă //sau poate înserarea.//

Cîte-n suspin, cîte o invocare retorică ("ce adînc sunt, Doamne, ce adînc!"), o trimitere la Crist și prezența în poeme a îngerilor îndrăgostiți nu sunt semne suficiente pentru a spune că tînărul Nichita Stănescu, "poetul îngerilor" (cum el însuși își zice într-un loc), simte într-o epocă atee dimensiunea religiosului. Din Arghezi, el alege pe poetul *Florilor de mucigai* și, fără complexe, cu abilitate și multă imaginație, face portrete și parafrazează în stilul negru al blestemelor. Poezia este "o tîrîtură de cuvinte", florile - "găinați de zînă", poetul este și el "un făcător de cuvinte", dar "sfînt", un poem este dedicat viermilor, un altul vorbește de hoiturile din noroi și de "un cîntec surd, de pușcării". Îngrămădirea materiilor purulente ține, evident, tot de poetica arghezieană, în ramura ei baudelaireană. Elevul are dibăcie, amestecă bine cuvintele degradate și încearcă să scoată efecte sublime din aceste descîntece negre: "Noapte, noapte cețoasă... /al dracului drumu spre casă./ Prundiș zdruncinat, să-ți rămîie/ măsele de piatră-n călciie./ Coptură în țîțe, jăratec în pîntec/ stă plopul izbit de descîntec. /De vrei la vedenii să zbieri, /țîșnesc dintre buze tăceri"//

O *ars poetica* din martie 1955 face trecerea de la lirica profundului, nelămuritului, misterului ascuns în detritusurile materiei la o poezie băscălioasă, în ritmuri alerte și cu vorbe, multe vorbe slobode și colorate. Este cel de al doilea Nichita Stănescu, poetul *rîsului* ploieștean, născocitor în buna tradiție a cîntecului jeluitor și prefăcut. Un răsfăț și o cruzime tinerească trec prin aceste improvizații remarcabile. Poezia debutează cu un sunet grav de clopot mănăstiresc și sfîrșește printr-o propoziție villonească, în varianta mahalalei ploieștene: "Cuvîntul moare în tăcere /se sbate... înjunghiat de vis /și vrea bacșiș și vrea durere, /și-ntinde pumnul drept, deschis //Atîta aur pe icoane /prea în zadar s-a spălăcit,/ căci găozarii cu plocoane /abia acum au conăcit// Și-și geme-n sine universul /beția stearpă de hașiș /Mă doare surd,/ mă taie versul /cum simți nevoia să te pișî". Ce urmează este un spectacol de invenții verbale iscusite, un joc de silabe drăcoase, voit parșive, acceptabile și chiar frumoase prin inventivitatea și inocența lor. Poetul face acum exerciții de stil argotic și aduce în poem, lîngă "găozarii" dinainte, pe "papaciocarii și granabeții" din Tei, pe găscarii care "îngîdilînd la gîlci oboiul" fac nu știu ce isprăvi mărețe, în fine, vine vorba și de o "cartoafă", o "ștoalfă talciocară", o "oafă", de o "curvă luna" în fine, de o *antiars poetica* unde dăm peste cîini cu galaxii în coadă și fabule sublime cu o morală așa de înțeleaptă: "foicica macului / să ne ducem dracului"...

Poetul face o cronică a mahalalei și se arată și pe sine în aceste bocete false ca un "tîlhar hoinar", în tradiție veche a mitologiei villonești. El zice "dar dă-o-n suflet de gagică" și povestește cu vervă viața Vaselicăi din Socoli, tîrfă celebră și închipuită întrucît pretinde într-un cîntec de rușine "lung și trist/ c-a avut-o însuși Crist"... Regăsesc în aceste prefăcute, jeluitoare cîntece topografia și tipologia orașului oniric al lui Candiano Popescu: Dîmbul slinos, strada Berzelor, Cîciuma lui Malastropu (nume, probabil, imaginar), vestita cîrciumă "La calul bălan", Gherghina, femeie mîndră și iebrașă care iese pe strdă în combinezon și alte personaje (Ion, Sița, Rada, Tinca, Gheorghe Pătru) luate din cărți sau pur și simplu inventate. Remarcabil mi se pare din această categorie poemul *Ananghie*. El arată ce versificator admirabil este, încă de pe acum, Nichita Stănescu: "Oh, pe mine-s zugrăvite /numai nimfe izmenite.../care-n loc să aibă țîțe/ două inimi țin, de fițe, /peste pîntec atîmate, /cînd spășite, cînd umflate. /Dau și eu să le cuprind/ cu o palmă, cu un jind, /dară me trezesc nătîng /cu deștu-n buric, și plîng".

Sunt foarte înșelătoare aceste cîntece argotice, jelalnice și închipuite, petrecăreț. Se vede bine modelul din *Spitalul amorului* și, poate, se simt și unele ecouri din *Cîntice țigănești*, dar influența cea mai puternică o are, și aici, tot Arghezi. Iau ca dovadă un poem fără titlu, scris în februarie 1956, unde cîntecul de ibovșe se pierde într-un discurs bine organizat, cu naivități calculate și rafinamente stilistice surprinzătoare: "Ai văzut, frate Isus? /Cade iar o stea, de sus.../ Gura-ntinsului de tină /mușcă sfîrcul de lumină. //Mîna ce-nchinase lutul /strînsă, caldă ca sărutul; //Coasta suptă, sîngerată/ împlinită-n sîn de fată; //Șoldul ce-l mînjiră bunii /alb și pur ca șoldul lunii; // Pulpele, la subțioară /umede ca de fecioară.// Lămîiță de mireasă/ frunții tale, ne-nțeleasă //Vin de nuntă, clipei clare /urma crucii pe spinare //... Ai văzut, mireasa mea? /iar a mai căzut o stea".

Apare tot acum și anatomia poetică nichiteană. Este vorba, mai sus, de *coasta, șoldul, pulpele, fruntea și gura*, unei ființe imaginare, în alte poeme, grave sau vesele, intră *claviculele, gleznele, ochiul, sprînceana, beregata, sînii, genele, umărul*, eminescienele *brațe subțiri și reci, țîțele, pîntecul*, din nou *pulpele groase de malac și mîinile* care gîndesc și chiar ceva ce nu poate fi numit într-un articol serios de critică literară, oricum "ceva slinos, roșind și mare", cum zice liceanul concupiscent și cu fața palidă într-o *notă informativă* ... Este inventată și fantasma inorogului ("com viu de inorog") care nu va părăsi niciodată fantezia lirică a lui Nichita Stănescu. Remarc și privirea "ruptă de pleoape" care plutește printre lucruri și cîteva foarte bune acorduri bacoviene (*Ce vis ciudat mă străbătu azi noapte, Gînd*) din care aș cita, pentru efortul poetului de a simplifica versul, micul poem din urmă: "inimă /fii simplă ca moartea /Lucrurile simple nu se pot dovedi /și sunt atîția morți în jur..."

Aceasta este înfățișarea poetului tînăr în anticamera debutului. Un poet care prinde cu Arghezi în față, vicleșugurile versului cantabil, un tînăr care își caută stilul încercînd mai multe ritmuri. A avut tăria să aștepte (a publicat prima carte la 27 de ani!) și, cînd apare, în 1960, vedem că modelele s-au estompat și că un nou limbaj și un nou tip de imaginație poetică își fac, prin el, intrarea în literatura română. *Cîntecele de drumul mare* sunt valabile în sine, ca exercițiile (unele dintre ele remarcabile) dinaintea unui mare concert.

□

Nichita Stănescu

De dragoste

Ea devenise încetul cu încetul
doar un cuvînt
pe care
nu-l mai puteam rosti, -
cuvînt albastru și gri
și negru de tenebră,
cu tunet de leu
și dungă de zebră
ce nu se răstește și nu se cîntă,
ce nu se spune și nici nu se zice, -
e nuntă fără de nuntă
de Orfeu căutînd-o pe Euridice
Ea devenise încetul cu-ncetul cuvînt, -
fuioare de suflet în vînt, -
delfin în ghearele sprincenelor mele, -
piatră scriind pe apă inele, -
stea înlăuntrul genunchiului meu,
cer înlăuntrul umărului meu,
eu, în lăuntrul eului meu

Chip ianifer

El era un singur ochi peste tot,
o singură gură de jur împrejur,
un singur piept peste tot
o singură frunte de jur împrejur

El era blestemat,
de Fatum era blestemat.

Sub coastă avea două inimi,
două inimi, două inimi,
două inimi, două inimi,
două inimi,
două inimi...

(Din volumul "Dedicații" de Nichita Stănescu, Gheorghe Tomozei - Editura Libertas, Ploiești)

Ciclul de versuri „7 poeme" a fost scris la cererea dr. Ion Dominic care a dat și titlurile poeziilor, cerînd ca ele să fie formulate interogativ mai deloc.

Lucrul a început la sfîrșitul lunii mai și s-a desăvîrșit la începutul lunii iunie 1980.

A fost transcris și cuprins în ciclul de versuri de mai sus, în fel și cu acest exemplar autograf de mine.

Ex. este dăruit Doctorului Ion Dominic și îi este dedicat.

Autorul a primit, ca drept de autor din partea Doctorului Dominic, un denar republican.

Document inchieiat azi 4 - Iunie 1980, la București.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

RECHEMĂRI DIN MEMORIE

Lui Mircea Eliade India, în general căutarea universalului în individual, îi prilejuieşte un jurnal în jurnal. Partea întîi, *Mansarda*, din *Memorii*, învăluie în melancolie, povesteşte în detalii cum ajunge Eliade să gîndească la plecarea în Asia. Să îşi demonstreze sieşi necesitatea metafizicii. Este structural autobiografică, împănată cu referiri la diverse romane aflate în lucru. Şi mai este o largă explicare a ideii ce îşi face despre misiunea pentru care se mobilizează.

Se perindă mărturisiri, explicări, reconstituiri pornind de la gesturi, invocări, rechemări din memorie. Nu poţi exprima tot ce s-a strîns în adîncul din noi. Totuşi sînt trăiri care ne iau în stăpînirea lor. Se salvează din uitare chipuri de colegi, experienţe de lectură, amoruri şi atracţii erotice, păţanii cu articole de ziar, proiecte de colaborare, vizite cum este cea din Italia, reveniri acasă, examene, alte pregătiri, alte exaltări în care se scaldă spiritual. Economia unei gîndiri şi afectivităţi devine "centrul lumii".

Între nenumăratele preferinţe prinde consistenţă, devine şi scop şi sursă, aproape categorie filozofică, instrument de impunere, *rodirea*. Ea măsoară posibilităţile de afirmare, crediteazăă accesul la noi orizonturi.

Pe urmă, la finele anului 1930, intervine India. Un nesfîrşit mister preschimbat în împărtăşire, iradiere intelectuală superioară, explorare a tot ce este uman. Cu un bilet de vapor gratuit în buzunar, Eliade se îmbarcă pentru Alexandria. Şi de acolo mai departe.

Are şansa unică să i se ofere o bursă de către maharajahul din Kassimbazar pentru a învăţa sanscrita şi lucra sub conducerea gînditorului Dagupta. Primul, cred, coincide cu valul de subiecte supranaturale din literatura eruditului. Discursul stilistic din *Isabel* şi *Apele Diavolului* corespunde acestui univers fenomenologic. Descoperirea necunoscutului tropical bengalez, cu cicloanele, insolaţiile, inhalările de opium şi contactele sale enigmatice trece de la virtual la real o zonă fierbinte, parcă născocitoare de ficţiuni.

În fapt, Eliade nu este ceea ce se cheamă un vizitator al Indiei. Şederea lui, aici, îl farmecă şi îl iniţiază. Îl mingîie şi îl disciplinează. Se va sprijini pe ea, înlăuntrul unor trăiri sacral-mistice în care poezia se cupleazăă cu senzualitatea. Le aparţine pînă la relevarea puterii de rodire a imaginarului nutrit din belşug de topografia şi folclorul extrem-oriental. O atracţie irepresibilă îl poartă pretutindeni; la Delhi şi în Himalaya, spre Gange şi la sfinţii sihaştri, spre Calcutta şi Chandernagor.

Revine în ţară după doi ani. Regăseşte vechi prieteni: Ionel Jianu, Mircea Vulcănescu, Petru Comarnescu, Haig Acterian ş.a. Face cunoştinţă cu Emil Cioran, se apropie de Zaharia Stancu şi de Dan Botta. Ia fiinţă cercul "Criterion".

În căutarea echilibrului interior Mircea Eliade iubeşte şi este iubit. Sînt relatate pe un fond de cristalizări cazuistice cele dintîi incursiuni în lumea editorială, deopotrivă pentru contactele şi contractele stabilite, cît şi pentru schiţarea perspectivelor multiple pe care le deschid martorului precoce, capabil de atîtea pasiuni constructive.

Înainte de toate este explicarea de sine ca întemeietor al romanului exotic românesc. În fond, talentul frenetic, în care primează pasiunea pentru elementele originare, plăsmuieşte prin unealta scrisului deschideri. În viaţa acestui ilustru om al cărţii a deschide înseamnă a da formă izvoarelor, a cultiva curiozitatea pentru trecutul iniţiatic, vivificator. Învăţatul e şi pedagog. După ce îşi publică teza de doctorat ajunge suplinitor la catedra lui Nae Ionescu. Un şir de demersuri îl îndreaptă, încă o dată, la Paris. "Omul universal" care a fost Mircea Eliade se construieşte în aceşti ani. Îl vedem cum cucereşte notorietatea, cum urcă treaptă cu treaptă şi îşi sapă efigie într-o economie spirituală care stă sub semnul exaltării energiilor. Misionarismul său, deopotrivă etic cît şi studios-creator, îi umple ceasurile, îl ajută să traverseze o perioadă de rodiri între limite de viaţă din afară, derivînd din evenimente politice tulburi sau din evaziuni fulgerător curmate.

De oriunde am privi, cursul activităţii lui Mircea Eliade apare biografic susţinut, în mansardă sau la masa de la bibliotecă el canalizîndu-şi cercetările şi descoperirile spre un fel de-a fi inconfundabil. Lăzile cu cărţi ce sosesc din India, simpozioanele, corecturile, dragostea pentru o femeie superioară, Nina Mareş, prieteniile, înhămarea la o pretenţioasă ediţie Hasdeu, *în integrum*, par acorduri dintr-o amplă simfonie. Mircea Eliade este şi dirijorul şi interpretul ei. O operă literară importantă la fiinţă în toţi aceşti ani (*Întoarcerea din Rai, Maitrey, Romanul adolescentului miop, Nopţi la Serampore, Şantier ş.a.*). Ea devine o componentă de bază a portretului caracterologic pe care Eliade şi-l întocmeşte singur. Cînd pleacă la Berlin să îşi completeze teza şi să rezolve cîteva revizuiri ne este limpede că avem în faţă două romane: unul *direct*, cel ce prezintă o structură artistică originală şi un altul, *indirect*, cel al studiilor, călătoriilor şi prieteniilor lui Mircea Eliade. Amîndouă cad într-o excitaţie neîntreruptă, pentru că omul modern suferă de pe urma ordinii antropologice fluctuante. Contribuţiile sînt vii, iar omul care ni le oferă nu îşi ia vacanţă niciodată.

În tot ce am notat foarte sumar mai sus, se vădeşte coexistenţa literaturii cu un neîntrerupt exerciţiu formativ pe linie de învăţămînt, pe linie sentimentală, la nivel doctrinar. Mircea Eliade, vom observa mai tîrziu, urmează modelul grec deşi el se formează, esenţialmente, tutelat de filozofia indiană. Acest model proclamă efortul neîntrerupt pentru ca prin cunoaştere să fie pusă în concordanţă gîndirea cu trăirea.

Tradiţia primordială a culturilor asiate îi uşurează situaţia, cum o şi recunoaşte însuşi scriitorul în volumul doi din *Memorii*, intitulat *Recoltele solstiţiului*. De astă dată confesiunea, întreruptă de paranteze personale privind opera, angajamentele, indivizii întîlniţi, transcrie disciplinarea fanteziei, corespondenţa între exil şi românul Eliade într-o Europă ieşită dintr-un devastator război.

"Viaţa nouă" despre care scrie Eliade în cea de-a cincea secţiune a cărţii ne reţine atenţia din punctul de vedere al prelungirii descoperirilor. El aruncă o punte spre America şi Japonia. Destinul îl îndreaptă spre America. Acolo se instalează, va preda istoria religiilor la Chicago; în Japonia vine la cîteva congrese, stimulat de geniul nipon, "atras de infinitele epifanii ale creativităţii cosmice". După India, Japonia dă finalitate incorporării spiritului în sufletele morţilor, al animalelor şi plantelor. Geniul religios, nevoia de a comunica şi a te confrunta cu divinul sînt în arhipelag concrete şi eterne.

Revenirea în America coincide cu convertirea tumultului subiectiv în ordine culturală şi teologică. Sociologia religiilor, înţelegerea corectă a cosmogoniilor primitive reintră în actualitatea preocupărilor marelui cărturar, de astă dată ca profesor. Apar şi primele semne de boală. Întîi artrita. Pe urmă dezastrul cu incendiul din bibliotecă. A fost prima moarte. Nu de mari proporţii materiale cît ca stare de şoc. În fine, congestia cerebrală, paralizia părţii drepte a corpului. După investigaţii de rutină, analizele aduc dovada unui cancer generalizat. Sfîrşitul.

Factor capital în compunerea lucrărilor şi cursurilor sale, Eliade este şi comentatorul acestora. Istoria, oricît ar surprinde, i-a dat un nepreţuit concurs. Îl recunoaşte chiar Mircea Eliade într-un *Fragment autobiografic* din care cităm cîteva rînduri. Mai mult ca să-l contrazicem, fiindcă tot ce am notat vorbeşte despre un Eliade activ şi proteic prezent, nu de unul defunct, proiectat eteric, în absenţă. "Plecînd în 1940 din ţară am avut prilejul să urmăresc pînă în 1945 cam ce soartă post-mortem aşteaptă pe un scriitor; vedeam, bunăoară, cum lipsa mea prelungită din publicistica bucureşteană sfîrşeste prin a mă împinge în umbră... Or, tocmai situaţia aceasta din urmă îmi convenea: să fiu citit pentru meritele cărţilor, nu pentru actualitatea pe care le-o dădea prezenţa mea. De foarte mulţi ani mă consider un scriitor român postum; viu n-a mai rămas decît Autorul cărţilor care apar în limbi străine".

Concomitent cu dezafectarea comunismului, Mircea Eliade pătrunde fără ocazionale iniţiative de reabilitare în intimităţile posterităţii. Fabulosul, senzualismul modern, senzaţionalul, imaginarul mitic şi magic îşi descoperă propensiunile şi fac din întrepătrunderea lor o demonstraţie de vitalitate magnetică.

Henri ZALIS

Mircea Eliade, *Memorii*, vol. I-II, Bucureşti, Ed. Humanitas, 1991

Charles RUSSEL: "Corazon şi herghelia sălbatică"

Charles RUSSEL: "Cowboy cu lasso"

O ecologie a spiritului

Avem în faţă o lucrare[*] ce s-a tipărit ca urmare a străduinţelor Organizaţiei Mondiale a Poeţilor, susţinătoare, în repetate rînduri, a ideii că "salvarea mediului înconjurător este o condiţie a creaţiei artistice şi un factor de dezvoltare culturală". În prezentarea sa, academicianul francez, marele poet senegalez Léopold Sédar Senghor, consideră că această operă deosebită (pe care o putem numi antologie/dezbatere) "se vrea o mărturie asupra preocupărilor poeţilor, puşi în faţa gravului pericol al degradării mediului înconjurător şi a voinţei lor de a contribui la o luare la cunoştinţă universală". Reacţia autorilor lirici nu este întîmplătoare; după cum se exprimă, în cuvîntul înainte, Georges Emmanuel Clancier, "poeţii au avut totdeauna în atenţie relaţiile esenţiale, unele benefice, altele malefice, care se instaurează între om şi mediul în care trăieşte; creaţiile lor, ca şi seismografele, pot să ne alerteze grabnic despre primejdiile ce-l ameninţă pe om cînd brutalizează universul, pot, ca şi farurile, să lumineze drumurile speranţei şi ale viitorului.

Ceea ce ni se pare, de asemenea, remarcabil este creditul acordat poeţilor în formularea unor opinii constructive referitoare la raportul om-mediu. Poate, pentru că, aşa cum socoteşte Charles Carrière, artistul, poetul sînt creatori ce-şi propun, cînd coboară noaptea, să lumineze drumurile vag conturate. Ei "recreează fără încetare, prin sensibilitate şi emoţie, firele de lumină din care se urzeşte viaţa". Poate pentru că există temerea, întemeiată, că tehnica şi ştiinţa se orientează adesea spre ce e rău, uitînd parcă binele. "Ambientalul - scrie Giovanni Cristini - este pentru mine o metaforă a vizibilului şi a invizibilului. E un spaţiu în care se exprimă creaţia divină şi continua creaţie a omului şi gîndesc că raportul nostru cu acesta e totdeauna un raport creativ, care tinde spre umanizarea sa".

Oare toţi artiştii se implică în procesul ce-şi propune armonizarea dintre fiinţa omenească şi mediul înconjurător? Apar situaţii cînd poetul, de pildă, agresat de inamici abstracţi, încorporaţi în obiectele ştiinţei şi tehnologiei, "se baricadează îndărătul propriei individualităţi" (Margarita Feliciano). Secolul nostru, după cum constată David Gascone, a cunoscut două conflagraţii mondiale, nenumărate războaie "minore", unele care încă se desfăşoară, masacre sporadice de o ferocitate de neînchipuit, dezastre ca Seveso, Bhopal, otrăvirea accidentală a întregului fluviu Rin, în fine, Cernobîlul. Nu-i de dorit ca "poezia să poată deveni un mediator între ştiinţă, ambiental şi angajarea artistică"? (Aldo Gerbino).

Un chestionar, inclus în a doua parte a volumului, cuprinde, între altele, o întrebare de vădită însemnătate: "Mai poate astăzi artistul să propună modele de sensibilitate care au rolul să creeze o armonie între om şi mediul înconjurător? Prin ce mijloace?" Cîteva răspunsuri sînt semnificative: "De exemplu, sugerez lumea lui Albert Schweitzer" (Byung-Hwa Cho); "... Sensibilitatea şi emoţia pot constitui un izvor veritabil, pentru toţi oamenii, al armoniei şi păcii, atît de necesare tuturor" (Ion Deaconescu); "Propunînd noi maniere de a simţi ceea ce apropie omul de rădăcinile sale şi de natura sa, poetul poate contribui la o transformare într-un sens mai uman a societăţii. El poate cîştiga astfel această dimensiune <politică> pe care atît de bine o intuia Shelley cînd zicea: <Poeţii sînt legislatorii necunoscuţi ai lumii>" (Domenico Milano); "Să se evite ca omul să fie o adunare de sigle şi coduri" (René Tavernier).

Alte răspunsuri conţin poeziile antologate (secţiunea cea mai importantă a volumului) aparţinînd unor nume sonore în lirica universală. Între acestea, trei sînt ale unor deţinători ai Premiului Nobel pentru literatură: Iosif Brodski, Odysseas Elytis şi Czeslav Milosz. În total sînt reuniţi 81 de poeţi din 43 de ţări.

De asemenea, se cuvine relevat aportul de ordin emoţional al imaginilor fotografice luate de Jacques-Yves Cousteau, celebrul explorator şi apărător al frumuseţilor Terrei.

Cartea, substanţială şi splendidă în înfăţişarea ei tipografică, constituie o contribuţie originală şi persuasivă la efortul de încadrare optimală a omului în mediu.

Dumitru NICU

*) ***, *Spaţii. În căutarea unei ecologii a spiritului*, Editurile internaţionale "Euroeditor", colecţia "Pegasus"

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

RĂZLEȚE

Marin SORESCU

Oskar Pastior și Anul Lichtenberg

- Despre geneza unei poezii -

M. Sorescu: Să vorbim întîi despre Lichtenberg, un creator atît de interesant și de ciudat, care nu putea să nu-l intereseze pe autorul de enigme și invenții poetice care ești. Descoperi constrîngeri, cu pasiune de detectiv al constrîngerilor, ca să pui apoi la muncă imaginația. Din acest punct de vedere, fizicianul german - mai precis zis profesorul de fizică - nu te putea lăsa indiferent.

O. Pastior: Mi-a plăcut Lichtenberg pentru atitudinea sa de investigator curios și tentat de imposibil. Aforismele sale sînt o splendoare intelectuală. Acum, pe 4 iulie, se vor împlini o sută de ani de la nașterea sa. Tot anul este Anul Lichten berg. A fost profesor de fizică experimentală, cred că la Göttingen. Era urît, cocoșat și a luptat, într-un fel, ca fizician, și împotriva fizicului. Recent, am citit o broșură despre conjunctivul la Lichtenberg, scrisă de Albrecht Schöne. Un eseu lingvistic cu totul remarcabil. Analizează toate conjunctivele, cu toate nuanțele de optativ, din scrierile lui Lichtenberg, mai ales cele din "Sudelbücher" (Ciorne și notații zilnice). Obsesiile lui: ar trebui să se inventeze, ar trebui să fie posibil... ceva imposibil. Deci, cu tot sarcasmul lui, Lichtenberg - un optimist.

- Voi încerca să transpun în românește ultima ta poezie. "O piesă cu totul remarcabilă."

- E un omagiu convergent, pentru că în acest timp am fost contaminat de forma *sextinei* italiene a trubadurilor, însă prin intermediul grupului contemporan OULIPO (*Ouvroir de la littérature potentielle*) din Franța. Aici s-ar încadra Georges Peret, Queneau, Jacques Raubaud și Harry Mathews (care a avut o bursă la Berlin și a locuit pe Schluterstr. 52, unde ai stat și tu). În acest grup intră și mulți matematicieni care încearcă să valorifice diferitele constrîngeri formale pentru geneza unor texte - altfel, acestea nu s-ar naște niciodată. Încă o paranteză: formula generală pentru sextină este reluarea cuvintelor rimă în fiecare strofă, în succesiunea 6, 1, 5, 2, 4, 3 din strofa anterioară.

- Revenind la Lichtenberg.

- Am luat pur și simplu un mic text din "Sudelbücher", în care Lichtenberg descrie un mecanism ciudat, scos la licitație din casa unui sir englez. În acest text mi-am subliniat cuvintele și locuțiunile verbale preferate, din care, pe cele mai îndrăgite, le-am luat drept cuvinte rimă. Iar pe celelalte pentru umplerea poemului, care deci...

- Care deci?

- ...nu conține nici un cuvînt de-al meu! Toate cuvintele îi aparțin omagiatului...

- Știu că la palindroame ai lucrat foarte mult.

- Vreo trei ani.

- Sextina cît ți-a luat?

- Numai vreo trei săptămîni... fiind răpit cu totul de curiozitatea cercetătorului. Să pun - sau mai bine zis sextina să pună - în funcțiune mașina ciudată a lui Lichtenberg. De altfel, acest text îmi era familiar, pentru că îl citasem în legătură cu Urmuz, în prefața la *Opere complete Urmuz* - Ed. "Text Kritik".

- Cînd am scris eseul meu despre Urmuz, în 1966, eu nu-l cunoșteam pe fizicianul german, autor de "ciorne" ale imposibilului. "Constructivismul" de care dă dovadă scriitorul român poate fi într-adevăr composit cu viziunea iluminată din frazele ingenioase ale lui Lichtenberg. Fără a fi fizician, Urmuz a umblat cu destulă îndemînare la mașinăria limbajului. Părăsindu-i pe Lichtenberg și Urmuz, să ne întoarcem la ultima ta carte: "*Vocalisen & Gimpelstifte*", apărută acum la Hanser. Ascultîndu-te citind la întîlnirea de ieri - de la librăria din Köln (unde, de altfel, și tu m-ai ascultat pe mine citind) și văzînd reacția plină de însufleţire a publicului, mi-a venit în minte acea aserțiune a lui T.S. Eliot și anume că poezia se poate comunica înainte de a fi înțeleasă. Cititorul o intuiește spontan și descoperindu-i, apoi, mecanismul, bucuria e cu atît mai mare. Știu că scrii împotriva traducerii. Poezia ta, cred că nici n-are nevoie de traduceri - ci doar să i se ataşeze cărții o bandă cu poeziile în lectura ta. Asta mi se pare important, pentru că e modul cel mai nimerit de interpretare a lor. În felul acesta, poeziile tale ar "trece" în toate limbile, comunicîndu-se, chiar dacă nu sînt, sau înainte de a fi înțelese în întregime. Din cîte am dedus eu, este vorba de niște jocuri și niște constrîngeri severe, tinzînd la eliberarea acelei energii a poeziei în sine. Limbajul are în adîncul lui poezia în sine, a cărei eliberare cere desigur strategii și trucuri. Care este tehnica și strategia acestei cărți?

- Am pus la sfîrșitul ei un fel de postfață unde mă explic, cred eu, destul de limpede: "Cei 39 de sticleți încondeiați continuă traiectoria proiectului din palindroame (" opfus lanuskopf"), doar într-un singur punct, acela de a păși, de data asta fără reguli severe de joc, pe urmele "Cuvîntului înaintea obiectului, înaintea cuvîntului, înaintea obiectului" etc - cu singura dorință în raniță de a urma, în mod, ca să zic așa, tranzitiv/intranzitiv, "Șnurul precognitiv al limbajului" care, împins din spate, deschide drumul. Rezultatul: mici "orgii" nu numai de armonii sonore, ci și de polisemie și polivalență sintactică. Dar, totuși, și destui sticleți (mă gîndesc la păsărească lui Clemens Brentano), cum și creioane și urme surprinse. "Vocalizele" scrise Iarna/primăvara (1990/91) se servesc fără jenă, uneori stîngaci, de plinul ornamentasticei vocale "din toată lumea". Modul de confecționare e cît se poate de simplu: iarăși și iarăși, pe șnurul vocalelor din rîndul de pornire, deci perpetuînd acest șnur succesiv în fiecare rînd: numai vocalele contează, consonantele n-au importanță. Asta nu poate merge bine și nici nu merge bine. Important devine, pe parcurs, chiar

neîmportantul, consonantele preiau fabricarea sensului - pînă la neimportanță, cînd apar iarăși vocalele dătătoare de sens. Și așa mai departe. O metodă care o ia razna. Desfășurării i se face bagajul, textului i se face raniță, limbajului i se face gîtlejul, exorcismului exorcismul. Dacă astfel de vocalize funcționează totuși, asta se datorează inerției. Pasămite figurile sintactice sînt mai rezistente decît vocabularul. Sau mai prostănace, fiindcă ele se cramponează să memoreze "prepoziția" lor cuprinzătoare, care nu există, fiindcă ele însele fac parte din ea. De sine mergătorii contra însoțitorilor de drum, vocale contra consoane: încă unui "dualism" i se face proba poetică subcutanată spre a i se vedea „subrezenia". □

Oskar PASTIOR

O piesă cu totul remarcabilă

"De-ar exista o limbă în care falsul să nici nu se poată spune sau, cel puțin, în care orice gafă împotriva adevărului ar fi, totodată, și una gramaticală".

Georg Christoph Lichtenberg

O mică mașină de artă acționată de un cilindru
indescriptibil, cu trei așa zise "poziții",
a căror explicare ar pune trei sisteme diferite-n mișcare,
în caz de urgență mărimea-i nedepășind o cauză;
și de niște mai mult decît semitransparente foale,

Marianne Frisch și Oskar Pastior, cafeneaua Einstein, 1990

ca și de-un locaș pentru două-trei aripi de moară.

Din cînd în cînd, pe aripa stîngă de moară
se statuează un corp și o suflare, al căror cilindru
s-ar putea chiar scoate; dar atunci acele foale
ca și armonia prestabilită a anumitor poziții
ar trebui învîrtite la o anumită distanță de numita cauză
dublă și doar așa transmisă într-o mișcare

perpetuu defectă picioarelor sale - dar nici o mișcare
mai mare de 4-5 țoli n-ar deșira atîta aripile de moară;
de asemenea, o furnică a cărei influență și cauză
ar putea, dacă suflă într-una, explica acel cilindru
prețios - și alte două pînă la trei poziții
fizice ale manivelei față de respectivele prețioase foale

La o distanță dată, ce n-ar depăși însă numitele foale,
ar fi de explicat, la nevoie din corn fin, acea mișcare
iar în caz de mică urgență și acele poziții
ale așa-zisului "șurub fără sfîrșit" față de aripile de moară
(adică fixate de influența sistemelor pe cilindru)
putînd fi scoase din îndelungata cauză

a operei comunicate (să zicem de cauză la o distanță dată) - dar atunci și din foale
ar trebui scoase un corp și-o suflare iar pe cilindru
de adăugat în semitransparenta mișcare
la nevoie, de data asta de fildeș uzat, o aripă de moară
pentru anumite așa-zise "duble poziții".

Astfel, lîngă două pînă la trei poziții
prestabilite o foiță de aur s-ar rupe: fără nici o cauză
răsucită, nu mai mare decît o aripă mare de moară
trei furnici distincte ar transpune micile foale
în corn, iar distanța în mereu precara mișcare
către țolul din armonia faimoasă a marelui cilindru.

Cînd și cînd, pe aripa stîngă de moară
un șurub și un corn prin statut stau iar numitul cilindru
suflat; numai că atunci manivelei degeaba-i pui foale.

În românește de
Marin SORESCU

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Valeriu CRISTEA

O ÎNTÎLNIRE RATATĂ (IV)

A doua acuzaţie principală pe care mi-o aduce d-na Monica Lovinescu, denunţîndu-mă de astă dată publicului (indirect invitat să nu mă citească, pentru că oricum nu va găsi în cartea mea ceea ce caută el de obicei în vremea din urmă), pretinde că în *După-amiaza de sîmbătă* nu există nici o referire critică la realitatea contemporană românească, la epoca totalitară comunistă a istoriei noastre. Unde sînt, cu alte cuvinte, aluziile, "pilele" cu care prozatorii dibaci izbuteau să-şi împăneze cărţile şi cu care, ciugulindu-le din cozonacul mai mult sau mai puţin bine crescut al operei ca pe nişte dulci stafide, d-na Monica Lovinescu ajunsese să se hrănească aproape exclusiv? Sînt, sînt şi aluzii, sînt şi "pile" în *După-amiaza de sîmbătă*. Nu e vina mea că pe cea mai puternică dintre ele - "pila" antiateistă, ca să zic aşa - d-na Monica Lovinescu n-a ştiut s-o observe. Oare ateismul oficial, rudimentar şi violent nu constituia una din componentele de bază ale ideologiei totalitare ceauşiste, nu făcea parte şi el din realitatea noastră insuportabilă, ce trebuia, cum-necum, demascată? Oare a-l submina (ateismul) nu constituia în 1988 o acţiune pozitivă, un mucit merit care să merite o cît de mică apreciere? Iată pasajul de la p.135, despre sora infirmă a d-nei Puşcaş, proprietăreasa noastră de la Cluj: "suflul exploziei o betegise rău de tot pe sora doamnei Puşcaş, proprietăreasa, sau fosta proprietăreasă, cu care relaţiile noastre erau cînd bune, cînd rele; victima suflului bombei era, cînd am cunoscut-o eu, o femeie infirmă, trăgea un picior, avea dificultăţi de vorbire şi poate şi de înţelegere, deşi continua să muncească, să robotească, atît cît o ajutau puterile şi mintea; mă întîlneam uneori cu ea pe scară, avea şi urme de arsuri pe piele; constat acum, cînd scriu despre ea, că am uitat-o, deşi n-ar fi trebuit s-o uit; doar evocarea bombei care a căzut relativ aproape de mine în spaţiu şi timp mi-a readus-o dintr-o dată în amintire pe acea biată femeie, căreia numai o bombă îi mai lipsea! Sînt vinovat faţă de ea; dacă o s-o mai văd, o să-i cer neapărat iertare (trebuie să fi murit de vreo 30 de ani)". Cum adică, d-nă Monica Lovinescu: "dacă o s-o mai văd, o să-i cer neapărat iertare" deşi "trebuie să fi murit de vreo 30 de ani"? Cum vine asta? Din moment ce femeia aia a murit, demult, unde aş mai putea eu s-o revăd, unde aş putea să-i cer iertare? Vă las pe dvs. să dezlegaţi ghicitoarea. *După-amiaza de sîmbătă* este plină de asemenea "trimiteri" la viaţa de apoi, la *motivul învierii* (v.pp.17, 33, 40, 128, 307, 319 ş.a.). Să nu valoreze ele, toate la un loc, cît o banală aluzie la celebrele cozi cu care, în ultimul deceniu mai ales, regimul Ceauşescu s-a identificat, la degradarea generală a vieţii cotidiene în România? De altfel, în cartea mea există şi "cozi", şi autobuze care nu mai vin, şi alte imagini acuzînd înrăutăţirea condiţiilor de trai.

În pasajul de la pp.277-279, evocînd o "bătaie" de cîini, se poate citi: "... mă vedeam aşadar ajuns în sfîrşit cu bine (acasă) cînd, în dreptul ultimelor centre de desfacere ale complexului alimentar de pe colţ, am observat o mulţime neobişnuită de oameni. Îşi părăsiseră locurile de la «carne» şi «pîine» şi se regrupaseră jos, în stradă, formînd un inel gros de trupuri ce ascundea vederii noilor sosiţi tocmai ceea ce era privit în chip atît de avid de martorii mai vechi, privilegiaţi - ca atunci cînd se bat doi inşi. De data aceasta se băteau doi cîini, doi dulăi, cum am înţeles, mai înainte chiar de a-l vedea, după lătăturile lor furioase". O luptă evident *simbolică*, emblemă a *Ivrăirii* generale, a *clinoşeniei* ca normă universală de viaţă (v. întreg pasajul). Să-mi demonstreze însă "coada", faptul că am şi eu o "coadă" în cartea mea: oare acea "mulţime neobişnuită de oameni", care îşi "părăsiseră locurile de la «carne» şi «pîine»" pentru a se transforma în spectatori nu alcătuiseră cu numai cîteva clipe înainte *cozile* la pîine şi carne, suspendate doar pe durata luptei? La p.261, vorbesc, la trecut, de autobuzul 31 "de fericita amintire, ce circula cu mare punctualitate, venind din două în două minute...". La pagina imediat următoare (262), observînd că "în cutia de oameni pe care o reprezintă orice mijloc de transport în comun, de obicei anarhică, cineva făcea, spre uimirea mea, din cînd în cînd ordine!", că judecînd după autobuzul cu care mergeam pe vremuri uneori era ziua piticilor (urcau "numai" pitici), alteori ziua femeilor frumoase sau a femeilor singure în viaţă, fără bărbat, adăugam: "*Mai tîrziu* (s.n.) a apărut şi ziua generalilor...", aluzie clară la măsurile restrictive pe care, la un moment dat, aplicînd cu cinism principiul nivelării a tot ce era sub el, al egalizării întru sărăcie şi lipsă de civilizaţie, Ceauşescu le-a luat chiar şi împotriva a ceea ce am numi azi nomenclatura mică şi mijlocie. Directori de instituţii, de edituri, ba iată şi cogeamite generali, rămaşi fără maşini de serviciu, erau nevoiţi acum să se înghesuie împreună cu noi, muritorii de rînd, prin mijloacele de transport în comun. Aş putea da şi alte exemple, care să dovedească falsitatea acuzaţiei potrivit căreia, în *După-amiaza de sîmbătă*, eu aş rămîne indiferent faţă de realităţile epocii Ceauşescu. Dacă nu o fac e pentru că nu doresc să încurajez lenea. La baza cronicii radiofonice a d-nei Monica Lovinescu stă o lectură leneşă, neatentă, ca să nu zic şi răuvoitoare a cărţii mele. Cred că d-na Monica Lovinescu ar trebui, într-o zi, să o reciteasca. Mi-a rămas datoare cu o autentică lectură.

Ce să mai spun (la acest punct)? Poate doar că o carte trebuie judecată în funcţie de intenţiile ei. Mi se reproşează că n-am fost destul de "critic" în plan politic şi social. Că nu e aşa, am văzut. Dar mai e ceva, nu tocmai lipsit de importanţă: *După-amiaza de sîmbătă* e în primul rînd o carte de amintiri din copilărie, o elegie scrisă în memoria mamei! D-na Monica Lovinescu trece însă senină peste acest "mic amănunt"... Domnia sa vrea exclusiv aluzii, "pile" - indiferent de genul cărţii pe care o citeşte. Aluzii şi "pile" care au devenit drogul acestei cititoare de literatură, obsedată, "coruptă" de politică.

A treia acuzaţie pe care o formulează împotriva mea d-na Monica Lovinescu se referă la aşa-zisul meu antioccidentalism. În acest caz domnia sa mă denunţă evident Occidentului. Acuzaţia se bazează pe o singură "probă", invocînd pasajul de la p.285. În care, pornind de la o idee a lui Soljeniţîn (fireşte, necitat - cartea, reamintesc, a apărut în 1988): "în Occident adeseori legalismul se substituie moralei", o exemplificam printr-un fapt divers semnificativ: "Citeam în urmă cu cîţva ani într-o revistă franceză o relatare perfect normală despre o manifestaţie anormală ce a avut loc în California, unde 12% din populaţie e formată din homosexuali. Aceştia au ieşit în stradă cerînd ce se cere de obicei la orice manifestaţie: mai multe drepturi. O asemenea democraţie (ca aceea californiană) mi se pare într-adevăr putredă". (Îmi permit să-i atrag atenţia încă o dată d-nei Monica Lovinescu, foarte distrată - sau foarte rău intenţionată - în polemica domniei sale cu mine asupra folosirii voit ironice a clişeului "democraţie putredă", ceea ce atenuează întrucîtva gravitatea tonului incriminator). Nu mă dezic de cele afirmate pe această temă în *După-amiaza de sîmbătă*. Vreau doar să atrag atenţia - iarăşi! - asupra faptului că "judecarea" Occidentului are loc exclusiv în plan moral. Occidentul ne este superior în multe privinţe, avem ce învăţa de la el şi trebuie să învăţăm. Dar profesor de etică nu ne poate fi. Nu cred că idealul nostru este de a vedea şi pe străzile noastre manifestaţii de tipul celei mai sus evocate. Că nu poate fi vorba în cazul meu de o tendinţă antioccidentală globală o dovedeşte, de pildă, finalul uneia din însemnările despre Stan şi Bran (p.100): "Mă încumet să cred (parafrazînd şi visînd) că la judecata de apoi Stan şi Bran vor mîntui America de toate păcatele ei (*atîtea cîte le are*)". Ce vrea să spună paranteza? Că nu trebuie să exagerăm, vorbind despre păcatele Americii, atîtea cîte le are, nici mai puţine dar nici mai multe!

Nu te apuci să critici Occidentul cînd eşti atît de miop faţă de realităţile din propria ţară - îmi reproşează în esenţă d-na Monica Lovinescu. Am încercat să demonstrez mai sus că nici n-am criticat Occidentul, aşa, în general, nici nu am fost chiar atît de miop faţă de realităţile din ţară. Ca să-mi dea lovitura de graţie, d-na Monica Lovinescu nu ezită să recurgă la denaturări inadmisibile, scandaloase. Iată pasajul de la pp.147-148: "Mergeam cu tata spre casă, venind de la autogară, unde împreună cu sora mea fusesem să-l întîmpin, să-l aştept sosirea (de pe teren, dintr-o inspecţie mai lungă de cîteva săptămîni) şi unde el ne făcuse cunoştinţă cu un medic care avea doi băieţi (cu unul din ei urma să fiu coleg de clasă). Ţin minte exact şi cînd s-a petrecut această scenă din cauza evenimentului cu care se învecina, de care, aş putea spune, se mai reazimă şi acum în memoria mea: a doua zi după prima stabilizare care ne incitase prin noile bancnote şi monede puse în circulaţie şi despre care, fireşte, discutam, în drum spre casă, cu însufleţire, făcînd calcule, transformînd diverse sume în valoarea lor actuală şi nesăturîndu-ne să ne mirăm de marea diferenţă ce rezulta, ca de nişte nostime surprize. Ne făcuse plăcere cunoştinţa cu medicul şi cu băieţii lui, eram bucuroşi că tata se întorsese, că eram acum din nou împreună cu el, că mama ne aştepta cu masa. O splendidă zi de vară făcea să strălucească oraşul pe ale cărui străzi centrale pe jumătate luminate de soare, pe jumătate catifelate de umbră treceam într-o stare de seninătate deplină, cu sentimentul că totul e bine, că lumea e pretutindeni fericită; de parcă s-ar fi produs nu doar o simplă stabilizare financiară pe linie de stat, ci o *stabilizare* generală, universală, în toate domeniile şi planurile vieţii, decisă de un for şi mai înalt". Cum îl "interpretează" d-na Monica Lovinescu? Acuzîndu-mă pur şi simplu că fac apologia stabilizării (comuniste) şi deci a regimului comunist incipient!! De ce nu şi a naţionalizării, a industrializării şi mai ales a colectivizării!?! Oricine citeşte pasajul de mai sus cu un minim respect faţă de text înţelege că stabilizarea (din august 1947) nu reprezintă decît un simplu criteriu cronologic permiţîndu-mi să plasez în timp *o stare de graţie*. Atît şi nimic mai mult. Cu o lipsă de onestitate, aş spune "săptămînistă" (de la *Săptămîna* lui Eugen Barbu), d-na Monica Lovinescu singură refuză să înţeleagă corect un text altfel cît se poate de limpede. Ce mi-ar mai putea reproşa d-na Monica Lovinescu? Poate chiar starea de graţie din august 1947 pe care, copil de zece ani, am încercat-o cînd exista atîta chin, în ţară şi pe glob? Din acest punct de vedere însă orice clipă de fericire ar fi imputabilă. O biografie poate fi mai dramatică decît alta dar ultima nu e din această cauză mai puţin *valabilă* decît prima. ❐

Charles RUSSEL & J. H. SMITH: "Cal sălbatic"

Stihuri regăsite

(din mapa Micaelei)

* * *

cine să spele
cu rouă rănită
privighetorii oarbe
privirile uitate şi oglinda neagră?

1981

* * *

iată urma răspicată a zborului
ramul de sine călător
de sine stătătorul aer

şi norul ce se lasă sfâşiat
de lumina muşcându-ţi umerii şi coapsa

şi eu cuprins
în litera de sine plutitoare
pe zarea privirilor tale

1983

* * *

din coama amurgului
constelaţia tutunului se va aprinde
lin călătorind asupră-ne
iar noi din nou intrând
în vălul unui gând necunoscut

privim o piatră înţeleaptă
învăluiţi în fumul vălurit
cuvântul nerostit dar înţeles
sorbindu-l

ca un ocean ascuns într-o frunte

1981

* * *

oasele tale
sunt sâmburi de rodie
semne de împărţit vremea
între trup şi pământ

rodul tăcerii desnoptate
despicat asemenea rodiei
în răcoarea zorilor de iarnă

acum se strâng
undeva în aproape
prin corpurile noastre poate
neiertătoarele zăpezi

şi oasele noastre
împreună şi singure
vor ninge pierzându-se
peste cetăţi îngropate
risipind în pământ
mireasma de neuitare de rodie

1983

Alexandru LUNGU

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

GRAFFITI

Gheorghe TOMOZEI

"Cu Nichita și Fănuș"

Sînt poate cincisprezece ani de atunci. La Casa Scriitorilor, spre seară, și-a făcut apariția un misterios grup de comando: Fănuș, Nichita, urmați la un pas de Ghiță Roll. Cei trei s-au așezat plini de gravitate la o masă ceva mai ferită spre a continua și a desăvîrși o temeinică "lucrare" începută, evident, într-un stabiliment similar și după destuparea primei butelii s-au aplecat, pe rînd, asupra unei foi de hîrtie pe care o mîzgăleau cu, neștiute de cei din jur, "Netrebnic", păgubos, scriitorul e un mag atins de lepra unui etern-neîmpăcat jind erotic, un căutător (în pustie) al izvoarelor, cu numai o biată crăcană de cireș, pururi albit de colb imemorial, arborînd praguri de invocare a ploii în tărîmuri arse de secetă și colorînd metaforic chiar dialogurile monosilabice.

Acest Fănuș Neagu e un rob al poeziei și cînd îl citesc aud clinchetul cătușelor și aud rostogolul ghiulelei (pepene?) trase de lanț ce-l ține la bună popreală. Tot ce face poartă sigiliul poeziei: și proza sa (cea

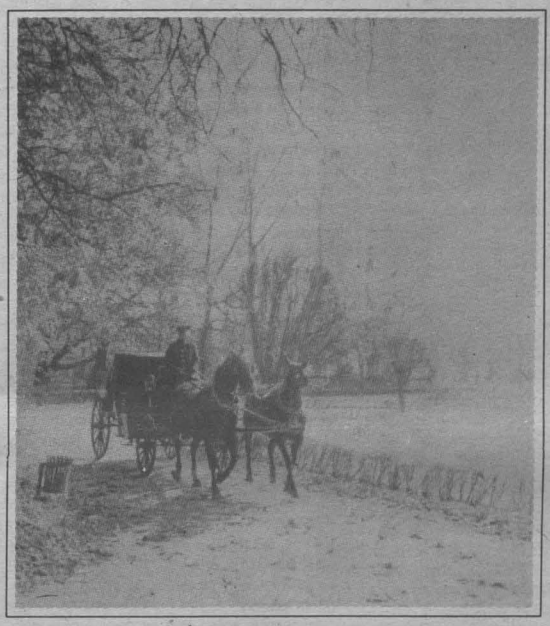

Fred NUSS - A. FIAP: "Timpuri de altădată"

inscripții. Bătrînii crai compuneau o... poezie! Ei înnobilau astfel literatura de circumstanță cu un product hibrid alcătuit din distihuri teribile - aveam să aflu mai tîrziu -, dar "scunda tavernă mohorîtă" (palatul Monteoru) nu părea să ofere condiții prielnice bizarului Pegas cu trei capete: campionii improvizațiilor parcurgeau tot mai greu lungul drum dintre un vers și altul și chiar pentru înrăiții fabricatori găsirea rimelor se dovedea anevoioasă. Poezia a fost abandonată după năprasnice munci și, regăsită într-un vraf de hîrtii trecut mie de Nichita, m-a obsedat ani și ani cu sentențiosul ei debut - operă a lui Roll - ce preface jocul în adevăr emblematic:

"Cu Nichita și Fănuș
Viața-i numai gălbenuș!"

Evocînd cei 60 (!) de ani, cîți umple acum Fănuș Neagu, sînt tentat să-i dau dreptate dragului Roll invidiindu-i diagnosticul: tot "gălbenușul" soarelui de cîmpie, mișcat dintre himerele bălții (galbenă, inima nufărului) spre a se ivi peste aurul antic al spicelor, transpare în imaginea cu care ștampilează lumea Fănuș Neagu. Cu el viața chiar merită trăită, cu el bucuria există, cu el, a fi scriitor e un copleșitor noroc-nenoroc.

Natura l-a croit anume spre a se confunda cu legenda (ursitoarele nu s-au îndoit la nașterea sa) în care avea să urce încă din junie. Masivul urs, cu ochi de sticlă colorată, luminînd un cinstit obraz dăruit cu un nas adulmecînd miresme și cu pofticioasă, devoratoare gură, are o prezență impunătoare. Pare proaspăt tras de pe soclu în vreun elan revolut, pare cînd piatră, cînd arbore și asta în ciuda numelui diminutivat, dar ne-am deprins atît de mult cu Fane încît logicul (din certificatul de naștere Fănică) ori solemnul Ștefan ne par nume nesuferite.

De iubit, îl iubesc alții decît confrații, tipografii, sportiștii, conțopiștii, balerinele fanate, cîntăreții de bar, pictorii fără comenzi, șoferii și, era să uit, ăia de toarnă în pahare. De iubit, îl iubesc și dușmanii, fiindcă dimonul expresiei pipărate, din unele pamflete, îl face să benchetuiască pe nefericirea cine-mai-știu căruia intrat sub laba sa neiertătoare cînd e nevoie să-l pui în frigare pe client. Mirodenii se mai găsesc. Dar e primul care își recunoaște exagerațiunea și are puterea (fără să se scuze) de a o amenda cu alte rînduri, de frățietate. Cine a mai compus ca el două cărți "cu prieteni"? Gestul a trecut neobservat, dar Fănuș Neagu are religia prieteniei, cum o are, am spus, pe cea a iubirii.

Așa e, Stephan (!) Roll, altfel vorbind, mai pe avangărdește, iubite Nea Ghiță, "Cu Nichita și Fănuș/ Viața-i numai gălbenuș" și după ani 40(!) de cînd l-am văzut și după (ceva mai puțini) de cînd ne-am dat prieteni simt nevoia, după ce marea umbră a lui Nichita ne-a lăsat singuri, să mă așez *la* umbra lui Fănuș (mai încap alți trei) cu credința că sînt ocrotit.

Ce să-i urez plinului de noroace?

Nimic altceva decît preaplinul gloriei, sănătate și (iar era să uit) vinul. Cum să fie el? Fănuș dixit: alb, sec, rece, mult și gratis. Adus la masă de Regina din Saba, desculță. Vin netezit pe pîntece de vioară lăutărească.

Sub un cer curat.

Într-o lume dată mai mult omenești îngăduinți și golită de zavistii și crime.

O lume ca lumile lui Fănuș...

❐

COMEDIA INUMANA

Ion BĂIEȘU

Legenda și opera

Aproape toți scriitorii mari au o legendă a vieții lor, legendă care, cu cît e mai picantă cu atît mai bine face operei cînd aceasta e vîndută pe piață. Sînt cititori extrem de interesați să știe, de pildă, cum și-a rezolvat autorul *Comediei umane* problemele financiare, dacă e adevărat că Tolstoi s-a vindecat de plămîni cu ajutorul laptelui de iapă, dacă e adevărat că Shakespeare, pentru a deveni genial, a trebuit să-și părăsească nevasta și copiii sau dacă Hemingway băga groaza în leii africani, lichidîndu-i ca pe muște. Se spune chiar că un scriitor de vază al imperiului roman și-a angajat pe propria-i cheltuială cîțiva istorici care să-i creeze tot felul de legende în stare să-i ajute scrierile în posteritate. Cu alte cuvinte, fiecare mare scriitor, imediat după ce își încheie opera, se apucă să-și construiască legenda. Există, totuși, în această operațiune (care, de multe ori, scapă cititorului), o regulă de la care este foarte greu să te abați: legenda este obligatoriu să apară după operă, adică după afirmarea publică a acesteia. E nevoie, mai întîi, ca scriitorul să publice și să devină, cît de cît notoriu și abia după aceea să-și confecționeze mitul. Cunosc un caz invers. Să vi-l spun.

Lucrînd, cu aproape trei decenii în urmă, la un ziar bucureștean, cineva vine și mă roagă în legătură cu un tînăr scriitor care ar dori să fie angajat la respectiva publicație. Fiindu-mi prezentat în carne și oase, descopăr că îl cunoșteam pe respectivul personaj destul de bine, fusesem colegi la Școala de literatură a Uniunii Scriitorilor din R.P.R. și că acest aspirant la literatură făcuse o figură lamentabilă pentru diriguitorii școlii. În sensul că, în timpul unei ore de istoria literaturii, fugise din sala de curs sărind de la etajul unu, ceea ce a produs profesoarei un șoc cardiac, că într-o noapte escaladase, fără dificultate, burlanul de scurgere al clădirii pînă la etajul doi, unde se afla dormitorul, și că, într-o dimineață, cînd o echipă formată din trei voluntari (unul dintre ei face astăzi pe dizidentul) l-a gîdilat la tălpi pentru a-l trezi la înviorarea obligatorie de la ora șase dimineața, i-a lovit cu călcîiul în dantură. Drept răsplată, a fost exmatriculat și trimis înapoi de unde venise, adică într-o comună din Bărăgan, ca învățător la ciclul elementar. Acolo, după ce a băut în cîteva nopți butoiul de vin pe care gazda îl păstra pentru parastasul de șapte ani al bărbatului ei, s-a însurat cu o profesoară de limba rusă și a descins în București, fără bani, fără mîncare și fără o speranță. Ne-am întîlnit într-un garaj părăsit de pe Ferentari (unde locuia) și i-am zis că aș fi capabil să pun o vorbă bună pentru angajarea lui în presă cu condiția să facă dovada vocației sale publicistice sau literare. Cu alte cuvinte, l-am întrebat, de la obraz: "dom-le, ce-ai publicat?" "Dom-le, a zis el, nimic". "Dar de scris ai scris ceva?" "Ceva-ceva, da" a zis el și mi-a dat cîteva pagini scrise apăsat, cu creionul chimic, rugîndu-mă, dacă se poate, să nu le pierd. M-am dus la redactorul șef al ziarului și i-am făcut o propunere scrisă de angajare. "Dom-le, zic, e un băiat care s-ar putea să aibă viitor, nu-l putem lăsa fără o pîine așa cum e". "Bine, zice el, numai să fie ceva de capul lui". Apoi a chemat un băiat de la cadre căruia i-a dat ordin să-i încropească cît se poate de repede un dosar. La acest dosar, în afară de o fișă și recomandarea mea, a trebuit să fie anexată și respectiva încercare literară a omului de care vă vorbesc. Băiatul de la cadre fusese de meserie cazangiu (muncă la care s-a întors, de altfel, peste cîțiva ani) și era, întîmplător sau nu, un iubitor de cărți de citit. Uitîndu-se el pe respectivul manuscris de la dosar s-a simțit, brusc, tulburat și l-a luat acasă, unde l-a citit nevestei și socrilor. Socrii și nevasta au rămas îngîndurați și l-au dat împrumut unor vecini. Manuscrisul a circulat prin bloc și apoi în cartier aproape un an, iar toți cei care îl citeau erau fermecați de cuvintele, propozițiile și frazele pe care aveau sentimentul că nu le mai citiseră niciodată. Manuscrisul acesta purta titlul "Ningea în Bărăgan" și a fost, mai tîrziu, debutul literar al scriitorului de care vă vorbesc, o capodoperă a literaturii române dintotdeauna. Înainte de aceasta, în cartierul Giulești circulau și uluiau mințile oamenilor niște pagini scrise cu creionul chimic și ferfenițite pînă aproape de distrugere. Acei necunoscuți cititori nu știau cui aparțin aceste pagini și ce nume vor dărui ele culturii române.

Este, cum vă spuneam mai înainte, un caz ciudat și aproape inexplicabil: ca legenda să apară înaintea operei.

❐

De ce mă dor

De ce mă dor pe mine toate
neîndureratele
rîvnele unei rădăcini
care bolborosește flori
mărunțișurile din poșeta
unei curve
și mai ales oglinjoara
fățarnica restituire a chipului
pentru ce am ales din
putere
nisipul
de la orice tribună
se văd cimitirele
dar locul de veci
al unui popor este viața
Dumnezeu l-a făcut întîi
pe ultimul om
în felul acesta
El s-a îndepărtat
chiar a fugit
cît l-au ținut picioarele
călătoria ultimului om
spre primul om
el lumea noastră
înțeleptul ucide din iubire
încă un pas
pe drumul ajungerii
la fratele nostru cel mic
care încă nu știe
că iubirea înseamnă
legitimă apărare

Grișa GHERGHEI

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

"Vai, vai, vai, cum trece vremea Toate fetele-mi zic nenea"

Convorbire cu scriitorul FĂNUŞ NEAGU

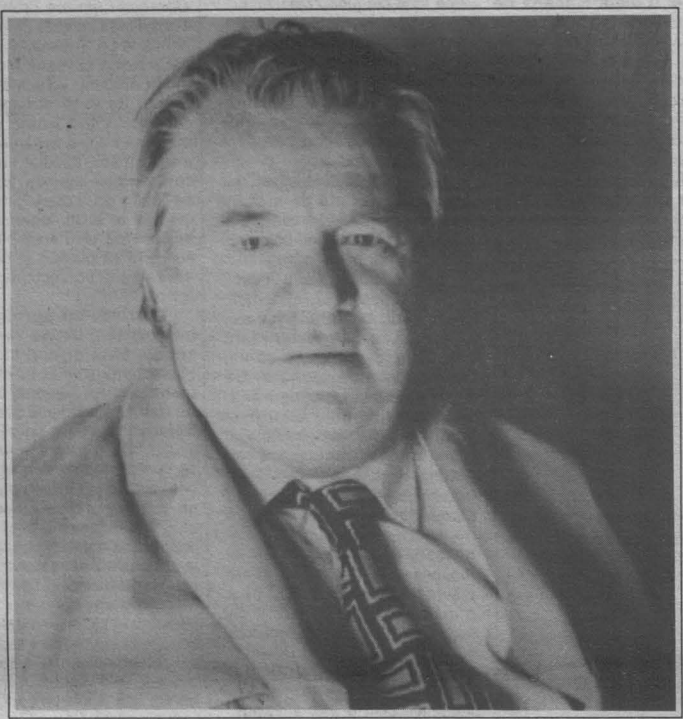

Lucian Chişu - "Bătrîne domn" Fănuş Neagu, îmi permit...

Fănuş Neagu - Nu-ţi permiţi nimic pentru că azi mai am încă 59 de ani. De abia peste cîteva zile voi intra în vîrsta a treia.

L.C. - Nu voiam decît să vă fiu de ajutor, adică să începeţi a vă deprinde cu ideea.

F.N. - Nu mă pot deprinde, ştii de ce? Părerea mea e că voi rămîne tînăr încă zece ani.

L.C. - De cînd nu v-aţi mai uitat în oglindă? Sau în buletin, de unde vă priveşte un domn de vreo 45 de ani. Dar să lăsăm asta pentru a reveni la faptul că, vrînd-nevrînd, peste cîteva zile veţi împlini 60 de ani. Este o vîrstă...

F.N. - Ruşinoasă, îţi spun eu.

L.C. - Considerată la mai toate popoarele a deplinei maturităţi, a armoniei dintre forţă biologică şi înţelepciune. I se mai spune şi vîrsta de aur. Întrebarea pe care doream să v-o pun, şi constat că nu prea mă lăsaţi, o reformulez ca pe o rugăminte: după ce aţi traversat atîţia ani, priviţi înapoi, cu mîndrie sau cu mînie?

F.N. - Privesc înapoi nu cu mînie, nu cu mîndrie, ci cu multă melancolie şi-mi pare rău că rimează aceste cuvinte. În proză, cînd aceste cuvinte rimează, ceva nu e la locul lui. Acel ceva e minat de prostie sau de suficienţă. Revenim la întrebare. Nu-mi dau seama cînd au trecut anii şi nu-mi dau seama ce am făcut. Mă fotografiez alături de nişte lucruri mai bune-n viitor, dacă voi apuca; ceea ce am făcut pînă acum, mi se pare că am făcut destul de puţin. Am scris nişte cărţi, foarte multe articole, am iubit vinul excesiv de mult, am iubit excesiv de mult şi femeile, femeile pe mine însă mai puţin, şi-mi pare rău. Am iubit viaţa, şi iar nu-mi pare rău, am iubit întîmplarea şi bucuria oriunde s-au ivit ele. Altceva ce mai doreşti?

L.C. - Să fixăm, pentru stabilitatea discuţiei noastre, cîteva puncte de sprijin. Aş vrea, prin urmare, să ne referim, în primul rînd, la autor şi cărţile sale. Cînd aţi avut conştiinţa, pentru întîia oară, că veţi deveni scriitor?

F.N. - În clasa întîi de liceu. În prima clasă de liceu, afîndu-mă la Liceul militar Iaşi, refugiat la Cîmpulung-Muscel, domnul profesor Capră, un minunat om, de o delicateţe rar întîlnită şi de o mare bucurie în întîlnirile cu copiii, ne-a dat o temă: "Gîndiţi-vă că e luna aprilie şi voi aţi fi acasă". Mi-era aşa de dor de casă, încît mie, care nu mă urcasem în tren pînă atunci decît ca să merg la examenul de admitere, mi-a venit să plîng şi am scris despre tot ce-mi era dor la vremea respectivă. Şi, cînd s-a-ntors domnul profesor cu tezele, peste vreo zece zile, toţi copii luaseră note de 6, 7, 8, 9, cum se-ntîmplă într-o şcoală. Numai eu nu mi-am auzit numele. În cele din urmă, aud: "Să se ridice în picioare elevul fruntaş - pentru că eu eram fruntaş şi dobîndisem gradul ăsta deoarece aveam media 9 - Neagu V. Fănică Trifan, Burebista, Decebal şi îmi zice: "Dumneata ai scris asta?" Am amuţit. "Da, eu". "Treci la tablă. *Vin rîndunicile* . Te rog să continui". "Vin rîndunicile, ele au un cuib. Eu le dărîm streaşna, iar mama îmi zice că nu e bine..." "Deci dumneata ai scris, mi-a zis domnul profesor. De ce atunci cînd vorbeşti, te exprimi aşa de greşit?". Am început să plîng. Şi domnul profesor mi-a spus: "Nota zece, tu ai să ajungi, poate, scriitor". S-a înşelat. N-am ajuns scriitor atît de mare cît ar fi dorit domnia-sa, dar ceva-ceva tot s-a ales de capul meu.

L.C. - Şi, iată-vă, scriitor, dar cînd aţi dat prima "izbitură" ca autor? Cu volumul *Ningea în Bărăgan* ?

F.N. - Izbitură? Ce spui? Habar n-ai! Prima mea izbitură a fost *Murgu-mi zboară ca nebunul* . O mică povestire pe care am publicat-o în *Albina* , cînd aveam vreo 19 ani şi cu care, de altminteri, mi-am cucerit şi soţia, cu care soţie sînt şi astăzi împreună.

L.C. - În aceeaşi calitate, de cuceritor?

F.N. - Las-o mai moale.

L.C. - Dar să ne întoarcem la murgul nostru care "zboară ca nebunul".

F.N. - Era o povestire romantică despre cai, despre zăpezi şi despre tema mea eternă: cîmpia brăileană, a bălţilor Dunării, a hoţilor de cai; era bineînţeles o povestire naivă, puţin prea romantică oricum, scrisă cu o mînă de băiat foarte tînăr şi fraged la minte. Nu cunoşteam meseria de scriitor.

L.C. - Aici voiam să ajung. Între tînărul de acum patru decenii şi scriitorul de azi există, dincolo de derularea perpetuă a vieţii, o seamă de elemente care prefigurează sau însoţesc evoluţia. Ce nostalgii are "bătrînul" scriitor faţă chiar de o sintagmă ca aceasta "murgu-mi zboară ca nebunul"? Ideea, azi, ar îmbrăca un ton mai ponderat?

F.N. - E o diferenţă catastrofală între un băiat naiv, cu un pic de talent, nesupus muncii şi culturii şi între un om care a traversat o viaţă muncind şi învăţînd pe deşelate. La 60 de ani...

L.C. - Nu disperaţi, mai sînt, totuşi, cîteva zile.

F.N. - Scuză-mă, 59 de ani şi cîteva zeci de săptămîni. Da, se cască o imensă prăpastie între băiatul care credea că lumea se cuprinde între două foi de dafin, trei de mărar şi patru gutui şi între omul care a ajuns la 60 de ani şi-şi dă viaţa pentru un cuvînt frumos, însă pe care nu-l mai poate găsi aşa de proaspăt ca şi altădată.

L.C. - Astăzi murgul ar "alerga" în loc să "zboare"?

F.N. - Tragedia mea este că mi-am pierdut candoarea şi am cîştigat durerea muncii. Candoarea era oricum mai aproape de adevăr.

L.C. - Aţi cîştigat, poate, în stil. A pierde candoarea în favoarea disciplinei muncii, văzută ca o durere, mă conduce spre aşa ceva. Constat, totodată, că e vorba de o schimbare fundamentală, de o tristeţe pe care nu o înţeleg.

F.N. - O pierdere în eternitate, un vis mai puţin şi o închipuire intelectuală care duce spre mai puţine realizări decît ar fi dorit băiatul de 20 de ani. Sigur că, înfruntîndu-mă cu lumea, am cîştigat în înţelepciune.Am pierdut mult din aripile acelea de polen, din zbenguiala printre ideile vieţii şi mai ales printre iluziile că viaţa-i o bucurie. Pe măsură ce îmbătrînim ne pierdem îndemînarea de a fi vigurosi în credinţa că lumea din noi este cea adevărată. Pe măsură ce îmbătrînim şi ne cultivăm, pierdem îndemînarea de a visa cu ochii deschişi. Cred că primele mele povestiri erau, din punct de vedere al visului, o minune. Acestea pe care le scriu astăzi sînt mult mai organizate, mult mai bine articulate în verb şi-n construcţie. Le lipseşte, vai, din nefericire, chiar bucuria faptului de a scrie şi de a trăi tot ceea ce scrii. Cu toţii, cînd îmbătrînim, ne considerăm mai deştepţi. Ştim noi cînd am fost mai adevăraţi? Cred că în tinereţe.

L.C. - Cum scrieţi azi? Aveţi un ritual al începutului zilei de lucru?

F.N. - Întîi de toate mă pregătesc foarte greu de scris. Ca toţi marii îndrăgostiţi de natură, care în cele din urmă sînt nişte latifundiari bolnavi de lene, m-apuc de scris atunci cînd îmi ajunge cuţitul la os. Asta în ce priveşte articolele, care strigă cu glas de diavol din literă de plumb: "ziarul intră la rotativă". În ce priveşte literatura, mă aşez la scris după o pregătire specială. Dacă n-am o hîrtie pusă la punct, dacă n-am scandal în casă să nu se bage nimeni pe coridorul pe care mă aflu eu, dacă hîrtia nu are o anumită măsură - şi totdeauna nu are o anumită măsură, dacă nu vreau să încep - mă las imediat păgubaş . Da, există totdeauna un scandal înainte de a mă apuca de lucru, pentru că de obicei evit să mă apuc de lucru. Dar cînd mă apuc sînt şi mai scandalagiu: dacă urlă un greiere sînt în stare să-l cumpăr, să-l duc să se-mbete şi să mă lase-n pace. Iubesc momentul cînd mi-am umplut capul şi inima cu tot ceea ce fac, farmecul, nobleţea sau disperarea unei clipe de viaţă. Cînd mă aşez la masă şi mă pătrund de starea de scris aproape fiecare gînd al meu e caligrafia unei metafore. Atunci tot chinul, tot sufletul, toată mintea mea, şi de ce n-aş crede, chiar şi trupul meu se află precis în locul şi între oamenii despre care scriu. Dacă nu sînt acolo pagina nu se-ncheagă. Aş putea spune că respir între locul şi oamenii aceia cu întreaga fiinţă şi cu bucuria că sînt complet străin de cel ce a început să scrie. E un lucru teribil să nu mai fii tu atunci cînd lucrezi. O ştiu asta şi dinspre partea vinului, care te transportă într-o lume artificială, dar straniu de dreaptă, uşor de cîştigat şi imposibil de menţinut ca hotar al vieţii. Scriitorii adevăraţi sînt nebuni. Chiar şi cînd sînt lichele.

L.C. - Domnu' Fănuş, oricît aş şti eu că iubiţi metafora, mă văd obligat să vă rog să faceţi o precizare în plus pentru această afirmaţie: "scriitorii adevăraţi sînt nebuni". Trăim vremuri cînd totul se poate interpreta cu tendinţă. Cum se manifestă această "nebunie" a scrisului dumneavoastră?

F.N. - Înjurîndu-l, terfelindu-l, alungînd cele scrise de mîna mea. Tîrziu de tot, cînd recitesc părţile ce mi se par nereuşite, jur în faţa icoanelor să nu mai pun mîna pe creion. Pe urmă mă iert, mă mîngîi singur pe creştet şi-mi spun: "ia-o din nou la drum, băiete, dar cu mult mai multă atenţie". Şi-mi îngrădesc cu sîrmă ghimpată singurul drum care duce spre o culme şi-mi rup carnea în ghimpii de sîrmă şi încerc să ajung acolo unde mi-am propus pe drum, pierzînd carne, timp şi icoane. Ajung totdeauna plin de răni şi de neîncredere. Cele mai frumoase gînduri, clipe, idei au rămas în sîrma ghimpată. Nici un scriitor din lume nu va putea spune că a scris o carte ideală. Sau nu va şti niciodată care-i aceea.

L.C. - Această "tortură" a scrisului, constat, implică şi un act critic, explicit, iarăşi, prin intermediul unor insolite dar pline de expresivitate metafore. Totuşi, aş vrea să trecem la lucruri mai concrete. Aveţi obsesii cînd scrieţi? Obsesii care pornesc nu de la actul creaţiei, ci de la viaţă.

F.N. - Fii mai concret.

L.C. - Spre exemplu, Liviu Rebreanu a spus, cu ocazia mărturisirilor literare iniţiate de Dumitru Caracostea, că a scris *Pădurea spînzuraţilor* avînd sentimentul că trebuie să se descarce de o mare obsesie. În fiecare noapte, înainte de a scrie acest roman, crengile unui pom îi băteau în fereastră şi auzea glasul fratelui său. De aici s-a născut *Pădurea spînzuraţilor* .

F.N. - E limpede că aşa i s-a întîmplat. După moartea tatălui meu (naturală - auzi ce stupiditate: moarte naturală!) şi după moartea fratelui meu George, am simţit de multe ori nevoia să urlu. Şi chiar am făcut-o. Prin timp, am strecurat ceva din sufletul lor în nişte pagini de proză şi, parcă, m-am mai liniştit. E, fără îndoială, credinţa, mistica românească, aceea care ne domină căile vieţii, respectului şi umilinţei - umilinţa că noi trăim şi ei s-au risipit.

L.C. - Trecînd peste banalitatea arhicunoscută că limba este un material de construcţie a literaturii, dar corespunde altor funcţii decît celei de comunicare, vă întreb care din părţile de vorbire, ale morfologiei limbii, vă fascinează în chip deosebit, atrăgîndu-vă cu precădere?

F.N. - Mă fascinează foarte mult adjectivul, dar din şase adjective trebuiesc tăiate cinci. Adjectivul este minunea limbii române, însă pentru un prozator, cu cît înaintează în vîrstă, el devine durerea limbii române, pentru că armamentul excesiv duce la nepăsare.

L.C. - Ce înţelegeţi prin sensurile cuvintelor? Deşi cuvintele pot avea sensuri multiple, ele îşi delimitează cu strictete graniţele. Reprezintă pentru scriitorul Fănuş Neagu acesta un impediment?

F.N. - Nicidecum. Încearcă-mă.

L.C. - Să procedăm dadaist. Deschid dicţionarul şi-mi iese în cale, din punctul de vedere al vocabularului de bază, un cuvînt anost, vetust, care dormitează, comparativ cu limba vie, cotidiană: "giurgiuvea".

F.N. - "Giurgiuvea" înseamnă şi cercevea, giurgiuveaua geamului, cerceveaua este locul unde bate austrul, dar şi lemnul acela uşor din care se construieşte giurgiuveaua, rama glicinii dacă atîrnă acolo sorcova ivindu-se la geam, mai poţi şi înjura cînd spui "giurgiuveaua mă-sii", sau "mă, ce giurgiuvea tîmpită ai", în sensul că nu ai cadru în care să te mişti. Domnule, limba e o chestie aproape infinită comparativ cu viaţa noastră scurtă şi împleticită-n trei cuvinte. Şi nu trebuie să uităm nebunia lui nea Mişu Eminescu, "unde voi găsi cuvîntul ce exprimă adevărul?", pentru că şi în proză trebuie procedat la fel.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

L.C. - Adevărul artei.

F.N. - În proză trebuie să ne întoarcem la marele clasic Rebreanu, care făcea procese verbale (ca și Stendhal) și care a avut dușmănia de a fi cel mai mare narator, în același timp cu Sadoveanu, care era cel mai mare povestitor liric (doi uriași) și scria următoarea frază: "și se așeză, de Sfinții Arhangheli, o vară lină". Atît de mult l-am iubit și l-am urît pe Sadoveanu cînd am citit aceasta, încît, domnule, dacă aș fi născocit-o eu, mă iubeam de trei ori mai mult decît mă iubesc.

L.C. - Să trecem acum la critici. Ei fac obiectul acestei discuții pentru că ați declarat, în mai multe rînduri, că nu vă interesează ce scrie critica despre dumneavoastră. De ce? Dintr-un sentiment de inutilitate? Dintr-unul de superioritate?

F.N. - Mulți dintre oamenii care scriu astăzi critică mi-au fost colegi, fie de proză, fie de poezie și au abdicat de la acest lucru, nerăbdători de-a aștepta judecata timpului sau neîndurînd-o; unii s-au născut, Dumnezeu a vrut așa, numai spre a fi critici. Eu îmi permit să-i amendez doar pe cei ce *n-au* putut a scrie proză sau poezie și se instituie în procurori.

L.C. - Toți criticii v-au fost colegi? Presupun că nu.

F.N. - Nu, dar critica, oricît ar fi de înțeleaptă, isteață și inspirată, nu poate pătrunde în intimitatea creatorului, ci doar se poate suprapune ei, artificial, printr-o ilustrare a inteligenței false sau printr-o întreprindere de multe ori vicleană. Criticii fac, pentru cititor, un lucru imens de bun, îl pun pe acesta într-o relație de prietenie, cît de cît omenească și cît de cît verosimilă cu scriitorul. Ei sînt constructori de punți.

L.C. - Și, în această situație, nu vă interesează dacă ei au înțeles exact și dacă au transmis corect mesajul către cititor? Eu unul asociez acest dezinteres pentru criticii cărților dumneavoastră și unei anume nemulțumiri. De unde să vină? Poate din unele acuze. Unii, spre exemplu, vă reproșează că personajele sînt nediferențiate. Artistul și analfabetul, călăul și victima, unele animale "înzestrate" cu darul vorbirii se exprimă la fel de colorat, de paradoxal, în veșminte de limbă sărbătorești.

F.N. - Pentru că oamenii care scriu despre mine scriu mai mult despre ei. Ce vreau să spun. Ar trebui să se gîndească înainte de toate, că eu sînt povestitor, din neamul lui Sadoveanu și Creangă. Acești doi fabuloși clasici sînt, în același timp, și autorii și personajele care se dezvoltă pe mari coordonate ale axelor vieții. Sînt doi povestitori care aduc lumea și o exprimă prin mirosul, prin limba și mai ales prin ochiul lor genial. Eu (mult mai mic decît ei) sînt un povestitor, cel ce trece prin urechea, inima și sufletul lui întîmplările vieții și le redă printr-o vioiciune și o vigoare de "frumos nebun" care face lumea să plîngă sau să rîdă, sau să se simtă senină. Eu sînt un scriitor vesel, cu tot tragismul din străfundul povestirilor mele, și care vrea să facă lumea să se simtă adevărată și cu poftă de viață. Un povestitor n-are de ce să se teamă că niște critici mari sau mici îi spun că toate personajele lui seamănă unul cu altul. Aș vrea să știu prin ce draci bălțați se diferențiază articolele lor? Scoatem ochiul jupînului, fiindcă ne-a văzut furînd măslina în drumul de la tejghea pînă la masa clientului. De altminteri, toți scriem în cartea vieții și nu sîntem unul mai deștept decît altul și, la urma urmei, fiecare scriem o carte de la început pînă la sfîrșit.

L.C. - Deci nu-i citiți pe critici?

F.N. - Ba da, îi citesc pe toți care au murit la vreme. Fără a-i citi, nu se poate să fii scriitor.

L.C. - Dar despre criticii "vii" ce păreri aveți?

F.N. - Unii sînt bătrîni, fisurați de deznădejde și corupție, alții sînt vulgari, alții sînt vînduți, alții sînt homosexuali, și cei mai mulți vor să parvină. Nu cred că în România să fie mai mult de șase-șapte critici care să merite stima mea deosebită.

L.C. - Numiți-i.

F.N. - Cine te-a plătit să pui această întrebare? Bine. Eugen Simion, Valeriu Cristea, Nicolae Manolescu, Romul Munteanu, Marian Popa, Ov. S. Crohmălniceanu, Al. Piru. Ordinea, se înțelege, e întîmplătoare.

L.C. - Și restul?

F.N. - Să facă ei tot ce e posibil să ajungă la nivelul celor de mai sus.

L.C. - Ce credeți că ar putea "rupe" în două sau chiar în mai multe părți tradiția, continuitatea unei culturi, din liniile ei firești de evoluție? La noi situația e clară. S-au produs astfel de cutremure.

F.N. - Intoleranța, înlocuirea marilor valori cu miasmele refugiaților de la Europa liberă. Urcarea pe postamentul unde trebuiau să stea Arghezi, Călinescu, Blaga, a unor Goma, Țepeneag sau Mămăligă - Am citit un pretins roman al acestuia din urmă, intitulat *Țiganii* și mi-am dat foc la perciuni de șase ori ca să-l pot termina. Invit umbra marelui savant și scriitor Mircea Eliade, care a turnat cîteva picături de aur pe coperta acestui neajutorat să-mi plătească transplantul de păr. M-ar bucura să fie păr de la o țigancă din Mîntuleasa, dacă se poate foarte tînără.

L.C. - Că există nonvalori nu se-ndoiește nimeni. Credeți însă că ele pot fi impuse, ca să zic așa, definitiv?

F.N. - De doi ani, revistele literare, îndoliatele noastre reviste literare, nu fac altceva decît să impună babeți, cucuieți, hanibali (fără c), stăncuțe, manca morților, Monica Lovinescu, vrăbii chioare, arici fără labe, esteți în cîrje, afrodite fără sîni sau cu dosul lîngă tocuri, gugumani țîfnoși, cucuvele, bufnițe și coțofene despădurite de fulgi, găgăuți și transdîmbovițeni, cazaci din Colentina, paparude din Tîrgu-Mureș, gămani din searbede tîrguri moldovenești, lampagii provinciali, sugători de obiele staliniste, palii, smintiți, furioși fără spital, cocoloașe de rîme (nu rime), solești la drîmbă spartă, brabeți, fufe intelectuale, prescurărese, purtătoare de mucraniță mirosind a sloiuri de seu rînced, tîrfe bătrîne și alte alcătuiri venerice.

L.C. - E clar, sînteți un bizantin. Ce-i cu această perdea de vorbe-n colțuri și rotunde semănînd a pamflet arghezian?

F.N. - Tocmai că nu e. Asta, ce fac ăștia, nu e o literatură.

L.C. - Vi se mai reproșează, nu la modul direct cum fac eu acum, că, ori de cîte ori, critica a încercat să opună metaforei dumneavoastră un zid, aceasta s-a insinuat în partea cealaltă, fără a se fi modificat. Același lucru ar putea spune și cei ce v-au luat interviuri, și eu nu fac excepție de la regulă. Am sentimentul că răspunsurile dumneavoastră trec prin întrebările mele, rămînînd niște certitudini față de care întrebarea nu mai există.

F.N. - Pentru că nu știi să faci ca dincolo de perete să mă aștepte un lup flămînd. Sau el mă așteaptă și nu știi să-l trezești.

L.C. - Ceea ce era de demonstrat. Răspunsul a trecut în partea cealaltă a întrebării, rămînînd tot o metaforă. Sînt momente cînd o metaforă nu poate fi percepută exact de colocutor. Ea, de altfel, nu informează, ci sensibilizează laturile emotiv-artistice ale spiritului. Cînd o metaforă nu se destăinuie devine ceva la fel de abstract ca și matematica. Deosebirea constă în faptul că în matematică pot fi depistați cu ușurință cei ce n-au înțeles nimic, pe cînd în literatură aceștia se pot preface la nesfîrșit. Ce părere aveți?

F.N. - Metafora este suprarealitatea vieții. (Cred că am mai spus acest lucru). Dar ea se naște din bolovanii vieții. Eu nu învăț cititorul să meargă pe drum; știe el singur cum să umble, eu îi sugerez că drumul acela are încă una, două, trei alte identități - umbrite de primejdii, răstălmăcite de dureri, apăsate de spaime sau ninse de gîndul unui miracol; nu-l pun să aleagă, îl pun să cearnă frumusețea. Și nici arta. Mă atîm pe mine în funia spînzuratului și-n fereastra răsăritului. Tot metaforă, vei zice, dar ăsta sînt.

L.C. - Încă un lucru. Eu cred că în decursul anilor stilul dumneavoastră a suferit niște modificări. Scriitura, folosesc un termen care vă displace, dar sînt persoane care-l utilizează fără a fi păți ceva de pe urma folosirii lui, e alta. De la un stil clar, dar pitoresc - și acesta e un cuvînt care, am constatat din alte interviuri, vă supără - spre unul eminamente metaforic, fermecător, scăpărător prin asocierea cuvintelor, a ideilor, cu ramificații diverse în substrucția operei, cu șansa reală pentru un critic de a-și conduce investigația, iar o să vă "strîmbați" pentru prețiozitatea termenilor, spre gradul zero al literaturii dumneavoastră. Acesta e un efort notabil și important pentru cititorul căruia îi lipsesc lecturile hermeneutice. Parcă pentru a se distanța mai mult de cititorul de rînd, criticul invocă, pentru literatură, o metaforă cu finalitate imediată: icebergul. Cea mai mare parte a operei este situată în partea nevăzută a ei. Cred că acest gen de interpretare este cel mai adecvat scrisului dumneavoastră în țesătura de metafore a literaturii lui Fănuș Neagu, această parte invizibilă e foarte prezentă. Dar s-au produs lucruri neașteptate. Mai ales după *Scaunul singurătății* au fost voci, tinere, de contestare. Cei care v-au "atacat" dădeau sentimentul că execută un ordin. Trec peste faptul că, pentru ei riscurile s-au dovedit incalculabile, iar "mîna nevăzută" autoarea unei gafe epocale. Cîțiva tineri, unii chiar prozatori, îi reproșau celui mai împătimit scriitor în a scoate la lumină valoarea expresivă și resursele limbii române că nu vorbește românește. Cum așa ceva e un nonsens, vă întreb: credeți că romanul dumneavoastră reprezintă o noutate de stil, pe care criticii n-o "prizează"?

F.N. - Bunul și marele meu prieten Nichita Stănescu (nici el, zic cei tineri, n-ar mai fi poet!!!) susținea că noi doi sîntem poligloți de limba română. Tinerii scriitori și critici de astăzi, de *formație frangleză*, ar fi proști dac-ar ataca oamenii din coada plutonului. "Scaunul singurătății" e urmarea, în treaptă mai înaltă, a celorlalte cărți ale mele. Partea din lumina verde a Mării conținută în "Scaunul singurătății" (hai să băgăm lumea-n boale) se ascunde-n valurile Dunării. Și-apoi, înțelegerea artei cu A se petrece în timp. Talentele adevărate nu stau cu undița-n mînă să pescuiască admiratori.

L.C. - Aveți certitudinea absolută a talentului dvs.?

F.N. - Da, sînt un om talentat atunci cînd muncesc extraordinar de mult. Sînt tembel și netalentat, cînd nu mă regăsesc pe mine în vorbele mele. Uneori mă surprind destul de slab. Mă analizez, cît e omenește posibil, cu toate dușmăniile pe care mi le port și cu toate prieteniile, care uneori sînt mai puține decît ar crede inamicii. Și criticii ar trebui să-și gîndească activitatea în funcție de dușmănia pe care și-o poartă și de acceptiunea pe care și-o doresc la public.

L.C. - Ați scris trei romane, mai multe cărți de povestiri, cîteva piese de teatru, scenarii de film, enorm de multe, mii de articole. Aveți o evidență a tot ceea ce poartă semnătura dvs.?

F.N. - Mi-e și rușine să o fac.

L.C. - Ce se va întîmpla cu editorul dumneavoastră de peste o sută de ani?

F.N. - Să nu ia în considerare decît articolele publicate în volum. În rest poate m-am și repetat, poate m-am și pastișat. Nu e bine pentru un biograf, dacă se va întîmpla să aibă nebunia asta, să caute tot. Să ia în considerație numai ce e strîns între paginile de autor întocmite.

L.C. - Și totuși, s-ar putea ca un tînăr filolog, peste o sută de ani, să nu țină cont de îndemnul acesta. Îl și văd la masa de studiu a unei biblioteci, fericit și transfigurat de bucurie că, orice revistă deschide, va descoperi un articol purtînd semnătura Fănuș Neagu. Îl văd, de asemenea, foiletînd triumfalist pagini de revistă și gîndind la "izbitura" ce o va da cu atît de mult material artistic, ca și inedit. Poate, cu o asemenea carte își va cuceri și vreo colegă spre a-i deveni soție. S-a mai întîmplat. Ce îi prezicați?

F.N. - Că va fi un mare înfrînt.

L.C. - O spuneți cu o satisfacție pe care n-o înțeleg. Dar, mai mult, romanele au fost tipărite de curînd într-o ediție "ne varietur", ceea ce înseamnă că nici un critic sau îngrijitor de ediție nu vor mai putea cîștiga o pîine de pe urma dumneavoastră.

F.N. - Volumele s-au tipărit cu vreo cîteva mii de greșeli de tipar, așa că viitorii biografi au asigurat un spațiu de lucru. Astfel de ediții sînt importante pentru că au în ele toate greșelile de tipar ce se merită corectate ulterior. O spunea un francez, nu?

L.C. - Ați avut, vreodată, intenția să trădați scrisul?

F.N. - Nu pot să trădez scrisul. N-am cîștigat prea mult din scris, cum cred unii, am cîștigat uneori cît să nu mor de foame, iar tot ceea ce am cîștigat am dat pentru scris, în sensul că mi-am apărat un drum la Sinaia, un drum la mare, cîte o locuință, undeva într-un sat, retras ca să scriu. Și acolo uitam să scriu, multă vreme, pentru că mă dădeam patimilor vieții: ba un vinișor, ba un amur...g, ba o trecere de picioare goale prin iarbă.

L.C. - Ce ați fi vrut să-mi ascundeți în convorbirea de azi?

F.N. - Marea mea plictiseală. La 60 de ani încep amintirile și sînt la fel de plicticoase ca toate nălucile. Mai puțin un pahar cu vin și o țigancă frumoasă care să-mi zică la ureche, pe cînd în salcîmi înnebunește seara, un vînt turbat vine din vechi tufe de pelin și o dragoste care a murit plînge pe drumuri străine, să-mi cînte la ureche: "vai, vai, vai, cum trece vremea/ toate fetele-mi zic nenea". Mai departe știi cîntecul?

A consemnat Lucian CHIȘU

Monedă grecească veche cu imaginea lui Pegas, simbolul Corintului

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Fănuş NEAGU

NOAPTEA CU TREI OCHI ALBAŞTRI

Vrăjitoarea avea şaisprezece ani. Visase că noaptea de Moş Ajun va fi, de-a lungul Dunării de jos, verde ca otava, străpunsă de trei ochi albaştri, ca şi-n icoana Maicii Domnului cu trei mîini din biserica satului Ghecet, precum şi de o stea a norocului. Dormise toată după-amiaza, acum se însera şi-n curînd aveau să pornească, atît în sat cît şi-n oraşul Brăila, de dincolo de fluviul îngheţat, colindătorii. Nu spuse nimic nimănui din casă de teama destrămării misterelor, dar cînd trecu pe la grajd, să vadă de nu cumva iapa Brînduşa adusese pe lume un mînz, fu cît pe-aci să necheze, excitată de mirosul finului vechi: "eu duc o taină mare". Se opri, speriată, apăsă cu degetele subţiri tîmplele Brînduşei, pentru a-i descîlci durerile, apoi trecu în staulul oilor. Numără: treijdouă de oi bolboroseau în ulucul de lemn în care taică-su azvîrlise zece căuşe de mazăre; trei alăptau cîte un miel brumăriu abia poposit pe pămînt. Îngenunchind, îi sărută pe boturile umede de lapte şi promise că-n martie, de mucenici, le va atîrna la gît păcăneţe de aramă. Cel mai nătîng dintre ei, cu cercel în urechea stîngă, tremurînd pe lujerele picioarelor, vrînd să-i lingă mîna, îi căzu în poală.

- Mă, prostule, eşti mai uşor decît foaia de plutniţă. Dar ai nimerit bine. Eu sînt vrajitoare, prind cu laţul toate secundele scumpe: secunda cînd Sfîntul Petru şuieră-n cheia raiului ca să tune-n urechile dracilor, secunda cînd îngerii schimbă un sac de iarbă dulce, cu arome de smirnă, pe o legătură de măcriş, secundele grele cînd Maica Precista se roagă, plîngînd, pentru iertarea curvelor din Brăila. Mă cheamă Eva, care înseamnă Viaţă, după cum scrie-n Biblie, dar mi se spune Lostriţa, fiindc-am fost scoasă din fluviu cu harponul pe cînd furam cu gura peşte din sfărăşele pescarilor brăileni. În noaptea asta, eu o să trăiesc o poveste născocită special pentru mine. O s-aud spunîndu-mi-se vorbe minunate:

"C-un telegar înhămat la carul lui Faraon te asemăn eu draga mea!"

"Frumoşi se văd obrajii tăi, aşezaţi între cercei şi gîtul tău împodobit cu şire de mărgăritare".

Seara, după ora şapte, cînd se arde-n casă trestie tămîioasă, Vrăjitoarea, îmbrăcînd gheba lui taică-su, coborî prin grădină la Dunăre. Avea în buzunări castane fierbinţi şi, într-o mănuşă, nuci tăvălite prin zahăr. De pe fluviul îngheţat sufla un pui de vînt, făcînd să sune sămînţa în măciuliile de mac din marginea cărării. Oraşul Brăila plutea cu turlele bisericilor atîmînd întrerupte în rîurile de lumină trandafirie revărsate din miile de ghirlande de becuri. Dar de la Ghecet, din stîlpii Terasei "La puii de lup", unde Dunărea moartă se uneşte cu Dunărea vie, înapoi spre Măcin, precum şi la dreapta, spre Galaţi, totul, cer şi pămînt, se scălda într-o lumină verde; ai fi zis că o putere necunoscută, zeul Dunării, fuma o pipă uriaşă, îndopată cu fosfor şi izmă şi de cîte ori azvîrlea fumul printre dinţi lumea Vrăjitoarei se cufunda treptat în hăurile unei mări de vis păgîn. Nucul din vie, sălciile încărcate de chiciură, cele patru vulpi rupînd din mormanul de peşte de la picioarele lui Codin Căpălău, aşezat într-un jilţ de gheaţă, dinaintea unei copci în care-şi vîrîse undiţa, pînă şi scoicile uscate ce zornăiau de-a latul fluviului, fluierate de vînt, scăpărau în poleiuri verzi. Singura pată roşie era cocoşul de la *Terasă* cocoţat în salcîm şi care tremura de groaza vulpilor.

Vrăjitoarea de şaişpe ani, cu capul înfăşurat într-o broboadă grea, tipărită cu flori de iasomie şi caprifoi, bătu cu tocul cizmelor în blana podeţului de unde ai săi slobozeau luntrea pe ape; făcu trei ocoale cu degetul arătător vîrît în degetarul de argint al bunicii peste o vîslă veche prinsă în gheţuri şi, dintr-o dată, simţi pe obraz atingerea unei nuiele de salcie ("Doamne, dar e caldă şi doldora de muguri!") şi auzi o voce subţire, care suia din subţioara a două sloiuri încălecate.

"În grădină-i o fîntînă, un izvor de apă vie şi pîraie din Liban. Scoală vînt de miazănoapte, vino vînt de miazăzi, suflaţi prin grădina mea şi miresmele-i stîmiţi..."

- Eu sînt Eva, se bucura Vrăjitoarea, şi mi se zice Lostriţa. Tata mă hrăneşte numai cu păstrugă. Uneori aduce şi cîte-un iepure. Bunica-mi spune Vrăjitoarea, zice că nu-s ieşită din pîntec de femeie, zice că sînt ieşită din ou de vultur sălbatic. Tu cine eşti?

- Sînt peştele amăgitor, peştele nălucă. Mulţi cred că sînt peştele de aur, fiindcă, vara, dorm în blănurile de oaie pe care ciobanii de pe muntele Penteleu le îneacă în rîul Buzău, cunoscut că poartă nisipuri aurifere. Peste iarnă locuiesc în zona portului Brăila. Vreau s-ajung peşte zburător, şi pentru asta trebuie neapărat să mănînc, trei ani la rînd, în noaptea de Moş Ajun, ciorbă de ştiucă făcută cu zeamă de varză acră şi să stau în coadă într-un pahar de vin roze, în odaia-n care fetele se privesc, goale, în oglinzi, ca să-şi vadă ursitul.

- De ce nu te-arăţi la faţă? Vreau să te văd.

- Duc, atîrnate de buză, cinci cîrlige de undiţă.

- Îl chem pe Codin Căpălău şi ţi le scoate.

- Mă aruncă la vulpi. Ehe!...

- Da, în noaptea asta Codin Căpălău e supărat. Cred c-ar da la vulpi şi morunul de 150 kg pe care l-a prins în septembrie. E necăjit fiindcă i-a fugit femeia de-acasă. Femeia lui, de la care are trei fete, a dormit neîntrerupt vreme de douăj de ani. De la ultima naştere şi pînă anul trecut. Cînd a căzut în somnul de douăj de ani, fetele erau mici, cînd s-a deşteptat era de-o seamă cu ele, pentru că omul care doarme neîntrerupt nu îmbătrîneşte, rămîne cu toată fiinţa la vîrsta ce-o avea cînd a adormit. O săptămînă după ce s-a sculat din somnul ăla fermecat, Irina a petrecut, plîngînd şi rîzînd, cu fetele ei - două se măritaseră, au copii -, cu neamurile, cu prietenii - au fript pe vatră mii de bibani, au rumenit în cuptor curcani umpluţi cu măruntaie de oaie şi ciuperci, au prăjit purcei -, a jelit după cei care, între timp, se risipiseră în moarte, a jucat, ţinîndu-se de gît cu lăutarii, s-a scăldat la anafoare, şi-a dat drumul bucuriei să se reverse pe toate uliţele, dar de Codin Căpălău nu s-a mai lipit. "Eşti prea bătrîn, mi se rupe inima de cît ai îmbătrînit, nu te mai sufăr lîngă mine; ştiu, m-ai îngrijit, te-ai chinuit să mă ţii în viaţă, dar mi-e urît lîngă tine, cade carnea de pe mine de urît ce-mi este. Codine, trebuia să mă laşi să mor!" Într-o bună zi şi-a atîrnat salba la gît - mahmudele, lire, rubiele - a umplut un coşuleţ cu crengi rupte din gherghinul din grădină şi două crenguţe de mărgean, s-a urcat în vaporul de Tulcea şi s-a pierdut în desimea Deltei. Codin Căpălău s-a uitat crunt la icoane, de s-a zgîrcit şi s-a înegrit argintul pe ele, şi n-a pomit s-o caute. Din ziua cînd nevastă-sa şi-a luat lumea în cap, ori de cîte ori pune mîna pe un lucru de sticlă, geam, pahar, damigeană, sticla se-nmoaie şi se face cocă în palma lui. Bea numai din ulcică de lut sau din ploscă de lemn. Dar, măi băiete, peştişorule, cum de-ai ajuns tocmai la mine să ceri ştiucă fiartă în zeamă de varză acră?!

- Păi, lumina asta de sărbătoare, stelele, luna, o tocmeală necunoscută, îndemnul care musteşte în aer...

Şi, parcă pentru a-l adeveri, prin fumul verde, neverosimil de pe faţa Dunării şi care n-avea călcîie să urce malul în oraşul tolănit într-o văpaie trandafirie, se ivi, în salturi suple, cu chingă de clopoţei la gît, o ciută albă; grăbea spre satele din bălţi, trimisă de mănăstirile din Moldova de sus, ca să vestească începutul colindelor.

Ecoul galopului ei fulgerat stăruia încă docil în gheaţă cînd se arătară dinspre Comorofca douăzeci de cai negri ca antracitul, ducînd în şa dulăi ciobăneşti. Armăsarul cel mai falnic din grup avea, încadrat în placa frunţii, corn de foc dur.

- E calul inorog, zise peştele amăgitor, frate cu balena unicorn. După trecerea cailor, apărură două roţi de caleaşcă lăcuite, purtînd în echilibru pe osia ce le unea o iesle de nuiele în care, înfăşat în scutece, dormea copilul Isus, vegheat de Maica Domnului în rochie de purpură, mantilă liliachie, legătură de cap din in auriu. În haloul de lumină mistică, blîndă, inteligentă, se desluşeau de aseneni chipurile magilor - Baltazar, istovit de drum, se îmbăta de surîsul copilului sfînt; Melchior, ocrotind sub braţul stîng o bătrînică în negru, care adusese în dar un coş de ouă proaspete, îşi muia mîna dreaptă în razele moi ale stelei anunţînd mîntuirea lumii; Gaşpar, căzut în genunchi, cu toiagul la subţioară, privea buimac cîrdul de lipoveni în cazace largi, care mergeau pe delături, cei doi bouleni cudalbi din răsuflarea cărora se înălţau alcătuind răzoare de grădină, tulpini de floarea soarelui înflorite, precum şi cîrdul de miei mînaţi cu nuiaua de o fetiţă purtînd o pălărie din hîrtii colorate; mieii şi iezii se închinau în rînd cu lipovenii, iar fetiţa cînta cu glas nevinovat un cîntec rusesc: galubaia rubaşka.

Ajungînd în dreptul magaziilor portului, procesiunea coti la dreapta, spre oraş, pe lîngă moara Lichiardopol, lăsînd în urmă o dîră de pleavă albastră.

- Măi băiete, peştişorule, spuse Vrăjitoarea, tot ce-am văzut noi, ciuta albă, ciinii, ieslea lui Christos, lipovenii, se găsesc în icoana dăruită de contele de Roma bisericii ruseşti din Brăila.

- În noaptea de Ajun nu trebuie să te miri de nimic, răspunse peştele-amăgitor, sărind de două ori în sus - zvîrcoliri peltice.

Vrăjitoarea izbucni în rîs.

- Ia te uită, parcă eşti un briceag de copil în formă de peşte. Nu eşti mai mare decît o hamsie şi, din pricina undiţelor, cazi numai în bot.

- Sînt roşioară şi voi fi peştele-zburător. Exocetus volitans. Voi intra în Marea Mediterană, unde-i mereu primăvară şi-o să mă zbengui de dimineaţă pînă seara, înălţîndu-mă la şase metri în aer şi planînd cîte-o sută cincizeci de metri.

- De ce nu rămîi în Marea Negară?

- La un loc cu îngerul, ciinele, vulpea şi pisica de mare?! făcu, dispreţuitor, Vrăjitoarea. Cu himera şi dragonul?! Nu-mi plac neamurile astea de rechini. Dar voi veni în zona îndulcită a Mării Negre, la fiecare sfîrşit de aprilie, ca să privesc scrumbiile de Dunăre cum îmbracă cea mai frumoasă haină nupţială din cîte există şi să mă hîrjonesc cu linii. Ştii cum i se mai zice linului?

(continuare în pag. 14)

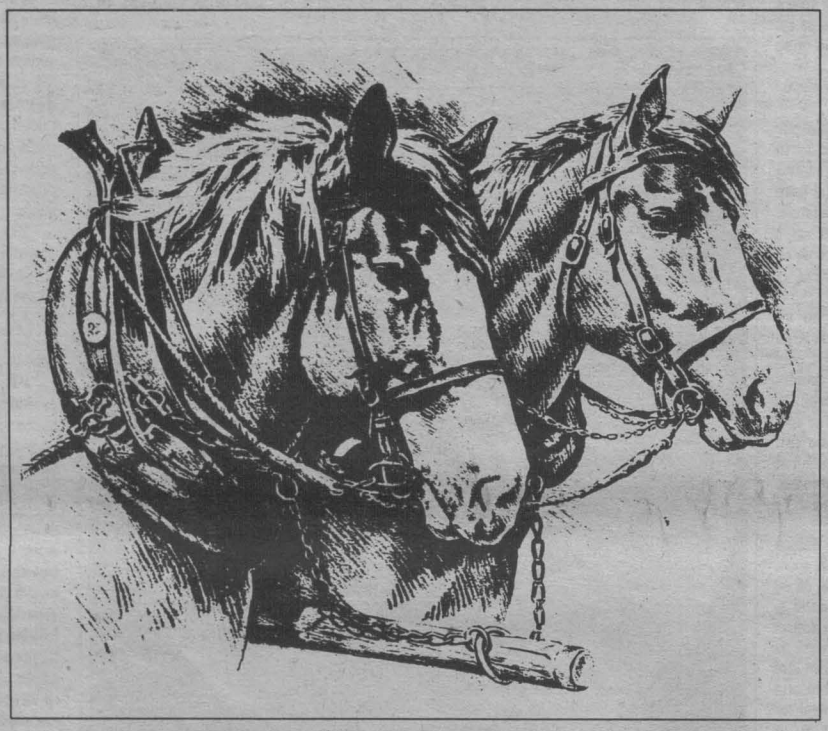

„Dragi îmi sînt căluţii mei..."

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Reunificarea spirituală a Europei (II)

Convorbire cu Noël Copin

Eugen Simion: Vom reveni asupra acestui subiect. Dar să rămînem puţin în Europa de Est, care este săracă, ruptă, răvăşită, sfîşiată chiar de războaie (vezi Iugoslavia). Întrebarea: cum este privită de aici, de la Paris, această Europă în drum spre ceva ce întîrzie să apară?!

Noël Copin: Într-un mod dureros. Noi am resimţit în 1989-1990 o imensă bucurie văzînd popoarele cucerindu-şi libertatea şi de atunci nu aş putea spune că a intervenit decepţia, ci neliniştea despre ceea ce vor deveni aceste ţări, mai întîi în plan economic, apoi în cel politic. Cu aceste clivaje pe care le constatăm, avem alte temeri că noi conflicte se vor naşte. Devine o problemă mai dureroasă atunci cînd este vorba nu numai de poziţia unei etnii ci de un conflict de ordin religios, de o ruptură între catolici şi ortodocşi. Un fenomen foarte dureros. Dar este şi alteava ce mă linişteşte şi anume de a vedea un fel de triumfalism al unei gîndiri liberale. La început popoarele s-au ridicat împotriva regimurilor "socialiste" totalitare şi au ales economia de piaţă, seduşi de această soluţie. Merită a ne pune întrebarea dacă economia de piaţă este într-adevăr soluţia ideală pe care s-o propunem lumii. Economia de piaţă are desigur avantajele ei considerabile pe care le cunoaştem, dar presupune şi ea anumite corective: nu totul poate deveni marfă, nu toate valorile pot fi mărfuri şi eu sunt puţin îngrijorat de această mentalitate dominantă în Franţa şi cred că şi în alte ţări occidentale.

Pot rezuma toate acestea în felul următor: marea bucurie a eliberării ţărilor din estul şi din centrul Europei; neliniştea pentru redresarea lor economică; durerea văzînd că se pot naşte conflicte; interogaţia în privinţa acestei fascinaţii pentru economia de piaţă; şi aici aş adăuga ideile lui Mitterrand care n-au putut să ducă la bun sfîrşit confederaţia europeană; eu cred că într-un mod cîteodată tragic fiecare naţiune îşi caută identitatea şi o afirmă, dar în acelaşi timp este vizibil că nu se poate trăi decît în cadrul unui mare ansamblu şi cum să facem ca sîrbo-croaţii, care nu pot suporta să fie în cadrul aceleiaşi naţiuni, să accepte să fie în sînul Europei, cum putem face să dăm viaţă acestor mari structuri, iar oamenii să fie conştienţi că aparţin unor structuri mai vaste decît naţiunea lor.

E.S.: Credeţi că sistemul comunist ar putea reveni într-o zi în Europa?

N.C.: Este dificil. Nu cred că este posibil. Este stupid să te citezi, dar cînd a fost puch-ul din Moscova, în august, eram în vacanţă şi am telefonat aici pentru a face un editorial şi am spus că, în orice caz, chiar dacă va reuşi, peste puţin timp vom asista la sfîrşitul acestei ideologii comuniste ca ideologie şi în acelaşi timp ca model nu numai pentru ţările comuniste ci şi în afară. După cum ştiţi, o parte din inteligenţa franceză a fost seduşă într-o perioadă de ideile comuniste. Deci, comunismul ca ideologie este deja mort, comunismul ca explicaţie globală a lumii, ca sistem politic, a murit. Eu nu cred în prezent în reîntoarcerea comunismului aşa cum a fost. În schimb, am alte temeri: prima ar fi reîntoarcerea regimurilor autoritare. Ar putea să se simtă nevoia acestei reîntoarceri în faţa haosului economic. După toate cîte se întîmplă nu pot să mă pronunţ despre viitorul lui Boris Elţin; nu mi se pare ilogic ca în situaţia Rusiei de azi el să ceară puterea deplină. Pînă unde va merge? Să ne imaginăm că Boris Elţin reacţionează ca democrat, dar s-ar putea ca alţii să fie tentaţi să readucă dictatura, iar oamenii simpli, puşi în faţa haosului economic, să fie tentaţi să spună că este mai bună o sărăcie decentă decît o mizerie haotică. Cred că este un pericol. În ceea ce priveşte economia de piaţă, cred că lumea liberală îşi va face iluzii spunînd că, dacă comunismul e mort total, poate să apară orice formă de naţionalism, neo-nazismul, de ce nu? Berdeaev, îl citez din memorie, scria în *Esprit*, demult, în 1932, primul număr - o frază explicînd că ceea ce a favorizat comunismul s-a datorat faptului că creştinii nu şi-au îndeplinit bine misiunea lor. Cred că această observaţia a rămas încă valabilă - şi priveşte nu numai pe creştini.

Prăbuşirea comunismului nu trebuie să ne împiedice de a căuta soluţii şi a ne opune la tot ce este nedreptate şi sursă a dezordinii.

E.S.: Se spune că comunismul este mort şi, totuşi, în China el există. Peste un miliard de oameni trăiesc în acest sistem...

N.C.: Da, ai dreptate; sau, mai bine zis, comunismul nu este mort, în măsura în care regimurile au rămas, dar este atins mortal. Structurile instituţiilor lui au dispărut. A rămas numai un schelet. Economic, China a evoluat enorm.

E.S.: Sunteţi un om de stînga? Ce se întîmplă astăzi cu stînga franceză, acea inteligenţia care a dominat trei-patru decenii societatea franceză?

N.C.: Stînga îmi dă impresia că este total dezorientată. Este adevărat că în Franţa, timp de mulţi ani, marxismul a fost un punct de referinţă, a fost un punct negativ. Mai mult de jumătate a respins comunismul, ceea ce a permis ani de-a rîndul de a avea regimuri

foarte democratice, dar guverne de dreapta. Frica de comunism. Pe de altă parte, în lumea intelectuală în special, comunismul a fost un punct de referinţă deseori chiar pozitiv - cazul lui J.P. Sartre cînd a spus muncitorilor "Il ne faut pas désesperer Billancourt" (marea uzină Renault - simbolul industriei, al clasei muncitoare franceze). Mulţi dintre intelectualii francezi au fost foarte impresionaţi de comunism. Ar trebui spus că demersul lui Mitterrand pentru ca stînga să ajungă la putere, pentru ca partidul socialist care este în mod evident democrat să ajungă la putere, a fost precedat de înţelegerea cu partidul comunist.

E.S.: Care este poziţia *stîngii* franceze faţă de evenimentele din Estul Europei? Cum arată harta politică a Franţei, azi?

N.C.: Evenimentele din Est (prăbuşirea regimurilor totalitare) au făcut ca stînga să fie dezorientată. Dificultăţile economice, eşuarea sistemului propus de socialişti (naţionalizarea), ruperea alianţei cu comuniştii (alianţă care era, pînă acum, un criteriu *de stînga*) şi multe altele au făcut ca politica *stîngii* franceze să nu difere prea mult, din punct de vedere economic, de politica *dreptei*. Cînd doamna Edith Cresson vorbeşte cum vorbeşte despre imigranţi, nu prea se vede limpede care este diferenţa faţă de limbajul (şi gîndirea) *dreptei*. Harta politică a Franţei contemporane se prezintă astfel: declinul comunismului, o *stîngă socialistă* dezorientată de prăbuşirea comunismului şi a dificultăţilor economice şi o *dreaptă* care este şi ea dezorientată din aceleaşi cauze sau din altele. În prezent, în Franţa, fiecare încearcă să se definească nu în raport cu sine ci cu adversarul. La toate acestea se adaugă ascensiunea *extremei drepte* care se explică prin acest vid ideologic care există în societatea franceză. Cineva care vine cu o ideologie primară şi o afirmă cu insistenţă are toate şansele să progreseze cîtă vreme vidul ideologic persistă în lumea politică. Nu sunt pesimist, dar aşa văd eu lucrurile...

E.S.: Şi inteligenţia franceză? Care este poziţia ei în aceste împrejurări? Ce modele propune ea? În 1968 ea jura pe miturile *stîngii* şi chiar pe acelea ale *extremei stîngi*. Sugera că însuşi Dumnezeu ar fi de stînga...

N.C.: Da, înţeleg întrebarea. Unde se găseşte azi inteligenţia franceză? Problema ei este de aceeaşi natură cu problema intelectualilor din Est. Am discutat zilele trecute, împreună, această chestiune. În cele ce voi spune în continuare sunt influenţat, poate, de emisiunea de ieri seară realizată la TV de un astrofizician canadian care trăieşte în Franţa. De cîtva timp mă întreb dacă cea mai mare parte a forţei intelectuale din Franţa nu se ocupă cu precădere de latura ştiinţifică decît de literatură sau filozofie. Există, din fericire, filosofi care fac filosofie cum ar fi: Levinas, lituanian de origine, în vîrstă de 80 de ani, stabilit în Franţa, sau Paul Ricoeur, Michel Serre, profesor protestant, care predă în Statele Unite. Se caută în prezent intelectuali de înaltă ţinută care să fie echivalenţi cu Sartre, pe care îl criticau mai înainte, sau cu prietenul şi adversarul său, Raymond Aron, care simboliza latura liberală, sau din lumea catolică, cu personalităţi ca Mauriac, Bernanos, Claudel. În domeniul ştiinţei există personalităţi mai puternice, dar cercetările lor sînt puţin cunoscute. Există, de asemenea, istorici remarcabili cum ar fi René Remond, catolic, om de mare cultură şi alţii.

E.S.: Credeţi că mitul înţeleptului *(maître à penser)*, care a funcţionat timp de cîteva decenii în Franţa intelectuală, a pierit azi?

N.C.: Ei bine, am impresia că opinia publică are nevoie de a fi pusă să gîndească.... Opinia publică azi era tendinţa să se întoarcă către ziariştii mediatici. Nu ştiu dacă îl cunoaşteţi pe Bernard Pivot. A fost făcută o anchetă, acum 2-3 ani sau mai mult, în săptămînalul *L' événement de jeudi* - care consta în citarea a 5-10 persoane cu o putere intelectuală ieşită din comun. Pivot a ajuns printre primii. Recunosc că este un jurnalist excelent, un om care depune o muncă de calitate pentru a face cunoscută literatura unor păturii largi de francezi. Un jurnalist, un animator cu un succes popular - dar asta nu înseamnă gîndire... Şi, de altfel, el nici nu recunoaşte că este un *maître à penser*... Revin la ideea de dinainte: tendinţa este azi ca oamenii simpli să se îndrepte spre o vedetă sau altă vedetă care este jurnalist sau alt tip de animator mediatizat.

E.S.: Nu este un risc pentru spirit şi pentru valorile reale ale spiritului?

N.C.: Poate este, în sensul aventurii...

Transcriere şi traducere de Corina COSTOPOL

Tetradrahma din vremea lui Filip al II - lea al Macedoniei

Memoria documentelor

Un stil al colaborării dintre scriitori

Relaţiile dintre redacţiile revistelor şi scriitori pot constitui un interesant capitol de istorie literară. Nu de puţine ori acestea au avut la bază sincere sentimente de prietenie şi colegialitate, după cum altele s-au "structurat" pe interese de prestigiu, în care cazuri erau acceptaţi în pagini şi "adversarii necesari". Dacă ar fi studiate cu o reală dorinţă de a li se pătrunde sensurile morale, relaţiile de acest tip ar dezvălui meandrele unei diplomaţii specifice, slujită cu tact şi inteligenţă de scriitorii înşişi, în deplin respect pentru sensibilitatea creatorului de literatură. Dincolo de cuvintele unei scrisori există o anume ceremonie a gestului de a-ţi apropia confratele, colaboratorul, ceremonie ce presupune o eleganţă a stilului, astăzi, vai, căzută într-o nemeritată desuetudine! În faţa unei asemenea dovezi de confraternă civilitate, cel solicitat să colaboreze nu se lasă mai prejos.

Iată-l pe *Duiliu Zamfirescu* adresîndu-se printr-o epistolă, "în 24 Iunie 1881, la Tîrgovişte", *Literatorului:*

"Domnilor redactori ai Literatorului,
Domnii mei,
Trebuie să-ncep prin a vă cere iertăciune pentru lunga tăcere ce am păstrat pînă acum. Pricina a fost că n-aveam nimic terminat cu care să mă prezint domniilor-voastre. Astăzi vă trimet aceste trei pagini, pe care le veţi publica în numărul viitor. Sper că le veţi pune în capul jumalului, nu atît pentru meritul lor, cît pentru cuvîntul că sînt adresate lui Macedonski, colegul nostru; şi iarăşi vă rog să credeţi că nu sunt adresate lui Macedonski ca să aibă locul de onoare al jumalului, ci pentru că voiam să fac o scrisoare de natura aceasta.

Primiţi, domnilor, expresiunea viilor mele sentimente. Duliu Zamfirescu."

Redacţiile sînt acelea care se dovedesc de obicei curtenitoare cu viitorii colaboratori "atacaţi", spre a fi cîştigaţi, cu formule ce merg la inimă, dar şi la... orgoliu, situaţie absolut firească cînd e vorba de scriitori. Redactorii ştiu că ei fac revistele, dar acestea trăiesc prin colaboratori. Redăm spre a ilustra această idee o scrisoare, inedită pînă acum, trimisă de *Cezar Petrescu*, din partea "Gândirii", lui *Zarifopol* - la 10 noiembrie 1923:

"Stimate domnule Zarifopol,
Cu poşta de astăzi ne-am făcut plăcerea (nu ştim dacă şi pentru D-ta va fi să se numească tot aşa) de a vă trimite o colecţie din ultimele numere ale «Gândirei». Sînt, desigur, în atîta hîrtie tipărită, multe lucruri de prisos şi puţine de vreo adevărată valoare. Cum tinereţea noastră nu este încă o circumstanţă atenuantă, bănuim că citind cele multe acolo, sau răsfoindu-le măcar, nu veţi fi prea aspri cu o revistă ce se întreţine, bănaşte şi sufleteşte, tocmai din generozitatea acestei tinereţi.

Introducerea aceasta lungă şi aproape ipocrită, vă închipuiţi către ce sfîrşit vrea să ajungă. Acum cîteva luni dl. Ştefan Popescu, ne-aţi promis că odată veţi cinsti paginile noastre cu o colaborare. Poate era numai o politeţă spusă unei cunoştinţi trecătoare. Noi şi am gîndit-o aşa. Avem candoarea de a aştepta ca lăgăduiala trecătoare de atunci să se îndeplinească. Toţi ceştia din jurul «Gândirei» vă rugăm a vă aminti că paginile din fruntea revistei vă aşteaptă. Vă mulţumim dinainte (E o formulă mai sigură pentru a obliga pe cineva). Şi vă rugăm a primi sentimentele noastre cele mai bune. Cezar Petrescu."

Bătălia pentru colaboratori (dimpreună cu spiritul constructiv de apropiere) a fost descoperită cu mult înaintea bătăliei pentru apa grea! Epistolele trimise de redacţii către personalităţile literare ale timpului - uneori sub forma unor simple bilețele - depun mărturie pentru un anume climat literar, pentru o anume ţinută a relaţiei revistă - scriitor şi, nu în ultimul rînd, pentru sănătatea unui fenomen social. Se ştie (vorba aceea: există date!) că viaţa literară românească n-a fost niciodată un teritoriu al liniştii adormitoare. Contestările reciproce n-au lipsit, panoplia armelor folosite de combatanţi a fost deosebit de bogată. Cu toate acestea, scriitorimea română a evitat dimensiunea "războiului fratricid", care ar fi condus-o la autoanulare.

Florin COSTINESCU
Florian TĂNĂSESCU

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Fănuş şi fluviul tutelar

N-am apucat să mă cert cu Fănuş Neagu, deşi aveam toate datele să nu-mi fie simpatic tot timpul. Şi el avea toate datele să-i fiu foarte antipatic, uneori. Cu Fănuş Neagu nu te poţi certa, de aproape. Poate fi ocărît doar de la distanţă. Trebuie să te duci departe - într-o ţară civilizată - deşi drumul costă - ca să-l poţi face, în sfîrşit, cu ou şi cu oţet, la un post de radio care-i place lui. De aproape îl înţelegi, îl îndrăgeşti, îl ierţi.

E un fenomen natural. Un personaj. Un tip. Să nu despărţim însă omul de operă. Nu, acest atelaj gingaş şi mătăhălos, opera şi omul, merg numai împreună. Maşinăria trebuie luată dintr-o dată, cu toptanul. Acceptată. Cum accepţi o forţă a naturii, un vîrtej în Bărăgan, care ridică dropiile şi snopii de grîu şi poalele fetelor morgane, sau cum accepţi o răsucire de crivăţ şi-o îmbobocire de miei şi mînji pe clinele dealurilor.

Opera lui Fănuş Neagu are *suflu*, precum mitologiile şi epopeile. Ea vine cu o străvechime misterioasă, cristalizată în locuţiuni şi cuvinte. Cred că după Sadoveanu este autorul care foloseşte cel mai bogat şi mai colorat vocabular. Are poezie, din cauza neîntreruptei nuntiri şi încuscriri a frazei. Are fascinaţia *tărîmului fermecat*. Făcut să scrie poveşti şi feerii, autorul "Frumoşilor nebuni" nimereşte în epica secolului 20, cu acţiuni computerizate şi sterilizate, şi preferă modernismul vechi, cu vlagă şi suflet liric. Filonul epic la el trebuie căutat chiar în *zicere*. Zicerea în sine constituie o splendidă - ornamentată - acţiune.

Cît priveşte omul, trebuie să-l prinzi în toane bune şi să stai să-l asculţi. Îţi povesteşte, la o singură şedinţă - preţ de două trei sticle de clepsidră, cu toate că nici nisipul nu mai e ca pe vremuri - cîteva capodopere pe care are de gînd să le scrie. Lucruri extraordinare! Astfel de momente ar trebui înregistrate, cum ar fi trebuit înregistrat Caragiale povestind - ori Petre Ţuţea. Înregistrat şi după aia închis (ferească Dumnezeul) să şi le asculte şi să le aştearnă pe hîrtie. Acest scriitor, care are faima unuia spurcat la limbă, a fost în stare să scrie o "Carte cu prieteni" în care şi-a lăudat, ca nimeni altul, contemporanii. Pe toţi derbedeii condeiului, mici la suflet, cum suntem, roşi de invidii, meschini, ne-a îmbrăcat în odăjdii de metafore, rare, şi ne-a împodobit cu bozoţei şi micşunele şi cununiţe de crîmpeie de curcubeu linse de boturi de mînz.

- Bine, mă Fane, i-a zis cineva - poate chiar eu, pe mine înţeleg să mă lauzi, că merit, dar cum poţi să-i bagi aici şi pe dobitocul de... sau pe cretinul de... sau pe scorpia aia de...? Le găseşti tuturor har, îi mirui... şi să vezi ce şuturi îţi vor da... Ascultă-mă pe mine!

N-a ascultat şi-a scris, sau are de gînd să scrie, şi volumul doi. Şi văzîndu-l deunăzi, stînd singur, trist, la o masă de scris - la şosea - cineva, poate chiar eu - i-a strigat:

- Unde-ţi sunt prietenii din carte, Fane? Mai citeşte şi tu ziarele, şi-ai să vezi cum senghesuie la rînd fraţii să-ţi găsească ponoasele...

Rîde blond.

- E, parcă tu eşti scutit...

Desigur, nu ne mai putem schimba la vîrsta noastră şi Fănuş nu poate sta acum să fabrice ură şi venin. Să nici nu te schimbi, Fane! Să rămîi aşa o mie de ani. Vorbeam mai înainte de suflul operei sale. Cînd o să merg odată la Brăila, pe malul Dunării, aş vrea să verific dacă acest suflu este "pe decindea Dunării la vale" sau în susul ei, în răspăr?

Curgerea fantastică a operei lui Fănuş Neagu este, sunt sigur, în sensul bun al naturii fluviului tutelar; şi în direcţia apelor vii ale literaturii române.

- La mulţi ani, Fane!

Marin SORESCU

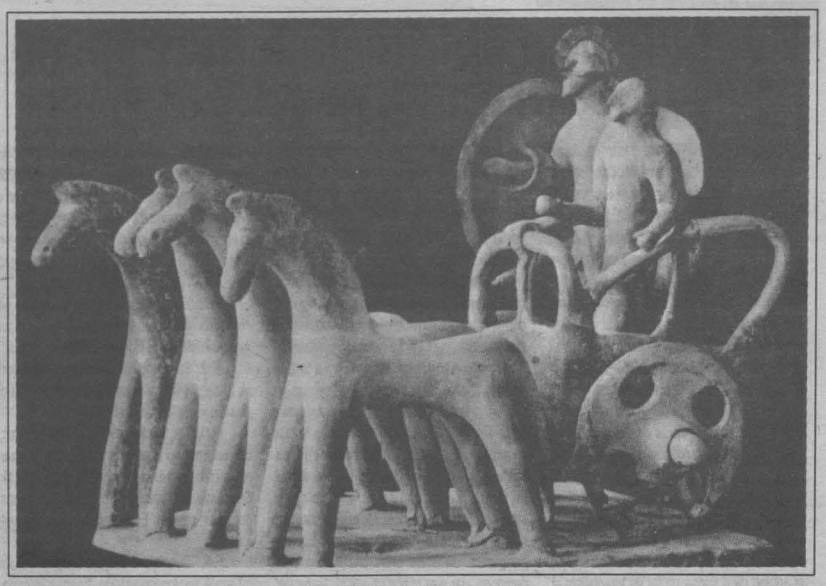

Cvadrigă de teracotă găsită în Beoţia (sec. al VII-lea înainte de Christos)

Schiţă de portret

Fănuş Neagu este un om al câmpiei, asta se vede uşor din ceea ce scrie, se vede şi din felul lui de a fi. Clădit din materii abundente, cu oase tari - cum ştim că trebuie să aibă un prozator -, de o vitalitate ce trezeşte un sentiment nedesluşit de admiraţie şi spaimă, păşind rar şi atît de apăsat încît ai impresia că pămîntul vibrează la trecerea lui, scriitorul are o masivitate şi o pregnanţă heladică. Văzîndu-l pe stradă şi necunoscîndu-i îndeletnicirile, îţi vine să crezi că sfarmă pietre în uriaşul lui pumn şi este tocmit de legendarul Geryon să-i păzească cirezile sălbăticite.

Ce eroare! Braţele acestui Heracles ieşit din cîmpia Brăilei săvîrşesc munci mai dificile. În locul leului din Nemeia pumnul lui puternic răsuceşte gîtul frazelor, degetele, făcute să reteze capete de hidre, desenează graţioase flori de stil pe hîrtie. E prozator, şi luptele (muncile) lui încep, îmi închipui, în fiecare dimineaţă în faţa foii albe. Scrie relativ puţin şi într-un fel care se cunoaşte numaidecît. Stil înflorat, plăcut ochiului pentru extraordinara lui culoare, plăcut şi urechii care simte împerecherea armonioasă a silabelor barbare.

Fănuş Neagu nu-i totuşi un caligraf cum sînt atîţia într-o literatură, proza lui ascunde o mare nerăbdare şi o mare violenţă interioară. Scriitorul vede adînc şi simte monstruos. Parafrazez înadins pe Caragiale, pe care Fănuş Neagu îl urmează în mistica frazei perfecte şi a conciziei epice. E un veritabil artist al cuvîntului din speţa aceea gălăgioasă, irascibilă, capabilă de mari gingăşii, dar şi de mari violenţe. Prozatorul este, omeneşte, imprevizibil, acum se dezlănţuie din senin şi într-o revărsare de vorbe sufocate de indignare nimiceşte, realmente, închipuitul adversar, acum este candid şi îndatoritor, afectuos, îngrijorat de mersul lumii, hotărît să şteargă păcatul şi injustiţia de pe faţa pămîntului. Faţă de critica literară se arată uneori mînios, dar fiind un creator adevărat nu cred ca în sinea lui să n-o stimeze, căci numai scriitorul mediocru se teme de competiţia valorică şi de judecata dreaptă a criticii.

1982

Eugen SIMION

Che Fănuş

Cu nu ştiu ce prilej, Radu Cosaşu m-a vorbit frumos lui Fănuş Neagu. Drept urmare, într-o bună zi, fără să ştie nimic altceva despre mine, Fănuş m-a întrebat dacă aş avea curajul să mă înham la munca secretarului general de redacţie pentru o nouă revistă literară.

Cum aveam oarecari dubii în privinţa diferenţei reale dintre curaj şi tupeu, am zis da. Aşa am ajuns în caseta tehnică a "Literatorului".

De-atunci, am avut multe griji cu revista, dar nici una mai mare decît aceea de a nu-l dezamăgi pe Fănuş. Ceea ce nu este deloc greu, dar nici de tot uşor, de vreme ce mi-a trecut cu vederea foarte multe, dar m-a şi înjurat pentru cam tot atîtea; dacă nu cumva chiar pentru aceleaşi. De unde se vede că la Fănuş înjurătura este un privilegiu, mereu amendat, însă, în chiar clipa următoare, de un gest prietenesc. Asta ca să nu se spună, cumva, că ar fi peste măsură de îngăduitor. Pentru că, altfel, se dă dur, chiar reuşind, uneori, să strecoare fiori reci în cîte un suflet sfielnic în exces.

Una peste alta, bilanţul relaţiilor mele cu Fănuş înregistrează, deja, un activ considerabil. Ceea ce nu spune nimic privitor la bilanţul relaţiilor domniei sale cu mine. Deşi cred, mai degrabă, că este unul cu cifre mari la pasiv. Şi că nici nu se putea altfel, de vreme ce Fănuş este lăsat de la Dumnezeu să dea. Fie s-o facă încă mulţi ani de-acum înainte!

Che Fănuş, nepotul lui Che Andrei, pentru un bun crîmpei de veşnicie...

Marin STOIAN

Paul VALÉRY: "Cavaler"

Şi ce dacă...

Şi ce dacă aţi împlinit 60 de ani? Se vor găsi destui care să spună că e încă o dovadă a cochetăriei (sau colaboraţionismului) cu Puterea, ori chiar că aspiraţi la "ea", din moment ce prea vă apropiaţi de vîrsta Preşedintelui. Şi ce dacă aţi scris *Frumoşii nebuni ai marilor oraşe*? Realitatea de azi arată că aţi zbîrcit adjectivul din titlu şi ţine morţiş să impună antonimul lui. Şi ce dacă sînteţi cel mai dăruit povestitor contemporan? În capul multora va încolţi bănuiala că vă linguşesc pentru cine ştie ce scopuri oportuniste. Şi ce dacă Şuşteru se încăpăţînează să creadă că apele pot fi dezzăgăzuite? Ştiu cîţiva literaţi gata să-l condamne că nu a găsit "cheia" literaturii. Şi ce dacă *Îngerul-a strigat*? N-a făcut-o în pieţele bucureştene şi n-a strigat ce trebuia (un "jos", ceva acolo, că doar şi îngerii au nevoie de purificare), aşa că îl trecem la comunişti.

Şi ce dacă vă urez eu *La mulţi ani*? Orice istorie onestă a literaturii române o va face.

Andrei GRIGOR

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

TEATRU

Spectacolul Fănuş

Exploziv, inimitabil, uneori de o delicateţe romantică, sentimental, alteori provocator, agresiv, dar totdeauna autentic, spectacolul Fănuş Neagu este irezistibil, deopotrivă de fascinant şi pentru prieteni şi pentru duşmani. Chiar şi atunci cînd protagonistul e obosit, acru, un histrionism propriu marilor actori nu îngăduie nimănui răgaz să respire, acaparează şi cucereşte prin firescul şi spontaneitatea unui mod de a fi nepereche. Disponibilităţi uimitoare de exprimare prin replici şi gesturi în avalanşă, de autointerpretare cu voluptate în multiple ipostaze, schimbînd cu dezinvoltură şi candoare mască după mască, produc efecte dintre cele mai contradictorii: derutează, bucură, copleşesc, supără sau irită. Cum s-ar zice, spectacolul e total. Pînă şi "înjurătura" la el ţine de spectacol, de dragoste şi nu de ură pentru cel căruia e adresată. Pentru acest motiv poţi să scapi uşor esenţialul fiind în preajma lui Fănuş Neagu: să nu bagi de seamă că pururi un ochi îi rîde şi altul îi plînge. În "clipa cea repede", de altfel, persoana sa fizică încetează pentru mulţi să mai aibă contururi reale, ea reprezintă legenda, ajungîndu-se pînă la o inversare de roluri: autorul e utopia şi nu opera.

Cînd îl citesc îmi vine greu să mă detaşez de om, de omul-spectacol, să nu fiu tentat să-l caut în rînduri şi printre rînduri. Cîteodată mi s-a întîmplat, de aceea, să am senzaţia că imaginea autorului poate să constituie un handicap pentru operă. În special teatrul pe care îl scrie nu are, aparent, impetuozitatea caracteristică specatacolului Fănuş Neagu. Nu o are în planul oralităţii, al comunicării directe, transparente, tăioase, ca expresie imediată a temperamentului său dezlănţuit. Forma discursului dramatic e barocă, excesiv metaforică. Nota dominantă, este adevărat, o dă şi aici ludicul; în stare pură, însă, sublimată, fără frenezia şi plăcerea de a stîrni hohote. Ludicul este, în fond, o faţă a medaliei: el face plauzibil fantasticul, îi conferă un regim de normalitate. A doua faţă este misterul, un existenţialism tulbure, de fapt, de o senzualitate primară, avînd ca sursă un imaginar supralicitat. Din această perspectivă, jocul dobîndeşte o dimensiune sacră. Cine se încumetă să-l strice riscă să fie acuzat că este "o fiinţă negîndită de zei". Ceea ce, fireşte, e un sacrilegiu. O autoexcludere dintr-un univers mirific, unde femeile sînt iubite pentru că vorbesc ca în "una mie una sută nopţi" (*Scoica de lemn*), bătrînii sînt pur şi simplu bizoni (*Echipa de zgomote*), iar timpul îl indică salcîmul, mesteacănul şi salcia (*Casa de la miezul nopţii*).

În datele lor fundamentale, cele trei piese, dintre care primele două au fost puse în scenă, au în comun nu numai o viziune mitică şi o scriitură poetică, dar şi un tip particular de teatralitate. O teatralitate de gradul doi. În sensul că ea nu constă în confruntarea conflictuală ori în desfăşurarea anecdotică a acţiunii, ci se concentrează în întregime la nivelele limbajului şi ale personajului. Metaforele nu sînt o alăturare insolită de cuvinte; sînt emblematice: au "vîrstă de lună" şi implicit valoare iniţiatică. Prin ele se depune mărturie despre miracole: "Spune-i că dropia vine pe lună plină, dacă pui două grămezi de argint lîngă o tufă de pelin". Personajele ascund în adîncul lor, în schimb, drame, disperări, iluzii zădărnicite, dar şi "iubirea ca o noapte plină de sugestii şi de mireasma cimbrişorului". Ceea ce înseamnă că în fiecare se încorporează energii şi stări psihologice care sînt convertite, ori convertibile, în ceremonial teatral. Intensitatea tragică şi prezenţa permanentă a poeziei infirmă orice prejudecată în legătură cu surplusul de literatură în defavoarea teatralităţii. Revelaţia unei mari şi originale dramaturgii o pot avea, totuşi, numai aceia ce ştiu să facă "fluturi cu degetul". Or, regizorii Dan Nasta şi Alexa Visarion, în *Scoica de lemn* şi respectiv *Echipa de zgomote*, tocmai acest lucru au arătat că l-au ştiut. Reprezentaţiile lor au avut adevăr, ingenuitate, tensiune, forţă dramatică, teatralitate altfel spus. Iar ceva este de-a dreptul paradoxal: dacă atuurile pieselor la lectură rămîn în primul rînd de ordin literar, incluzînd în ele atribute de înaltă creaţie, o dată transpuse pe scenă scot ca prin minune la suprafaţă personalitatea omului-spectacol Fănuş Neagu. Nu-mi explic ce stranie alchimie e la mijloc. În orice caz, după ce le-am recitit, nu sînt defel neliniştit cu privire la ce soartă vor avea în viitor. Acum, cînd autorul lor a împlinit şaizeci de ani, supărarea mea e alta: regret că nu am posibilitatea să-i ofer, de ziua lui, în dar un cal. Dumnezeu mi-e martor că aş fi dorit din toată inima să i-l aduc de căpăstru dinaintea casei.

Ion COCORA

Mircea COLCERIU: „Solitarul"

ARTE PLASTICE

O pictoriţă din Basarabia

Treptat şi firesc, în aria de manifestare a realităţii culturale din România, se afirmă tot mai viguros numeroase energii spirituale care au păstrat mereu vie ideea conştiinţei de neam şi sacră autohtonie în tensionatul spaţiu românesc din stînga Prutului. Domeniile şi modalităţile de exprimare au fost diferite, consonant şi consolator devenind doar sentimentul integrării lor în prelungirea celei mai autentice tradiţii naţionale.

În sfera artelor plastice, o "voce" distinctă, cu puternice accente de originalitate, se arată a fi pictoriţa *Natalia Plămădeală*, cunoscută sub numele de NANI, originară din Chişinău (născută la 30 mai 1954), care recent a organizat o semnificativă expoziţie personală în sălile Muzeului Naţional de Artă din Cluj.

Fizionomia ansamblului expoziţional avea să fie definită edificator de prioritatea pînzelor în care erau transpuse - în patruzeci de ipostaze - reflecţiile sale de nobilă simţire pe tema covorului basarabean. Lor li s-au adăugat viguroase naturi statice cu flori, trei portrete animate de un pătrunzător fior liric, o revelatoare compoziţie din anterioru ciclu "În grădină", alături de o sobră şi subtilă portretizare a inegalabilului Glebus Sainciuc, prezent şi el la Cluj într-un spectacol-expoziţie cu "Măşti în scenă". Ne-am întîlnit, de fapt, cu un mod particular de a împrospăta şi de a reactualiza vibraţiile tulburătoare a unor norme de viaţă perpetuate prin tradiţie.

Este evident că artista a atins un punct al formulării de un elevat profesionalism. O remarcabilă capacitate de sinteză a devenit posibilă graţie unui exerciţiu prelung şi pasionat, intemeiat pe cunoaştere, trăire sinceră şi forţă a transfigurării. În biografia sa de pînă acum, îşi fac energic simţite prezenţa semnele unei fertile peregrinări prin varii teritorii ale artei, înregistrînd reuşite care-i consacră numele, cu deosebire în ultimul deceniu. După absolvirea facultăţii de limbi străine a Universităţii din Chişinău (1976), apoi a Facultăţii de Arte Frumoase din cadrul Institutului "Ion Creangă" (1985), studiază un an la secţia de scenografie şi costume a Institutului Superior de Cinema din Moscova (1986). Spirit cultivat şi prolific, Nani desfăşoară o bogată activitate în sfera publicisticii, consemnînd competent, pe teme de teatru şi cinema, răsfirînd frecvent desene şi ilustraţii prin paginile diverselor ziare, reviste de cultură sau cărţi, în intervalul 1971-1981. Devine autoare a costumaţiei pentru cinci filme de lung metraj: *O fi o altă soartă*, *Fii fericită*, *Iulia*, *Bătrînul cîine*, *Capcana*, la care se adaugă şi scenografia la scurt metrajul *Gleb*. Iubitorii de artă s-au întîlnit cu transpunerile sale picturale în *Saloanele de toamnă* de la Chişinău (1981-1990), în expoziţiile naţionale, tot din capitala Basarabiei (1982-1990), în expoziţiile colective de la Moscova (1986-1990), la *Tîrgul internaţional de la Tbilisi* (1989, expoziţie personală), *Tîrgul internaţional din Berlinul de Est* (1989), în expoziţiile itinerate de Muzeul din Chişinău prin Germania şi Sicilia (1990), precum şi la *Salonul de toamnă* de la Paris (1990). Un prestigios juriu, apreciind subtilitatea soluţiilor formale din ciclul "În grădină", îi va conferi un premiu şi o bursă pe timp de un an, în Franţa. Pe de altă parte, Natalia Plămădeală cunoaşte şi satisfacţia de a-şi vedea multe din lucrări solicitate şi achiziţionate de importante instituţii de stat (Ministerul Culturii, Departamentul Artelor Plastice, Fondul Plastic s.a.), de colecţii muzeale sau particulare din ţară şi străinătate.

Pregnanta individualizare a viziunii şi a stilului, în contextul mişcării artistice contemporane, survine din acerba voinţă de a da contur şi a conferi durată unei problematici de o stringentă actualitate. Nani, confruntată, pînă la îndurerare cu efectele nocive ale unei politici imperiale - care a urmărit metodic, uneori chiar cu bestialitate, sacrificarea argumentelor de perenă civilizaţie românească, ce sălăşluiau multisecular în spaţiul dintre Prut şi Nistru, - s-a ambiţionat să lase mărturie timpului semnele vitalităţii şi eternităţii acelei civilizaţii ancestrale. În expoziţia deschisă la Cluj, restituirea unui copleşitor noian de gînduri şi trăiri s-a efectuat cu o tentă pronunţat elegiacă, cu grija de a nu coborî în perisabil superba moştenire venită din străbuni.

Autoarea inserează în inspiratele sale compuneri picturale ingenioasa ritmică a scoarţelor populare care au excelat întotdeauna prin simţul proporţiilor şi al simetriei, prin armonioasa distribuţie şi interferare a gamelor cromatice. Dar repertoriului de motive - cu care au operat exponenţii trecutului românesc, multe de origine vegetală, dar şi semne imaginative instituite în expresive simbolizări, precum rombul, dreptunghiul, sfera, spirala etc. - i se conferă un statut de o evidenţă stranie, evocînd sonoritatea unei previzibile şi ameninţătoare stingeri. Cele mai numeroase suprafeţe par aspecte ale unor devastatoare arderi care au transformat pigmentul în magmă aspră, amorfă, substituindu-se strălucirii unor vechi şi cristaline acorduri. Brunuri teroase, griuri şi ocruri matizate, negruri tenebroase se desfăşoară în succesiuni de primplanuri pe verticală, de o frustă şi incitantă asperitate. Receptîndu-le, emoţia se lasă uşor şi rapid propulsată către rosturile unei grave meditaţii.

Definitorii şi evocatoare devin, în pictura remarcabilei pictoriţe basarabene, claritatea şi fermitatea demersului artistic care se exprimă rezumativ şi esenţial prin modalităţi strict plastice. Nimic gratuit sau discursiv în logica articulare a pasajelor de culoare, cînd densă, cînd rarefiată, în funcţie de semnificaţiile spirituale atent urmărite şi sugestiv exprimate. Prin aceasta ansamblul expoziţional s-a transformat în spaţiu al rezonanţelor multiple, sugerînd îndemnul către o responsabilă şi permanentă veghere.

Negoiţă LĂPTOIU

FILM

Un document tulburător

Gata pus în cutii în decembrie 1988 şi hărţuit de cenzură pînă în decembrie 1989, filmul *Moartea unui artist* (cum să fie vorba de moarte într-un film românesc şi cum să fie erou de film un artist?!) a trebuit să mai aştepte încă doi ani şi un trimestru (fără nici o legătură cu vechile motive), spre a fi lansat pe ecrane în martie 1992. Iată că există handicapuri mai redutabile decît cenzura. Sînt atît de derizorii întîmplările şi atît de inextricabile explicaţiile succesivelor amînări ale premierei, anunţată publicului în mai multe rînduri, încît nu putem acuza nici neglijenţa ori lipsa de solicitudine a distribuitorilor (suprapuneri în programare, absenţa realizatorilor, sezonul nepotrivit). Am fost tentaţi să credem, la un moment dat, că filmul este mult prea slab pentru ca protagoniştii să cuteze a-l proiecta, deşi ştiam că ei nu se jenaseră deloc să patroneze cu tamtam, în acest interval, subproduse în specia cărora era exclus să se înscrie pelicula unor Horia Lovinescu (autorul piesei de teatru omonime), Horea Popescu (regia), Victor Rebengiuc (interpretul rolului principal), Nicu Stan (imaginea) ş.a.m.d.

Forţa malefică invizibilă, ce face ca o lucrare cu certă ţinută culturală să iasă la lumină cu un decalaj de aproape patru ani, nu este alta decît aceea care ţine în loc, la ora actuală, întreaga producţie cinematografică. Datele filmului de faţă ne ajută să dăm un nume acestei forţe, cu precizarea că ea acţionează nu de azi, de ieri, e inamicul nr.1 al cinematografului românesc de la începuturile sale aureolate protocronist. Nu a fost şi nu este atît deficitul de bani sau inferioritatea tehnică, cît lipsa de apetit şi de orizont cultural. În afara unor insule izolate, ea a dominat şi domină încă spaţii largi ale cinematografiei autohtone. La mijloc nefiind şcolarizarea, ci şcoala de după şcolarizare, acel climat intelectual, etic şi profesional care ne-ar fi scutit, de pildă, să asistăm, sub egida libertăţii în sfîrşit dobîndite, la resuscitarea violentă a cinematografului artizanal, prin valul de "filme de autor" ale unor realizatori altminteri dotaţi, dar cu ambiţii de fac-totum ce-şi atribuie şi story-ul şi adaptarea şi dialogurile, rezistînd, unii, doar tentaţiei de a se auto-filma.

Nu facem apologia şi nu încercăm aici cronica filmului *Moartea unui artist* - cu minusuri în scenarizarea şi adaptarea textului teatral al lui Horia Lovinescu, în decupaj şi imagine, cu un final retoric vetust. Nu este un reper de artă cinematografică. E însă un document tulburător, ca rapel unic în context al unei surse uitate, cu capcanele sale evidente, dar cu şansa incomparabilă de a conferi filmului românesc titluri de nobleţe. În ciuda "literaturizării" şi "teatralităţii" scenelor insuficient metamorfozate, tensiunea ideatică şi expresivă a dramei artistului are cîştig de cauză în cîteva momente bine puse în pagină de cineşti şi cu elocinţă susţinute de Victor Rebengiuc, Adrian Pintea, de tinerele interprete Mihaela Mitrache-Lupu şi Irina Moviţă. E o temă de meditaţie pentru aspiranţii unei arte căreia filmologii occidentali îi pronostichează drept vedete în anii '90 nu pe producătorii omnipotenţi, nici pe regizorii foarte auctoriali, nici măcar noile virtuţi ale imagisticii audio-vizuale, ci *personajele* ce vor reuşi să prindă contur şi consistenţă durabilă pe ecran.

Valerian SAVA

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

SINE IRA ET STUDIO

Dumitru MICU

NAŢIONALITATE ŞI DEMOCRAŢIE

Aflu din presă că în turneul său electoral Nicolae Manolescu ar fi rostit, undeva în Ardeal, aceste cuvinte: "După opinia noastră (a constituenţilor Convenţiei Democratice) nu există român sau ungur. Există democraţi şi nedemocraţi" (*Adevărul*, 19 II 1992 p. 2). Nu-i pentru prima dată cînd îmi identific în spusele şi în scrisul său convingeri proprii - deturnate, uneori (din perspectiva mea), prin aplicare abuzivă sau inadecvată. Cine le-a avut întîi, convingerile, el sau eu, nu are cîtuşi de puţin importanţă, fiind vorba, aproape întotdeauna, de bunuri ideologice comune întregii umanităţi civilizate. De data aceasta, pot totuşi să-mi revendic o insignifiantă prioritate, în virtutea tristului "ascendent" (?) al vîrstei. Concepţia şi atitudinea mea în problema naţională s-au format esenţial înainte de 1944. Căzîndu-mi în mînă, printr-o norocoasă întîmplare, cîteva numere din *Neamul românesc*, ultima serie, un studiu cuprins în unul dintre ele, *Românii şi ungurii*, nu ştiu al cui, poate chiar al lui Iorga, mi-a devenit ghid principial pentru toată viaţa. Prin studiile acelea am avut revelaţia absurdităţii disensiunilor pe temei de apartenenţă etnică. Tot ce am vorbit de atunci încoace, în public şi în particular, tot ce am scris exprimă, în materie de raporturi interetnice, spiritul celei mai deschise şi mai sincere cordialităţi, al năzuinţei celei mai curate către idealul înfrăţirii universale. Nu încerc, în nici o situaţie, o mai elevată emoţie decît cea procurată de acordurile muzicii beethoveniene din Simfonia a noua inspirate de oda schillerană a bucuriei, imn al visatei înfrăţiri: "Alle Menshen werden Brüder".

Politic, însă problemele nu se pun în abstract. Nu numai pentru Convenţia Democratică, dar pentru orice formaţiune politică responsabilă, pentru orice ins care gîndeşte lucid, fără prejudecăţi, nu există politicеşte, în principiu, român şi maghiar, român şi evreu, român şi ţigan şi aşa mai departe; există - atunci cînd se confruntă spiritul democratic şi cel totalitar - doar democraţi şi antidemocraţi. În principiu! Dar dacă principiul e încălcat de către una din părţi? (Căci se întîmplă şi asta. Poate, nu atît de frecvent şi în asemenea proporţii cum susţin, în cazul în speţă, atît naţionaliştii români, cît şi cei maghiari, dar se întîmplă). Cum trebuie reacţionat în asemenea situaţie? Nu cred să existe un adept al duhului blîndeţei mai convins decît mine. Înfruchiparea acestui duh a fost Isus Hristos. Dar şi el a luat biciul cînd n-a mai avut încotro. Cum să n-o facă, la exasperare, bieţii păcătoşi? Apar situaţii în care nu se poate să tot întorci şi cealaltă faţă cui te loveşte. E de presupus (şi de sperat) că nici chiar militarii români păzitori ai obiectivelor de stat şi ai ordinii publice nu se vor lăsa la infinit agresaţi fără a reacţiona, că nu vor suporta, ca anii trecuţi, insulta, ocara, batjocorirea uniformei, molestarea, fără a se apăra, găsindu-se în legitimă apărare.

S-ar putea zice însă că am cam deviat de la subiect. Rămînînd strict la raporturile româno-maghiare în Transilvania, găsesc oportun a mă declara în absolut dezacord cu acei ce spun "ţara noastră" ca şi cum ea ar fi numai a cetăţenilor români de origine etnică romanică şi care, vorbind de Ardeal, zic "la noi acasă" incluzînd în pronume doar pe etnicii români. Nu! Ţara structurată de arcul carpatic este - deopotrivă - a tuturor celor ce o locuiesc, indiferent de naţionalitate. România e, în aceeaşi măsură, şi patria lui Radu Ceontea şi a lui Domokos Géza. Ardealul e şi vatra lui Coşbuc, Goga, Rebreanu şi a lui Ady Endre, a lui Franyó Zoltán. În el se află *acasă* atît D.R. Popescu, Brad, Utan, Horea, Rău, cît şi Süto András, Szilágyi István, Haydu Zoltán. Nimeni, în nici o sferă existenţială, nu poate revendica privilegii sau priorităţi pe considerentul apartenenţei la naţia majoritară. În orice chestiune, singurul criteriu valid, onest de promovare şi consideraţie rămîne eficacitatea contribuţiei personale la propăşirea societăţii. Cine munceşte mult şi bine să fie răsplătit corespunzător, cine nu, să-şi tragă consecinţele normale, indiferent dacă e bărbat sau femeie, tînăr sau vîrstnic, ortodox, catolic sau reformat, credincios sau necredincios, român sau de altă naţionalitate! *Cuique suum*, fără nici o discriminare!

Pentru a funcţiona, acest principiu trebuie natural aplicat de toţi. Dar dacă unii încearcă să se sustragă regulii jocului, să trişeze? De aici pornesc toate neînţelegerile. În clipa în care un român transilvănean zice ungurului: eu sunt în casa mea, tu eşti un intrus! Izbucneşte fatal cearta. Asemenea atitudini nu pot fi, categoric, decît repudiate. Tot atît de valabilă este însă - nu? - şi reciproca. Dacă ungurul vrea să-l arunce pe român din casa comună, e firesc să fie chemat şi el la ordine. Nu pot şti, n-am reuşit să aflu dacă şi cîţi români au fost realmente izgoniţi din judeţele Harghita şi Covasna, dar dacă asemenea fapte s-au petrecut, ele sunt ruşinoase şi condamnabile, revoltătoare. Reacţia, chiar disproporţionată, din partea conaţionalilor celor năpăstuiţi e de înţeles. Ea nu se justifică, în nici un caz, dacă întrece măsura, dar este explicabilă. Personal cred (în temeiul puţinelor date pe care le deţin) că au existat români de prin alte regiuni, îndeosebi profesori, care s-au bucurat cînd li s-a dat de înţeles că era oportun să plece din secuime. Atîta aşteptau, pentru ca să dea buzna la Bucureşti. Nu mă îndoiesc însă că unii au fost realmente alungaţi. Poate o meritau, însă dacă au fost alungaţi *ca români*, asta e scandalos. Nu voi ascunde că, din cîte cunosc de pe vremea cînd eram la Cluj, mă văd constrîns a admite o asemenea posibilitate. Există, în anii de imediat după război, la mulţi unguri o tendinţă separatistă înverşunată şi, după toate indiciile, ea a resuscitat, începînd din decembrie 1989, stîrnită şi întreţinută cu tenacitate de anumiţi lideri, impulsionată puternic, pe toate căile posibile, din afară. Există nu doar români, ci şi maghiari (mai ales maghiari) care ţin morţis să fie luaţi, din indiferent ce punct de vedere, ca atare. Există "directori de conştiinţă" maghiari care, cu orice preţ, chiar şi cu acela al sufocării economice, vor să-şi izoleze etnia de naţiunea ce dă numele statului. Care, indiferent dacă o afirmă sau nu, îi vor pe unguri numai şi numai unguri, democraţi sau nu.

În asemenea circumstanţe, a declara că, pentru formaţia politică pe care o reprezinţi, nu există români şi maghiari echivalează cu a nu şti ce spui, a vorbi de pe altă lume. *N-ar trebui* să existe, politic. E trist că există. Intelectualii lucizi, de toate limbile, ar îndeplini un rol social cu totul benefic dacă, prin eforturi concertate, ar putea face să nu mai existe. Dar, deocamdată, există. Există nu doar în sens spiritual (în sensul acesta vor exista în vecii vecilor, spre veşnica înflorire a culturii), ci şi în sens politic. A susţine contrariul, facilitînd acţiunile antiromâneşti, e un act de inconştienţă. Printr-o declaraţie atît de iresponsabilă, precum cea menţionată, liderul PAC-ului a devenit agentul electoral al partidului România Mare. Aceasta însă e "chestiune internă de partid". Dacă un partid, o "alianţă" sau o "convenţie" au vocaţia sinuciderii, le priveşte. Unui apolitic (în sensul neangajării partinice), asemenea declaraţii îi prilejuiesc doar reflecţii. Reflecţii indignate, mărturisit sau nu. În cazul concret, s-ar putea ca acestea să continue.

❐

Henry SCHEFFER: Portretul lui Louis Phillippe d' Orléans

Noaptea cu trei ochi albaştri

(urmare din pag. 10)

-Cum să nu ştie atîta lucru o vrăjitoare! Linului i se spune tinca-tinca. Două vorbe care desmiardă auzul ca şi clopoţelul pe care-l scutură demonul prin stufuri cînd se deşteaptă austrul.

- Voi, roşioarele, aveţi ochii galbeni.

- Numai irisul.

- O să te cercetez eu în casă.

- Cu cine vorbeşti, Lostriţo? se interesă, hîrîind, Codin Căpălău.

- Îmi spuneam colinde-ntr-o ulcică. (Încet, peştelui nălucă). Toţi Căpălăii sînt bănuitori.

- Ai cercel de argint în ureche?

- Am cercei de sticlă, nea Codine. Făcut fiecare din unşpe bobiţe - şi-şi petrecu după urechi cîte-o şuviţă groasă din părul castaniu roşcat.

- Ia aminte, în noaptea de Ajun, ca şi-n noaptea Învierii, să nu pui mîna pe foarfecă. Irina, din pricina asta a păţit-o. Era tot în noaptea de Ajun, acum douăşunu de ani. Era o noapte lină, şi Dobriţa, fata mijlocie, se lungeşte leneşă pe pat; cu mîna dreaptă pipăie grîul verde crescut într-o lădiţă îngustă, cu stînga scărpina între urechi o veveriţă care spărgea nuci. Ceasul din cutia de nuc arăta că s-apropie miezul nopţii, pe undeva, departe, se şi porniseră colindătorii, în odaie era cald şi tihnă, mirosea a zahăr ars, a ţuică fiartă şi a caltaboşi. Mirosea şi a unsoare de hamuri. Iar dulapul mirosea a spînz. Eu şedeam în şaua de marochin, cum învăţasem de la tata că se stă la ospeţele hoţilor de cai, nu ştiu de ce aşteptam să se ivească în odaie un ienupăr de baltă, libelulele din fir de beteală din rama icoanei năzuiau să-şi ia zborul şi deodată, Dobriţa zice: "mamă, taie-mi unghiile de la picioare, vreau să-ncalţ ghetele cu copci de sidef şi nu pot de unghii". Irina ia foarfeca, încearcă două clămpăniri în aer şi-ncepe să-i rotunjească unghiile. Nu ştii ce bucurie mare e să tai unghiile unui copil. Tu crezi că nu?

- Ba da, rosti, îndoielnic, Vrăjitoarea.

- Eu beam ţuică şi mă uitam. În tindă tremura pomul colindelor, îl auzeam prin uşă, trei ţigări ieşiseră din tabachera mea, pluteau prin cameră şi se fumau singure, iar Dobriţa se prăpădea de rîs: "mamă, mi-e frig şi mi-e tare drag la toate deştele". Puşca de vînătoare, undiţele şi pălăria mea de pescar rîdeau şi ele, ca într-o încheiere de frunză nouă, în rînd cu mine şi cu Irina. "Mamă, se tîngui la un timp Dobriţa, ce-i cu tine, ai adormit rîzînd?" "Simt cum mi se trage piele pe ochi" a răspuns Irina. "Ce lucru de ispravă, să adormi rîzînd" am zis eu. Şi nu ştiam că n-are pe ea, femeia, măcar o fărîmă de argint.

- Întreabă-l, zise peştele-nălucă, întreabă-l, de ce argint?

Un bubuit îi acoperi vorbele. Încleştată de ger, gheaţa Dunării crăpa. Fulgerări neînţelese. În lumina verde, blîndă, inteligentă, prin care se deschideau în cer, largi, trei ochi albaştri, neadormiţi în milă, jafuri şi pustiiri, Dunărea-şi despica fiinţa. Gheaţa pierdea în lupta cu gerul.

Fugi degrabă, iubitul meu, sprinten ca o căprioară, fii, fii ca puiul cel de cerb, peste munţii cei îmbălsămaţi...

• fragment din romanul

"Dracula cumpără păuni de Meca"

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

M. MAKSIMOV

LA LIMITĂ ŞI DINCOLO DE EA (III)

Autodidact în supravieţuire

Cartea lui Bettelheim "Inimă luminată" s-a tradus în multe limbi. Autorul prefeţei la ediţia franceză a numit-o "manual de supravieţuire pentru autodidacţi". Toate cuvintele sînt importante aici. În primul rînd, cartea aceasta te învaţă să-ţi aperi personalitatea de distrugere, iar în condiţii extreme asta e totuna cu supravieţuirea. În al doilea rînd, în carte se găsesc multe "reguli de comportament". Ele sînt adunate într-un singur capitol - cartea trebuie citită toată ca să-ţi alegi din ea singur ce ţi se potriveşte. Ea este, într-adevăr, un manual pentru autodidacţi.

Să ne închipuim acum că am ajuns într-un lagăr. Şi, ca şi Bettelheim, ne dăm seama repede că încă puţin şi s-a terminat cu noi. Trebuie să rezistăm. Dar cum? Primul pas către salvare e să înţelegem cui să rezistăm (să ştii înseamnă să poţi). Lagărul vrea să ne transforme în "deţinuţi ideali", distrugîndu-ne, cu propriul nostru ajutor, personalitatea. Deci să opui rezistenţă înseamnă să-ţi întăreşti personalitatea, să găseşti un mod de a deveni sigur pe tine.

Regula cea mai generală e să formezi în jurul tău o Zonă de Comportament Autonom. O zonă în care să poţi să săvîrşeşti, independent, fapte şi să-ţi asumi responsabilitatea pentru ele. Această zonă ţi-o alegi singur, pornind de la felul tău de a fi. Această zonă poate fi extrem de restrînsă.

Povestesc încă o dată un episod din viaţa de lagăr a lui Bettelheim, episod pe care l-am pomenit şi în articolul meu despre educaţia copiilor. Bettelheim, încă novice, stînd la masă, împinge enervat din faţa lui farfuria cu supă chioară. Vecinul lui, un "bătrîn" - aşa erau numiţi prizonierii cu stagiu îndelungat deja - îl sfătuieşte: "Dacă vrei să-ţi dai duhul repede, poţi să nu mănînci. Dar dacă vrei să supravieţuieşti, atunci ţine minte: Întîi: mănîncă de cîte ori ţi se dă de mîncare; doi : dormi sau citeşte în fiecare minut liber şi trei: spală-te pe dinţi dimineaţa". "Bătrînul" i-a înşirat aproape tot ce *nu* erai obligat să faci în lagăr. De aceea, să te speli pe dinţi dimineaţa putea fi o faptă. Cel mai important e că faptele nu sînt numai ceea ce facem. Faptele sînt ceea ce ne face pe noi. Sînt un mijloc de autoformare.

Mie mi se potriveşte foarte bine acest punct din carte. Aici accentul e pus pe împotrivirea personală, individuală. Omul, ştiind cui să opună rezistenţă, rezistă singur, izolat. Nu pot să sufăr vorba: "cu o floare nu se face primăvara". În istorie, începînd cu cea antică şi pînă în zilele noastre, au fost cazuri în care un singur om a spus "Nu. Nu vreau." şi a oprit nelegiuirea. Dar chiar şi dacă fapta lui nu a dat rezultate vizibile, în lagăr s-a făcut cu un "deţinut ideal" mai puţin şi deci lagărul nu a învins.

Şi încă: orice Zonă de Comportament Autonom e bună, dar unele sînt deosebit de bune. Bettelheim povesteşte de doi filatelişti cu care a fost închis împreună. Ei s-au găsit foarte repede unul pe celălalt şi, cum prindeau un moment, discutau cu patimă despre colecţiile lor. La început, distracţia aceasta le-a dat posibilitatea să reziste lagărului. Dar treptat, eficienţa acestui mijloc a slăbit - colecţiile rămăseseră totuşi acasă. Şi tot ce e în afara lagărului - nu există. Soarta acestor doi filatelişti e tragică. Izvorul puterii lor a secat, prietenia li s-a stricat şi în curînd au murit.

Dar munca ştiinţifică a lui Bettelheim în lagăr e un exemplu de activitate complet diferită. O activitate îndreptată tocmai spre viaţa din jur. Trebuie să adăugăm că cercetările lui îl expuneau unui pericol de moarte: munca psihologului presupune dialoguri cu "pacienţii". Cum se face că în lagăr, unde mişunau trădătorii, nu s-a găsit nici un om care să-l dea în vileag? Acest lucru nu se explică decît prin atmosfera creată în jurul personalităţii lui Bettelheim.

Acum, după aceste consideraţii generale, vreau să vă spun de două reguli concrete care reies din carte.

Limita

În conştiinţa omului trebuie să existe mereu o *limită* - o graniţă peste care nu e permis să treci nicicînd, în nici un fel de condiţii. Greşind, ajungînd dincolo de această limită, omul încetează, pur şi simplu, să mai fie el însuşi şi atunci existenţa lui îşi pierde orice sens. Aici sînt importante două lucruri. Întîi - nu trebuie să pierzi din vedere nici un moment limita pe care singur ţi-ai impus-o. Al doilea - limita aceasta poate fi deplasată. Condiţiile din lagăr se schimbă: ceea ce ieri a constituit un pericol de moarte, azi e întrtotul posibil. Sau invers. Sigur că limita nu trebuie mutată prea des şi în orice caz nu în momentul în care iei o hotărîre.

Iată un caz real din viaţa lagărului. Deţinuţilor li se dăduse ordin să care pietre. SS-istul care îi controla observă că doi deţinuţi se străduiesc să aleagă pietre mai mici, călcînd astfel principiul "să nu ieşi în evidenţă". Trebuie pe-depsiţi. SS-istul le ordonă să-şi sape groapa singuri şi să intre în ea. Apoi cheamă un deţinut din altă echipă şi-i ordonă să-i îngroape de vii pe cei doi. Deţinutul refuză s-o facă! SS-istul repetă ordinul însoţindu-l de lovituri de bici. Deţinutul continuă să refuze. Numele acestui deţinut e cunoscut - a fost aristocratul polonez Staska. Numele îi este cunoscut pentru că a fost unul din cazurile rare de nesupunere deschisă, pentru care erai împuşcat pe loc în lagăr. Dar SS-istul nostru a dat dovadă de o înţelegere mai profundă a lagărului. Iată o problemă: ce trebuia să facă SS-istul? Las cititorul să se gîndească şi între timp îi împărtăşesc următoarea observaţie: am citit această carte de mult, de vreo zece ani o povestesc şi o discut cu diverşi oameni. Şi întotdeauna se găsea *cîte unul* care să ştie care era soluţia corectă pentru SS-ist.

Ei, care e deci răspunsul? E foarte simplu. Trebuia, bineînţeles, să-i scoată pe cei doi din groapă, să-l trimită acolo pe Staska şi să le ordone lor să-l îngroape. Şi ei îl vor îngropa. Şi mai departe? Cînd capul lui Staska e deja aproape acoperit de pămînt, SS-istul le ordonă iar să schimbe locurile. Staska e dezgropat, cei doi sînt puşi în gropi. De data asta Staska îi îngroapă pentru totdeauna...

Staska avea o limită şi deci mai era încă om. Nu avea sens să-l împuşti, el a murit şi aşa, cu limita lui cu tot. Limita trebuia să-i fie ruptă, după care el a luat-o singur în jos pe panta spre starea de "deţinut ideal".

Dincolo de limită

Să presupunem că eşti pus să săvîrşeşti o faptă îngrozitoare. Dar ea e dincolo de limită şi deci totul e în ordine, o faci. Regula constă în aceea că trebuie să fii conştient de această situaţie: să aduci argumente în favoarea acestei fapte. "Da, e o faptă îngrozitoare, dar o fac pentru că altfel a) pierd ceva foarte important sau b) va suferi familia mea, sau c) vor suferi tovarăşii mei, sau d)... etc."

La prima vedere, e vorba de o regulă foarte comodă. Toţi sîntem oameni inteligenţi şi asta înseamnă că putem justifica orice faptă a noastră. Dar să nu ne grăbim; să analizăm o asemenea situaţie. Iată o metodă tipică de lagăr. E adunat un grup de oameni şi timp de o oră, să zicem, li se citeşte cu voce tare ceva ce oricum e afişat pe toţi pereţii lagărului - regulile de comportament în lagăr sau noutăţile din lagăr sau altceva de felul acesta. Acesta e unul din modurile de a înjosi adultul la starea de copil - să-i citeşti cu sila, cu voce tare ceea ce ştie oricum sau ar putea citi oricum singur. Să vedem acum cum se comportă deţinuţii. Iată că li s-a ordonat să se adune în clădirea unde li se va citi materialul. Majoritatea se scoală automat în picioare şi se duc unde li s-a spus - comanda le-a trecut fără nici o piedică în picioare. Alţii încep să se foiască, ca şi cum ceva le-ar fi neplăcut. Ei se conving că trebuie mers. Şi pe urmă - merg. Şi asta e remarcabil, asta înseamnă că ei nu au parcurs încă întregul drum pînă la starea de "deţinut ideal". Cel mai periculos lucru e comportamentul automat: ţi s-a spus - te duci.

Georg MAYER-MARTON: "Vînătorul sălbatic"

"Musulmanii"

Şi iată că metodica e pusă la punct. În faţă e ţelul pe care şi l-a propus Hitler: să fie singur la masa de comandă şi milioane de "deţinuţi ideali" să-i execute comenzile fără zăbavă. Această imagine ideală e sumbră şi fără ieşire. Dar aş vrea să termin totuşi cu o notă de optimism. Fapt e că un asemenea ţel nu poate fi atins.

În lagărele de concentrare, deţinuţii care încetaseră să reziste şi nu le mai păsa de nimic erau numiţi "musulmani". Ei nu mai voiau hrană, nu mai aveau grijă de ei înşişi şi nu mai făceau decît să execute maşinal ordinele venite din exterior. Nu mai aveau nici un fel de impulsuri interioare. Dacă îi puneai unui "musulman" o bucată de pîine în mînă, începea s-o mestece maşinal, uitîndu-se fix cu o privire goală. Ceilalţi prizonieri recunoşteau "musulmanul" după mersul lui caracteristic: mergea tîrîndu-şi picioarele. Nu mai avea mult de trăit - era un cadavru viu.

"Musulmanul" este "deţinutul ideal". N-a mai rămas din el decît coaja, înăuntru nu mai e nimic, nici măcar dorinţa de a trăi. Şi omul trăieşte pînă cînd doreşte să trăiască. Să faci "deţinuţi ideali" e posibil, dar nu vei obţine fiinţe apte de viaţă. Dacă lui Hitler i-ar fi reuşit planul de "reeducare" a oamenilor, ar fi obţinut o Germanie plină de mortăciuni.

Să ne ocupăm acum de cei ce nu au putut fi "reeducaţi". Au existat deţinuţi care au rezistat la cinci sau chiar şase ani de lagăr. De unde aveau atîta forţă? Oamenii aceştia au crescut şi şi-au trăit o mare parte din viaţă în Germania prefascistă. Ei au apucat să-şi construiască în suflet un fundament pe care se puteau bizui. Tocmai aceste "vestigii ale trecutului" le-au dat puterea să reziste oprimării lagărului. Bineînţeles că nu au reuşit să păstreze tot, nu au scăpat fără pierderi: nu au ieşit din lagăr aşa cum au intrat. Dar au supravieţuit. Iar prin anul 1942, cînd a devenit clar că programul de reeducare a Germaniei nu dă rezultatele dorite, lagărele de muncă s-au transformat treptat în lagăre de exterminare - lagăre ale morţii. Şi s-au şi organizat imediat ca lagăre ale morţii.

Oamenii adulţi nu s-au arătat a fi un material prea potrivit. Ce ar fi atunci să luăm un copil cu suflet curat ca o foaie de hîrtie albă şi să-l pregătim încă din şcoală să devină un "deţinut ideal"? Sau poate şi mai bine ar fi să începem încă de la grădiniţă. Aşa a apărut organizaţia fascistă de tineret "Hitlerjugend". Acest experiment nu a putut fi făcut pînă la capăt, dar este evident care i-ar fi fost rezultatul.

Acum vreau să vă mai dau o problemă. Să împărţim deţinuţii în cîteva grupe. Primei grupe să-i aparţină cei care au rezistat cel mai bine lagărului, celei de-a doua cei care au rezistat mai puţin bine, celei de-a treia cei şi mai slabi ş.a.m.d.

Propun din nou cititorului să se gîndească puţin. Şi iată răspunsul dat de viaţă. Ultimei grupe îi aparţin funcţionarii de toate felurile şi nivelurile. Pentru ei principalele lucruri din viaţă sînt uniforma, premiile, funcţiile, bunele raporturi cu conducerea. Adică toate valorile vieţii lor sînt exterioare. Ajungînd în lagăr ei sînt de îndată lipsiţi de toate acestea şi rămîn lipsiţi de apărare. Cea mai importantă calitate a funcţionarului e să ştie să asculte. Aici, calitatea aceasta se întoarce împotriva lui. Rezultatul e distrugerea rapidă a personalităţii.

Pe locul doi se situează oamenii profund credincioşi. Se înţelege de ce: în viaţa normală ei s-au ocupat de desăvîrşirea sufletului lor. Ei au o credinţă pe care o pot lua cu ei în lagăr. Credincioşii caută să rămînă împreună în lagăr, se ajută reciproc şi susţin pe alţii.

Iar pe primul loc sînt oamenii pentru care onoarea e mult mai preţioasă decît viaţa. În vremurile de altădată aceştia au fost aristocraţii, acum - nu prea găsesc numele potrivit, să zicem... "aristocraţii sufletului".

Am avut norocul să citesc pentru prima oară "Cei trei muşchetari" la patruzeci de ani. Şi am înţeles că în ce priveşte întărirea personalităţii, ei sînt nişte profesionişti. Ei sînt întruchiparea vie a codului moral al "constructorului feudalismului", ei sînt tot timpul în alertă. Şi trebuie să se bată.

N-o să uit sentimentul de amărăciune care m-a cuprins în copilărie cînd am aflat de duelul lui Puşkin: "Dar de ce s-a bătut? Dacă nu s-ar fi bătut, ar mai fi scris..." Dacă nu s-ar fi bătut, n-ar fi fost Puşkin. Iar personajul principal din "Cei trei muşchetari" nu e d' Artagnan, ci Athos. Nu ţi-l poţi imagina pe Athos strecurîndu-se, îmbrăcat în haine femeieşti, în cetatea duşmană ca să "spioneze". Athos intră călare, fără să se ascundă, în tabăra duşmană.

Dacă societatea se descotoroseşte de "clasa" oamenilor care îi susţin, chiar cu preţul vieţii lor, idealurile de cinste şi de demnitate la nivelul necesar, atunci nivelul acesta începe să scadă cu repeziciune. Dar unde să mai găseşti asemenea oameni? Iată o întrebare la care e greu să răspunzi.

Traducere de
Suzana HOLAN

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Edgar PAPU

CÎNTECE DIN TEMNIŢĂ

Gînd de primăvară în temniţă

Spre trupul tău nevăzut
mă duce gîndul din nou,
spre dulce-ameţitorul tău trup,
Primăvară....

Dar ce-i în tine ce-mi scapă
în ape pierdute?
fugind după tine
ale-amintirii aripi
mi s-au frînt....

parc-ai fost, parcă n-ai fost nicicînd...

Să fii doar vedenie a minţii?
doar floare a gîndului meu apăsat
crescută ea singură numai
pe arsu-mi, uscatu-mi mormînt?
pe nepînsu-mi mormînt?
să-şi urce pe lujer corola spre cer?...

Dar nu, tu aievea mi-adii,
aievea mi-adii, primăvară,
cu glasu-ţi de boare
mă che�i mai puternic
ca orişice floare din vis.

Primăvara în amintire

Din dulcea scuturare
de ploaie-a primăverii
mai greu stropul de apă
din palma de petală
decît întreaga floare.

La rîsul adierii
se clatină şi stropul
se rupe şi petala.

A' primăverii tinere ape
mai grabnic aleargă
şi decît fluviul
lui Herakleitos...

Nu poate fi scăldată
de două ori privirea
într-o aceeaşi floare;
svîcneşte fugind din pămînt primăvara:
o goană nebună
de valuri de sucuri....

O, fluviu de flori,
deschide-te, curge-mi în gînd,
desfătează-mi mihnirea
ca harfă de psalmi mîngîiată!

Ce nesăţios te reversi
prin vadul de gînd
ce-l trec spre *demult* ....
în amintire
miroase a boare şi-a ploaie
şi-a tînără carne de floare
a mea primăvară
pierdută.

Chemare

Străpunge-mă, Doamne,
de Tine mă zguduie,
ruga redă-mi-o,
frînge-mi-o-n murmure...
flamura-mi tremure,
aripa-mi sîngere,
aripă-n zbatere...

Fă iarăşi din mine pierdutul
un rug ce te che�ă din flăcări,
din vîntul fierbinte-al durerii.

Asemenea fă-mă
cu-a' harfelor inimi speriate
ce scot dulce strigăt
sub greaua năvală pe strune
a psalmilor beţi de speranţă.

Înfrînge-mă, Doamne,
de Tine mă zguduie...

Semenilor mei[1)]

Am trăit, am trudit,
pătimind m-aţi văzut,
mă vedeţi....

Am crezut că pot da
şi-am dorit o fărîmă să dau
de lumină din mine-omenirii,
şi eu de la alţii
mai vrednici că mine-am primit.

Dar năzuinţa-mi s-a frînt...

Ce nepătrunse puteri
m-au ursit
unor alte-ncercări?

Ce nepătrunse solii
mi-au dat al durerii mesaj?

.....

Pentru mine nicicînd fericirea
n-a fost dăruire-mplinită,
ci joc de-amăgiri fără trup,
boare plutind nevăzută,
ea te atinge, dar n-o poţi atinge,
îndată-i păleşte suflarea
de nu poate stinge
nici rare, uitate
plăpînde lumini pîlpîind
pe morminte;
şi se ascund în dese frunzişuri
care vibrează uşor,
ale naturii arpegii.

Dar neîncetat am tot năzuit,
atîta îmi e de ajuns
să nu mă certaţi că sterp am trăit,
că fostu-mi-a viaţa deşartă,
atîta îmi e de ajuns
cu pietre să nu aruncaţi
în fundul adînc de prăpastie
ca-n braţe m-a prins - prăbuşit.

Clipele toate ca negre furnici
purtînd fiecare-o fărîmă de moarte,
şi fluier subţire de lujer străbate
stropul cel tainic.

Din rădăcinoase adîncuri,
din ţărnă se-azvîrlă tăcute
fîntîni ţîşnitoare în trunchiuri
şi mute cascade revarsă
de stropi verzi de frunze...

Tu, ploaie-ntunecată
din măduva pămîntului,
inversă gravitaţie
ce-ntîmpini înălţimea
ca să priveşti lumina
cu ochi miraţi de muguri,

inundă-ne fiinţa,
prin tălpi să ne cutreieri,
prin mlade vii de vine,
să ne deschizi în inimi
a bucuriei floare.

Pisc

Soţiei mele

Sînt zile de-atunci şi sînt ani
de cînd n-am mai privit luna ţinîndu-ne de mînă,
şi nu i-am mai văzut răsfrîngerea în rouă,
şi creştetele apropiate nu ni le-a mai plouat
aurul stelelor,
şi n-am mai privit împreună
în nopţi luminoase
prin geamul deschis,
umbra cea dulce a florilor,
şi n-am mai privit zîmbitori copilul dormind.

Fulgerul

În tine mă sorb amintirile,
floare de-o clipă văzduhului,
floare de rece lumină,
limbă aprinsă a norilor
cuvîntători de cutremure.

Mă văd înc-o dată copil
sub pomii bătrîni lîngă casă;
pe cerul ce arde mocnit
sub groasă cenuşă de nori
fulgerul spart îşi azvîrle
lujerul iute de pară;
mama mă che�ă-năuntru;
- mamă, nu-nchide geamul,
să stau ochi în ochi cu fulgerul vînăt,
în vine să-mi toarne slăvita-i putere,
să-i simt tremurata mirezmă jilavă
din raze de ploaie desprinsă.

Acum te presimt, dar nu te mai văd,
sub ziduri înalte, ursuze,
de oarba mînie-omenească durate,
Acum te presimt, dar nu te mai văd,
nu mai trezeşte bătrînii mei ochi
trompeta ta de lumină.

Dar negrele ziduri vrăjmaşe
în gîndu-mi ce arde mocnit te-au schimbat:
nu mai eşti floare uriaşă
ca-n visele copilăriei.

Acum eşti stindard de lumină
ce-aleargă pe ceruri să-nfăşure lumea:
stindard Libertăţii.

Foştilor mei învăţăcei

Cu vorbele mele, cu vorbele daruri,
ţinteam ale-apuselor veacuri podoabe
în inimi de tineri;
un licăr sub genele voastre
şi-mi suflă tărie în faţa durerii;
iar flacăra dorului încă v-aşteaptă.

Ziua morţilor

Spre voi ce-n această clipă muriţi,
şi-n clipele toate
pe-ntregul pămînt,
ca pe un sol de departe plecat
greu apăsatul meu gînd îl trimit.

În ceasul cel crîncen
ce-ntr-însul aduce
sălbateca spadă
a ultimei clipe
ce singuri rămîneţi
ce singuri cu toţii pieriţi!

De şti-mi-ar atinsă iubirea
să-nvăluie toate-agoniile lumii
ca în uşoare
în nevăzute aripi de-adiere!

Să intre-n durerile voastre,
în ultime gemete stinse
ca vîntul ce tace... se-opreşte,

în ultime zbateri de piepturi
adînc zguduite
de-a morţi furtună,

în ultime spaime-ascuţite
cînd uşa suflării se-nchide
de val de-ntuneric zbătută,

în ultime frînte surîsuri
ce-abia mai adie pe ţepene feţe
- surîsuri atît de-apropiate,
dar ce vînt le suflă departe
să stea să plutească
pe tragică stîncă
de singurătate? -

Ca o suflare ce toate pătrunde
să intru-n durerile voastre,

să-mi intre iubirea
cu degete de-albe-alinări de lumină
ca sărbătorile mult aşteptate,
ca dimineţile copilăriei,
cu degete flori-de-răcoare
să-mi intre-n durerile voastre iubirea,

să stingă ce arde,
să-nchidă ce-i rană,
să zmulgă ce-mpunge,
să ungă ce uscă...

Prin umede-vinete umbre
să vă-nsoţească suflarea-mi
pînă în pragul din urmă...

Bolnav de durerile voastre mă mistui
a'tuturor celor ce mor.

Prin porţi de-agonie
şi eu am trecut
fără să-nduplec
aripa rece
a singurătăţii.

Eu însumi mie prăpastie eram,
în mine cădeam,
în mine răul era şi durerea,
în mine golul ce che�ă,
eu eram moartea;
eu însumi chiar a mea moarte eram,
ce singur, ca-n valuri, în mine muream!
Doar cine de tine te poate scăpa?
au cine din tine te poate-alunga?

Sub bolţile morţii,
purtîndu-mi al inimii
dangăt de moarte
şi eu am trecut,
bolnav sînt de-a' voastre dureri.

dar cum să vă mîngîi?
cum să vă frîng pătimirea?

cum să vă zmulg din pliscul puternic
al singurătăţii din ultime clipe
ce-aleargă cu voi să vă lepede-n goluri?
cum să vă dărui a voastră răpire
chiar din voi înşivă - ca unei doine
ce-şi cîntă răpirea din trupul de fluier?

Amară îmi e neputinţa,
aproape ca voi nevoiaş mă frămînt...

Doar greu apăsatul meu gînd,
sol alb spre voi tînjitor,
îl pot alina de-apăsare
îl pot resfira doar în aburi
şi descătuşa-n adiere,
în gînd rugător-zburător,
în gînd înălbit în apa durerii,
în gînd pentru voi înălţat...

Gh. LĂZĂROIU - E. FIAP: "Furtuna"

se-adună în mine,

să nu mă certaţi, un gînd de iubire vă cer,
să fiu mîngîiat cu lumină.

1) Poemă iscată şi memorată într-o celulă a penitenciarului din Bacău în ianuarie 1963.

Floarea bucuriei

Se-aude-a pămîntului limpede limfă.

În picuri de sucuri se-adună
mărgelele vieţii
din subpămîntene dezghenuri.

Prin fagure crud se ridică,
prin must sub plămadă de ţarini,
prin vîsc de mireazmă de glie
Sînt zile de-atunci şi sînt ani,
şi totuşi te simt lîngă mine;
o, nici nu ştiu, nici nu ştiu dacă tot mai trăieşti
şi totuşi te simt lîngă mine...

Urcăm împreună, ţinîndu-ne de mînă,
urcăm gîfîind spre-nălţimi:
nu simţi mîngîierea mirezmei alpine
atît de-ndrăgită de sufletul tău?
Sîntem sus, iubita mea,
sîntem pe muntele Golgotei noastre
pe muntele dîrz al supliciului nostru....

Ce mici ne par jos acei ce lovesc
cu feţele strîmbe şi slute de ură,
doar tu îmi pari mare, adînc proiectată pe cer,
privindu-mă lung cu ochi luminoşi,
cu ochii-ţi sfinţiţi de durere.

O, aceşti ochi ai gîndului meu,
cu buzele gîndului meu,
îi sărut, îi sărut ca în vis.
vesteau pe ţintaşul din mine.

Ce-ai mei eraţi toţi!
şi ce dragi îmi eraţi fiecare!

Cu glasul meu singur
vă-nvăluiam laolaltă în roată
cu sute de ochi şi cu sute de inimi
ca-ntr-o aripă sonoră.

Şi dulce mi-era revărsarea luminii
în voi ce-o primeaţi cu atîta-nsetare
aşa cum frunzişul păduri-noptate
zorii-i primeşte cu foşnet.

Dar mai mare, mai plin e darul
de mine primitul din mîinile voastre:
mi-aţi dat Tinereţea,
năvalnica floare
ţîşnită din apele vieţii,
ce-mbată suflarea.

Şi-acuma mireazma-i din mine mă mbată

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro